



NADAHNUĆA 4

EGIDIO VIGANÒ

OTAJSTVO
I POVIJEST

EGIDIO VIGANÒ

OTAJSTVO I POVIJEST



KATEHETSKI SALEZIJANSKI CENTAR
Zagreb 1987.

Naslov originala:
MISTERO E STORIA
Dono e profezia del Concilio
Società Editrice Internazionale, Torino 1986.

Prijevod: Josip Kokorić
Stručna lektura: Rudi Paloš
Jezična lektura: Katica Majdandžić
Grafička oprema: Anto Stojić
Slog i prijelom: Rafo Mićanović
Izdavač: Hrvatski salezijanski provincijalat,
Vinobreška 2, 41090 Zagreb–Susedgrad
© Società Editrice Internazionale, Torino
© Katehetski salezijanski centar, Zagreb
Odgovara: Ambrozije Matušić
Tisak: RO „Informator”, OOUR Tiskara „Zagreb”,
Zagreb, Preradovićeve 21
I. izdanje, Zagreb 1987.

KRATICE:

Dokumenti II. vatikanskog sabora:

- AA. — Apostolicam actuositatem
- AG — Ad gentes
- CD — Christus Dominus
- DH — Dignitatis humanae
- DV — Dei Verbum
- GS — Gaudium et spes
- LG — Lumen gentium
- NA — Nostra aetate
- OT — Optatam totius
- PC — Perfectae caritatis
- PO — Presbyterorum ordinis
- SC — Sacrosanctum Concilium
- UR — Unitatis redintegratio

Ostale kratice:

- AAS — Acta Apostolicae Sedis
- CT — *Apostolska pobudnica Catechesi tradendae*, u: „Kateheza” 1/1979/4,24–46; 2/1980/1,35–47; „Glas Koncila”, Zagreb, br. 24/1979, prilog).
- EN — Apostolski nagovor *Evangelii nuntiandi* Njegove Svetosti pape Pavla VI. episkopatu, kleru i vjernicima cijele Crkve o evangelizaciji u suvremenom svijetu, „Dokumenti 50, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976.

- MR – SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE INSTITUTE – SVETA KONGREGACIJA ZA BISKUPE, *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*, Dokumenti 53, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979.
- ZR – *Završni referat: DRUGA IZVANREDNA BISKUPSKA SINODA, Završni dokumenti*, Dokumenti 78, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

UMJESTO PREDGOVORA

Predraga braćo,

želim ukratko reći nekoliko zahvalnih riječi. Prije svega želim zahvaliti za ovaj osobiti blagdan posvećen Katedri sv. Petra: zaključak naših duhovnih vježbi providonosno je osvjetljen ovim liturgijskim otajstvom koje danas slavimo.

Zahvaljujemo zatim Ocu, Sinu i Duhu Svetomu za veliki dar duhovnih vježbi, kojima smo mogli ispuniti prvi korizmeni tjedan i tako započeti naš korizmeni hod prema Vazmu 1986.

Kad govorim o „zahvaljivanju”, mislim posebno na one koji su nas pratili svojom molitvom. Mnogi su, vrlo mnogi koji to trajno čine, kao što je to činila i Crkva od svojih prvih vremena, prateći Petrovu službu molitvom i žrtvom. Tako se ponavlja u Crkvi naših vremena, također i u našim duhovnim vježbama, koje su važan dio Petrove službe u Crkvi.

Zahvaljujemo zatim i za ono što je ovih dana činilo našu intimnu zajednicu, zajedništvo duhova, u slušanju u molitvi, kako je rekao naš propovjednik, tj. u slušanju punom ljubavi prema Božjoj riječi.

Zahvaljujemo i za Božju riječ koja nam je bila darovana ovih dana; zahvaljujemo za djelotvornu ljubav kojom smo mogli slušati i prihvaćati sjeme te

riječi. Zahvaljujemo našem dragom propovjedniku; zahvaljujemo njemu, ali nadasve zahvaljujemo Gospodinu za njegovu korizmeno služenje koje je propovjednik izvršio prema nama. Naše je zahvaljivanje osobito jer je upravo on sijač Božje riječi te nam je olakšao to slušanje u molitvi, to slušanje puno ljubavi prema božanskom izvoru riječi. Vrlo smo zahvalni za sve ono što nam je tijekom ovoga tjedna rekao: razgovjetno, vrlo jasno i vrlo sustavno. On je izabrao jako suvremenu temu i možemo reći da je to bio providonosan izbor. Doista, dvadeset godina nakon zaključka II. vatikanskog sabora vratiti se na tragove tog Sabora, štoviše, učiniti to u svjetlu posljednje Izvanredne biskupske sinode, bio je sigurno providonosan izbor za sve nas. Tako smo svi mogli razmatrati o uputama koje je čitavoj Crkvi, uključivši Svetu Stolicu, ponudila posljednja Izvanredna sinoda. Zahvaljujemo još i za izbor koji je načinio propovjednik, za tu njegovu metodologiju, jer ne samo da nam je pomogao da ponovno doživimo Sabor nego je to načinio upravo onako kako bi se taj Sabor trebao ponovno doživjeti, dvadeset godina po završetku, hoću reći – u zajedništvu duhovnih vježbi, tj. kao jedno svjetlo, kao hrana za naš duh, posebno za duh pape, njegovih najbližih suradnika, svih nas koji smo za vrijeme ovoga tjedna bili molitvena zajednica u slušanju i u razmatranju.

Toliko je razloga za zahvaljivanje koje želim uputiti našem propovjedniku. Htio bih nadodati da je on, načinom kojim nam je predstavio jednu tako važnu tematiku, otkrio ne samo karizmu svojstvenu propovjedniku nego i njegovu vjernost karizmi utemeljitelja, utemeljitelja njegove Družbe, zaslužne Salezijske družbe. Mislim kako je pravo da vrhovni poglavar Družbe sv. Ivana Bosca bude poglaviti nositelj karizme takvog utemeljitelja. Stoga smo zahvalni

Gospodinu, Duhu Svetomu a također i našem predragom propovjedniku. Bilo bi sigurno toliko drugih razloga za izricanje naše zahvalnosti, ali prepuštamo mjesto osobnoj poduzetnosti svakoga od prisutnih koji će poželjeti izraziti svoju zahvalnost u molitvi pred Gospodinom.

Sada sve prisutne želim pozvati na svečani čin ovoga korizmenog zahvaljivanja, posebnog zahvaljivanja svakoga dana liturgijskog života Crkve, ali na osobit način ovoga trenutka.

*Za ono što sada moramo izraziti gotovo da ne možemo pronaći drugu prikladniju i srcu bližu riječ od one koju je Marija izrekla u „Veliča”. Završimo dakle naš susret hvalospjevom „Veliča”.**

IVAN PAVAO II.

* Tim govorom koji je održao Sveti Otac zaključene su u subotu 22. veljače 1986. ujutro duhovne vježbe na kojima su uz Papu bili sabrani u molitvi i razmatranju i brojni članovi Rimske kurije.

I. POGLAVLJE

LITURGIJSKO VRIJEME I POBOŽNOST

Sveti Oče, časni pastiri i braćo!

Molim za oprostjenje što sam bio tako prostodušan da prihvatim ovo propovijedanje. Jedan vrhovni poglavar uvijek je jako zaposlen. U svakom slučaju molio sam se, a nastojao sam da i drugi mole, kako bi ovaj posao bio koristan.

Govorim ovo, međutim, misleći na ponizan i odvažan stav sv. Pavla: „Sve mogu u Onome koji me jača!” (Fil 4,13).

HOD PREMA VAZMU U SVJETLU SABORSKIH RAZMIŠLJANJA

„Duhovne vježbe”

Započinjemo duhovne vježbe, tj. tečaj osobnog zalaganja („vježbe”) u onom što se za svakoga odnosi na njegove teološke kreposti „vjere, ufanja i ljubavi” („duhovne”).

Pritom trebamo nastojati pronaći prikladan *prostor* za osamu, da bismo mogli razmišljati i moliti. „Pustinja” je simboličko i povlašteno mjesto za takvu vježbu. Na to nas podsjeća i evanđelje ove I. korizmene nedjelje (Lk 4,1–13).

Sudionici su tih duhovnih vježbi, prema važnosti i odgovornosti:

- prvi, Duh Sveti: životvorac i nadahnitelj;
- zatim „onaj koji obavlja duhovne vježbe”: on je najvažniji za uspjeh;
- na trećem je mjestu okolina u skladu s metodologijom pobožnih vježbi;
- konačno, propovjednik koji nudi neke odabrane teme. Nasreću (kažu stručnjaci), to je uloga koja mora ostati u drugom planu, a ostvaruje se nenametljivom prisutnošću i prikladnim osobnim razmišljanjima.

Sukladnost tih različitih čimbenika trebala bi osigurati uspjeh ove „pobožne vježbe” duhovne osame. „Ne formalističko i lijeno ponavljanje”, rekao je Pavao VI, nego novo iskustvo obraćenja.

„Korizmeno vrijeme”

Započinjemo ove duhovne vježbe upravo na početku liturgijskoga korizmenog vremena.

U starini su se u korizmi pripremali katekumeni da u uskrsnom bdijenju budu kršteni.

Liturgija nas i danas poziva da obnovimo temeljnu raspoloživost kojom ćemo s uvjerenjem ponoviti krsna obećanja.

To je dakle vrijeme usredotočeno na krštenje, tj. na otajstvo Crkve, na nasljedovanje Krista, na utjelovljenje u narod Božji, na stvarne zahtjeve vjere i evangelizacije, na ustrajni rast u vlastitom božanskom posinovljenju i na svjedočenje svetosti.

To je osobito prikladna prilika za obraćenje na život u Duhu: na život sudionika eshatoloških stvarnosti Pashe i Pedesetnice.

Ovo je povlašteno vrijeme liturgijske godine posebno snažno označeno kao:

- slušanje Riječi — produbljeno razmišljanje, molitva, preispitivanje svog služenja u svjetlu Riječi;

- pokora — živa svijest o svom grijehu i o grijehu drugih kao i zahtjev za jednodušnošću okajavanja u svjetlu muke i smrti Gospodinove;
- post — razborito odricanje u hrani, radosna lica, da bismo osnažili misao na Boga i svoje sudionništvo sa siromasima: uvijek je imao veliko biblijsko i crkveno značenje;
- djelotvorna ljubav — razdioba dobara drugima, velikodušnost u milostinji, pomoć i služenje potrebnima, bolesnima..., rast u bratstvu i zajedništvu.

Konstitucija *Sacrosanctum Concilium* predstavlja korizmu kao vrijeme oko kojega treba nastojati pažljivom pedagogijom i usredotočiti se na krštenje i pokoru kao pripravu na svetkovinu Uskrsa. U konstituciji čitamo:

„U liturgiji i liturgijskoj katehezi treba još jače osvijetliti dvostruki značaj korizmenog vremena. To doba, osobito uspomenom ili pripravom na krštenje te pokorom, vjernike, koji gorljivije slušaju Božju riječ i odaju se molitvi, pripravlja na svetkovanje vazmenog otajstva” (SC 109).

„Pokora korizmenog vremena treba da bude ne samo unutarnja i pojedinačna već također vanjska i socijalna” (SC 110).

Liturgija i karizma

Obavljanje duhovnih vježbi za vrijeme korizme izvrstan je način korištenja vrednota svojstvenih bilo „liturgijskom vremenu” bilo „pobožnom vježbanju”.

Sabor nas uči da se duhovni život ne iscrpljuje u liturgiji (usp. SC 12), i da se „pobožne vježbe”, usklađene s duhom Crkve, „veoma preporučuju” (usp. SC 13).

Dekret *Christus Dominus* npr. preporučuje duhovne vježbe posebno za svećenike (CD 16).

U životu Crkve takva se djelatnost, brižljivo zamišljena u svojoj metodologiji, pojavila kao „karizma” koju je Duh povjerio velikom osnivaču, sv. Ignaciju Loyolskom, da njome obogati narod Božji. Kasnije se razvijala i na razne načine prenosila.

Nama je korisno istaknuti njihov sklad: pobožno vježbanje treba, ojačano korizmenom liturgijom, sačuvati svoje značenje „karizme”, tj. osobne djelotvorne snage i primanja posebnog dara.

Dakle, zajedno su sjedinjeni liturgijsko vrijeme i posebna prilika, crkvena pedagogija i osobno zalaganje, i treba ih iskoristiti za svoje dobro i za dobro drugih.

„Korizmeno vrijeme” i „duhovne vježbe” tvore dva vida koji u međusobnoj razmjeni iznose svoju posebnu i nadopunjujuću metodologiju da osnaže našu vjeru, ufanje i ljubav usredotočenu na Krista Gospodina.

Ta dva vida spojena u jedno predstavljaju jedan od najboljih opisa puta koji vodi prema slavlju Vazma.

Isusov primjer

Čitanja I. korizmene nedjelje u godini C donose:

- ispovijed vjere izabranog naroda (Pnz 26,4–10);
- ispovijed vjere onoga koji vjeruje u Krista (Rim 10,8–13);
- izvještaj Evanđelja o Isusu, koga Duh vodi u pustinju, gdje ga kuša đavao (Lk 4,1–13).

Ta su nam čitanja prije svega poziv da ispovjedimo svoju vjeru nasljedujući Isusa, koji se uputio u pustinju i suočio se s napastima. Četrdeset dana samoće, posta i molitve, bili su sigurno jedan od najsnažnijih duhovnih trenutaka njegova života. Njemu su kao

čovjeku poslužili da bi istinski shvatio Očevu volju (ne moja, nego tvoja volja!), da bi se potpuno stavio na raspolaganje njegovu tajanstvenom naumu, glede načina ostvarenja otkupiteljskog poslanja; da bi za to ostvarenje prihvatio njegova tako neočekivana sredstva. Biti Mesija, da; ali kako? Samo onako kako želi Otac!

Sigurno ne prema uobičajenom mišljenju naroda, što mu đavao otvoreno nameće u napastima.

- Niti ekonomska čudesa;
- niti politička moć;
- niti osobito izazivanje zanimanja kao natčovjek, nego nastavljanje „opljene” samoga sebe, što je započeo već u Betlehemu i Nazaretu a u krajnjoj se posljedici očitovalo u odlučnom prihvaćanju sinovske poslušnosti.

Tako je pustinja bila za Isusa istinski proces pročišćavanja raspoloživosti i prijanjanja uz Očev naum.

Pogledajmo njegova tri odgovora napasniku:

- „Ne živi čovjek samo o kruhu” (Lk 1,4);
- „Klanjaj se Gospodinu, Bogu svomu, i njemu jedinomu služi!” (Lk 4,8);
- „Ne iskušavaj Gospodina, Boga svojega!” (Lk 4, 12).

Ovi Isusovi odgovori ukazuju na duhovnu snagu pustinje. Napasnik se mora povući, „do druge prilike” (Lk 4,13), do strahovitog trenutka muke (usp. Lk 22,3–5), koji će biti i najponižavajući izričaj njegove „opljene”, ali i konačni poraz zla!

Dakle: slijediti primjer Isusa Krista u pustinji znači vježbati se kako bismo imali iste osjećaje koje je on imao u traženju volje Očeve, u slušanju Božje riječi, u molitvi i pokori da bismo okusili „poslušnost vjere”. To je život vođen novom mudrošću, uljepšan plodovima Duha, koji obnavljaju krsno opredjeljenje i potiču na pokoru.

Pogled na II. vaticanski sabor

U ostvarenju ovog našega duhovnog puta prema Vazmu, ja vam trebam navesti teme koje će pomoći da danas slušamo riječ Božju.

Pitao sam se na koji bih način mogao biti koristan, i lako sam našao odgovor. U svom sam životu imao milost sudjelovati na četiri zasjedanja II. vaticanskog sabora i u nizu drugih crkvenih događanja, sve do nedavne Izvanredne sinode, što mi je pomoglo da shvatim trajnu potrebu za novošću, koju ima pastir slušajući Riječ.

Način gledanja na tu novost danas je označen II. vaticanskim saborom.

Nedavna poruka sinodalnih otaca označila ju je kao „dar Božji Crkvi i svijetu”. U Saboru „Crkva danas nalazi svjetlost i snagu što ih je Krist obećao dati svojim u svako doba povijesti”; Sabor „nam za ovo vrijeme predlaže neiscrpiva bogatstva Kristova Otajstva”; II. vaticanski sabor je bio „velika milost našega vremena”.

U *Završnom referatu* sinodalni oci izjavljuju: „Jednodušno smo i radosno provjerili II. vaticanski koncil kao zakonit i valjan izraz tumačenja poklada vjere koji je pohranjen u Sv. pismu i u živoj predaji Crkve. Stoga odlučujemo i unaprijed proslijediti putem koji nam je naznačio Koncil.” (ZR, I,1).

„Kao nekoć, u blagovalištu, apostole s Marijom, tako je i nas Duh Sveti poučio o onome što želi reći Crkvi na njezinu putovanju prema trećem tisućljeću.”

Pošto su utvrdili da II. vaticanski sabor „ostaje 'velika povelja' za budućnost”, oni zaključuju: „Neka se u naše dane dogode oni 'novi Duhovi' o kojima je govorio papa Ivan XXIII, a mi ih sa svim kršćanima od Duha Svetog očekujemo. Neka Duh, po zagovoru Marije — Majke Crkve, učini da na isteku ovoga sto-

ljeća 'Crkva u snazi Božje riječi slavi Kristova otajstva za spas svijeta!'"

Nastojat ćemo razmatrati o tom „daru”, promatrajući ga kao naročite „Duhove” za nova vremena.

Očito je da propovjednik neće sustavno tumačiti ili proučavati dokumente II. vatikanskog sabora; jednostavno će nastojati nadahnuti se na nekim osnovnim temama, koje od Sabora čitavu Crkvu zovu na obraćenje.

Govoreći talijanskim biskupima neposredno po završetku Sabora, papa Pavao VI. potiče ih na obraćenje načina mišljenja: sigurno je kroz dvadeset godina mnogo učinjeno, ali Izvanredna sinoda žarko nastoji da se još više napreduje „u svrhu novog, svestranijeg i dubljeg poznavanja i prihvata Koncila” (ZR I, 6).

Propovjednik će nastojati iznijeti neka razmišljanja koja, po njegovu mišljenju, donose najviše svjetla pri ponovnom, duhovnom i vremenski ograničenom, čitanju glavnih sadržaja II. vatikanskoga ekumenskog sabora.

U tu će svrhu nastojati svakoga dana predstaviti jednu opću temu, podijeljenu na četiri međusobno nadopunjavajuća dijela, koji otvaraju široka duhovna obzorja.

Evo tih pet temeljnih tema:

- Crkva – otajstvo;
- Crkva – sakrament;
- Crkva – izvor života;
- Crkva u poslanju;
- Crkva i eshatologija;
- zaključno razmišljanje o Mariji – Majci Crkve.

Dvadeset podjela ovih pet tema pružaju mogućnost da se, iako ukratko, uoči neizmjereno obnoviteljsko bogatstvo II. vatikanskog sabora i njegova proročka snaga za pastoralna nastojanja slijedećih desetljeća.

U središtu svega nalazi se otajstvo Krista i otajstvo

Crkve. U središtu otajstva otkrivamo u konačnici i čovjeka.

Tako će ove duhovne vježbe, dok nas sve više uranjaju u Boga, obnoviti našu pastoralnu osjetljivost prema čovjeku. Življena vjera, nada i ljubav s obzirom na otajstvo, učinit će naše služenje pastira ljudi još jasnijim i uslužnijim.

Na kraju ovog uvoda poslušajmo ponovno riječi nagovora Pavla VI. uoči zatvaranja Sabora:

„Ako na licu svakoga čovjeka, posebno kad postaje providno zbog njegovih suza i boli, možemo i moramo prepoznati lice Krista, Sina Čovječjega, i ako na licu Kristovu možemo i moramo prepoznati lice Oca nebeskoga, 'tko vidi mene — kaže Isus — vidi i Oca', naša ljudskost postaje kršćanstvo a naše kršćanstvo postaje usredotočenost na Boga. Ovaj Sabor razjašnjava se dakle u svom zaključnome vjerskom značenju budući da nije ništa drugo nego moćan i prijateljski poziv današnjem čovječanstvu da u bratskoj ljubavi ponovno pronađe onoga Boga 'od kojega se udaljiti znači pasti, u kom ostati znači čvrsto stajati, kojemu se vratiti znači ponovno se roditi, u kojemu biti znači živjeti'" (Nagovor 7. prosinca 1965).

Molimo Djevicu Mariju, svetu majku Kristovu i Majku Crkve, da nas još više prati u „snažno" liturgijsko i karizmatsko „vrijeme" ovih duhovnih vježbi. Neka nas ona zagovara, neka nam izmoli svjetlo i učini da se u kratko vrijeme ovih dana sabranosti naša srca obogate riječju Božjom, te se s Isusom vratimo iz pustinje spasavati svijet.

Središnji sadržaj Sabora

Prva tema kojoj posvećujemo svoja razmišljanja jest „otajstvo” koje Crkva svjedoči, kako nam ga predstavlja II. vatikanski sabor.

Riječ je o tom, kako sam rekao, da se „duhovno” nadahnemo na tome središnjem sadržaju Sabora. Nastojmo pristupiti tekstovima u želji da shvatimo i životno osjetimo neke značajne pravce. Traži se ponizni napor usklađivanja s Duhom Svetim, koji je posjetio svoju Crkvu da bi je pomladio i iznova poslao na novi početak: početak u početku, kako su govorili oci, sve do konačnoga početka dolaska Gospodnjega.

Početak koji je i naš zadatak jest: vjernicima, pa dakle i današnjem svijetu, ponovno predstaviti središnjost otajstva.

Izvanredna sinoda kaže: „Budući da je Krist Sin Božji i novi Adam, on ujedno objavljuje misterij Boga i misterij čovjeka te čovjekov uzvišen poziv (usp. GS 22). Sin Božji čovjekom postade da ljude učini sinovima Božjim. Po toj je familijarnosti s Bogom čovjek uzdignut na svoje vrhunsko dostojanstvo. Stoga, kad Crkva propovijeda Krista, navješćuje ujedno spasenje ljudima” (ZR, A 2).

POVIJEST I OTAJSTVO

Otajstvo kao punina stvarnosti

Neki novinari, tumačeći tijekom nedavne Izvanredne sinode (kojom su nerijetki ostali razočarani zbog izostalih sukoba), nadali su se da će naći objašnjenje svom razočaranju tvrdeći da se Sinoda udaljila od istinske stvarnosti gorućih problema Crkava zaronivši u „otajstvo”: a to je nešto u čemu svi mogu biti složni, a da pritom nitko točno ne zna o čemu je zapravo riječ.

To je uistinu na neki način dosjetka „prevarenih”, koji imaju neodređen pojam o otajstvu kao o nadiskustvenoj nepoznanici ili nerazumskoj predodžbi, a da jasno ne uočavaju duboku i bogatu stvarnost koju Sabor pritom ističe.

Doduše i među nama je, s obzirom na prepirke iz prošlog stoljeća, pojam otajstva određen „razumski”: to je stvarnost koja nadilazi i izmiče svakom zahtjevu potpune razumske spoznaje. Sjetimo se naših temeljnih rasprava o naravi „nadnaravnoga” i o nedokučivosti Boga.

II. vatikanski sabor prikazuje nam otajstvo kao središnji sastavni dio povijesti spasenja; to je biblijski, prije svega pavlovski pojam. Riječ je o objektivnoj stvarnosti u ljudskoj povijesti: nije to udaljavanje od stvarnosti, nego dublje ulaženje u stvarnost.

Povijest spasenja podrazumijeva povijesnu vezu Boga i čovjeka, odnos koji je čovjek iskustveno doživio i ponovno ga može doživjeti, nešto što se ne može zaobići želi li se objektivno shvatiti povijest i stvarnost.

U tom smislu ljudsko umovanje nije napor za uklanjanje otajstva, nego sposobnost da ga se dosegne i

razmatra; tako umovanje otkriva svoju stvarnu duhovnu bit.

Nije riječ o pomanjkanju jasnoće, nego o sposobnosti izlaženja iz iskustvenog reda da bi se shvatilo, s onu stranu izvanjskoga, preobilno svjetlo koje ljudskom životu daje smisao te postaje moć temeljitog ispitivanja njegove težnje za srećom. Tajna tog otajstva shvaća se unutar povijesti kao takve.

Prva glava konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* ne počinje nekim pojmovnim određivanjem otajstva, nego potvrđivanjem činjenica. Bog, koji stvara i koji je uvijek prisutan u ljudskom postojanju, štoviše Bog koji postaje čovjekom, jednim od nas, po osobama i događajima ostvaruje spasenje sviju i šalje svoga Duha da učinci toga spasenja postanu sveopći. To je veliki Božji naum, vjekovima skriven, a sada objavljen vjericima.

Pavao je to duboko shvatio.

U Poslanici Kološanima potvrđuje da je Krist onaj po kojemu sve postoji: „Ta u njemu je sve stvoreno na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo” (Kol 1,16); pa i anđeli, stoga im se ne klanjamo (Kol 2,18); „da u svemu bude Prvak” (Kol 1,18); „u njemu su sva bogatstva mudrosti i spoznaje skrivena” (Kol 2,3).

Sabor izjavljuje da je Krist veliko svjetlo koje obasjava sve ljude. Njegov snažni sjaj odsijeva na licu Crkve te ona tako postaje znak i nositeljica otajstva.

Krist je onaj koji unosi spasenje u povijest. On je temelj vjere, poticaj nade i oganj ljubavi.

Opet navodim sv. Pavla, koji proglašava: „Da, po sveopćem uvjerenju, veliko je Otajstvo pobožnosti: On, očitovan u tijelu, opravdan u Duhu, viđen od anđela, propovijedan među narodima, vjerovan u svijetu, uznesen u slavu” (1 Tim 3,16).

Dva oprečna izazova

- Prvi je izazov negativan. Veliko iskušenje današnjega sekulariziranog društva s jedne je strane, u ponešto grubom obliku, ateizam, a s druge strane profinjen i prijevaran laicizam. Nedavna Sinoda opisuje tu dramatičnu pojavu krize kao „neku sljepoću za duhovne zbilje i vrednote”, „autonomističko gledanje na čovjeka i svijet koje ne uvažava dimenziju misterija ili je zanemaruje, čak i niječe. Takav imanentizam umanjuje integralno gledanje na čovjeka, a vodi u novu idololatriju, u ropstvo ideologija, u život u stiješnjanim a često i ugnjetavačkim strukturama ovoga svijeta” (ZR II, A 1).

Laicistički je stav dodvorljiva napast jer se koristi načinom koji se drži znanstvenim, uz doprinos tolikih „fragmentarnih disciplina”, koje proučavaju stvarnost iz ograničenog ugla, iz čega neki kasnije izvode zaključke kojima pridaju općenitu vrijednost. Postoji metodologija analize pojedinih područja, ali nedostaje mudrost sinteze. Doda li se tome lakoća kojom društveno obavještavanje može, s time u vezi, obmanuti mase, uočavaju se okolnosti i prilike sve izrazitije prožete tom pojavom. Laicizam se danas hvali da je već stigao u „pokršćansko” razdoblje.

U tom ozračju „opsjednutosti” razumom i nezainteresiranosti za vjeru, članovi Božjega naroda pozvani su i izazvani da iznova opravdaju otajstvo.

- Drugi je izazov pozitivan, potpuno sklon otajstvu. „Danas u Crkvi” – kaže *Evangelii nuntiandi* – „proživljavamo povlaštene trenutke Duha. Posvuda ga se nastoji bolje upoznati, onako kako ga Pismo objavljuje. Ljudi su sretni da se mogu prepustiti njegovu gibanju. Žele se dati da ih on vodi” (EN 75).

Javljaju se toliki znakovi te njegove obnoviteljske prisutnosti, počevši od Sabora pa sve do nedavno od-

ržane Izvanredne sinode, koji prolaze preko zadatka obnovljena pastorala u Crkvama, povratka izvorima u redovničkim zajednicama, u duhovnim i apostolskim pokretima, misionarskoj velikodušnosti, buđenju laikata, pregalaštvu mladih, novim svjedočanstvima mučenika, uzoraka koji se ponovno ostvaruju u službama, karizmama i u služenju. U ozračju takvoga gibanja raste i širi se nada.

Sigurno je da se Duh ne očituje na izvanredan način; treba učiti razlikovati njegovu prisutnost: „Pred Jahvom je bio silan vihor, tako snažan da je drobio brda i lomio hridi, ali Jahve nije bio u olujnom vihoru; poslije olujnoga vihora bio je potres, ali Jahve nije bio u potresu; a poslije potresa bio je oganj, ali Jahve nije bio u ognju; poslije ognja šapat laganog i blagog lahora. Kad je to čuo Ilija, zakri lice plaštem, iziđe i stade na ulazu u pećinu. Tada mu (Gospodin) progovori” (1 Kr 19,11–13).

S pravom je tvrdio Pavao VI: „Sinoda biskupa iz 1974., koja je mnogo isticala ulogu Duha Svetoga u evangelizaciji, ujedno je izrazila želju da Pastiri i teolozi – a Mi kažemo: i vjernici obilježeni pečatom Duha po krštenju – bolje prouče narav i načine djelovanja Duha Svetoga u evangelizaciji u naše doba” (EN 75).

Zbog ova dva toliko različita razloga, izazova nevjernika i novoga povlaštenog trenutka Duha, nužno je da u duhovnom životu svatko usredotoči pažnju na otajstvo, produbljujući njegova neizmjerena bogatstva, svjedočeći ga u životu i priopćujući ga današnjem čovjeku novom metodologijom približavanja.

Trojstvena stvarnost otajstva

U današnjih je ljudi osjetljivo poraslo vrednovanje povijesnosti; ne prihvaća se ono što se ne javi kao

predmetna stvarnost; apstraktna razlaganja više ne privlače. I za vjernike je nužno da znadu usredotočiti svoja razmišljanja na objektivnu stvarnost otajstva, na Krista, na njegove spasiteljske zahvate, na Crkvu i njezinu narav, na stvarno iskustvo vjere, koju su živjeli apostoli i koju mi živimo. U vazmenim događajima možemo govoriti i o nekoj vrsti povijesti Presvetoga Trojstva. Ti događaji jasno pokazuju razliku triju osoba: Oca, koji stvara i šalje jer ljubi; Sina, koji otkupljuje jer ljubi; Duha, koji sve obnavlja jer ljubi.

Potrebno je, međutim, malo više razmatrati o otajstvu triju osoba.

■ *Otac*

U kulturi u kojoj je „otac mrtav” važno je na Kristovu licu uočiti Očeve crte (usp. Iv 14,9): njegova ih je Pasha objavila svijetu, ponovno otkrivši izljev Očeve ljubavi u stvaranju. Evo golemog i očaravajućeg zadatka: razmatrati sveobuhvatno značenje Očeve ljubavi u stvaranju, promatrane ne kao neki hladni predmet znanstvene analize, nego kao dar i znak (koji je i znanstveno osvjetljen i produbljen) i kao poziv i temu za razgovor Oca sa svojom djecom; dakle, i kao cjelovito promatranje čovjeka i njegove povijesti.

U tom je smislu poticajan odlomak razmatranja o smrti što ga je napisao Pavao VI; divi se čudesnosti života i zahvaljuje za njegovu ljepotu usprkos nevoljama i čovjekovoj moralnoj nestabilnosti te dodaje: „Ne zaslužuje manje ushićenja i radosnog čuđenja slika koja okružuje čovjekov život: taj beskrajni, tajanstveni, veličanstveni svijet, taj svemir s nebrojenim silama i bezbrojnim zakonima, s nebrojenim ljepotama i beskrajnim dubinama. To je očaravajući prizor koji sličí na rasipnost bez mjere. Na taj osvrt budi se u čovjeku tuga što nije dovoljno promatrao prirodne ljepote i očaravajuća bogatstva mikro i makro svijeta.

Zašto nisam dovoljno proučavao, istraživao, divio se prostoru u kojem teče život? Koje li neoprostive rastresenosti, nedopustive površnosti!... Svijet je danas još uvijek većim dijelom neshvatljiv crtež, naum Boga Stvoritelja, koji se zove našim Ocem i koji je na nebesima! Hvala, o Bože, hvala i slava ti, Oče!”

S te točke gledišta, otajstvo nas obvezuje da stvarnost „svijeta” i njegovo značenje za čovjeka premišljamo u novim i pozitivnim izrazima. Ne postoji neki nepokretni Prvi motor bez srca. Postoji Otac koji ljubi, čije je prvo neizmjereno očitovanje ljubavi upravo svijet: stvaranje i u njemu kao kralj čovjek, sa svojim doživljajima, pothvatima, otkrićima i radom.

Otac je u taj nacrt svijeta stavio svu svoju ljubav. Nažalost, čovjekov je grijeh sve upropastio. No Otac ostaje vjeran svome naumu; on toliko ljubi ovaj svijet te šalje svoga Jedinorođenca da ga obnovi na još divniji način.

Evo prvoga velikog doprinosa otajstva koje proglašava II. vatikanski sabor: „Koncil ima dakle pred očima” – kako kaže *Gaudium et spes* – „svijet ljudi, to jest cjelokupnu ljudsku obitelj sa sveukupnom stvarnošću u kojoj živi; svijet kao pozornicu povijesti čovječanstva, obilježen njegovim pothvatima, njegovim porazima i pobjedama. Kršćani vjeruju da je taj svijet, ljubavlju Stvoriteljevom sazdan i uzdržavan, doduše dospio u ropstvo grijeha, no da ga je raspeti i uskrsli Krist slomivši moć Zloga, oslobodio da se prema Božjem planu preobrazi i tako dođe do svoje potpunosti” (GS 2).

To saborsko viđenje svijeta temelj je svega premišljanja o poslanju Crkve u svijetu, a posebno o važnom i dragocjenom pozivu laika. Obnovljeni pastoral mora znati osobito vrednovati laike i razviti u njima životna nastojanja, dostojna „djece Oca Stvoritelja”.

■ Sin

U vrijeme kada raste dostojanstvo čovjeka i njegova društvena svijest, pokušava se, nažalost, i Kristov lik učiniti prizemnijim, dajući mu također političke oznake. Treba stoga hitno ponovno otkriti njegovo otajstvo: izvornost njegova poslanja i njegove istinske samobitnosti. Da bismo shvatili i mogli drugima saopćiti zašto je On „novi čovjek” i „središte ljudskoga roda, koji sve obuhvaća” (usp. GS 45), nužno je danas razmišljati o početku i svršetku njegova ljudskoga života.

Kako je rođen? Što je bio konačni cilj njegova postojanja?

Stvarnost vjere ukorijenjena je u odgovoru na ta dva pitanja: početku i svršetku njegova povijesna postojanja kao čovjeka. U tome se vjernik danas udaljuje i razlikuje od drugih. Tu se očituje kršćanski smisao za stvarnost iznad svake druge pretpostavke i tumačenja.

Molitva „Anđeo Gospodnji” jasnom nas i živom predajom podsjeća na Božje posredovanje u njegovu djevičanskom začeću, dok nam uskrsnuće obznanjuje njegov identitet Sina Očeva. Kad ta dva spasiteljska događaja (djevičansko začeće i uskrsnuće) ne bi bila stvarna, uzaludna bi bila naša vjera.

Danas trebamo prije svega u tim dvjema znakovitim odrednicama Kristova zemaljskog života znati stvarno provjeriti objektivne činjenice njegove samobitnosti Sina, koji se utjelovio da bi postao naš brat.

Ta nadnaravnost Sina daje liturgijsku vrijednost neobičajenoga svećeničkog posvećenja njegovu začeću u Marijinoj utrobi i žrtvenog posredovanja njegovoj muc i smrti. Tako njegovi spasiteljski zahvati sačinjavaju Novi savez s Ocem, Savez po kojem na zemlji započinje kraljevstvo nebesko. Taj je Savez potvrđen za

sve ljude koji se po djelotvornosti sakramenata sjedinjuju s Kristom, „novim Adamom”.

Lumen gentium kaže: „Kad god se na oltaru obavlja žrtva križa, kojom 'je bio žrtvovan Krist naše vazmeno janje', vrši se djelo našega otkupljenja. Ujedno se sakramentom euharistijskog kruha predočuje i izvršuje jedinstvo vjernika, koji tvore jedno tijelo u Kristu” (LG 3).

Promatramo li tako uvođenje Sina u svijet, otajstvo nas poziva da stvarno i usklađeno razmislimo o Crkvi kao pravom Kristovu tijelu u povijesti s posebnom sakramentalnom naravi.

ključ kojim nam je doprijeti do crkvene stvarnosti ne treba tražiti u prvom redu među društvenim vrijednostima ljudskoga zajedničkog života, nego u samom otajstvu utjelovljenoga Sina.

„Ne smijemo” – kaže Izvanredna sinoda – „kriv i jednostran pogled na Crkvu, kao da bi Crkva bila samo hijerarhija, zamijeniti novim, također jednostranim sociološkim shvaćanjem Crkve. Isus je trajno nazočan u svojoj Crkvi i u njoj živi kao Uskrsnuli. Iz povezanosti Crkve s Kristom jasno se razumije eshatološki značaj same Crkve” (ZR II, A 3).

To saborsko viđenje Crkve u osnovi je rasvjetljujuće tvrdnje o njezinoj sakramentalnoj naravi, koja prije svega osvjetljuje duboke i životne vidove njezine hijerarhijske službe. Obnovljeni pastoral otajstva morat će znati duboko vrednovati nadnaravno služenje službe. Svećenička je kriza najopasnija rana za primjenu Sabora. U svećenicima treba ponovno oživjeti njihovu sakramentalnost „službenika žive Glave”.

▪ *Duh*

Današnje sekularizirano društvo osobito cijeni vrijednosti razumskog razmišljanja, te se ne obazire na prisutnost i neprekinutu zauzetost Duha Svetoga u ljud-

skom životu. Nerijetki psiholozi, sociolozi, futurolozi proučavaju, analiziraju, planiraju, predskazuju – i napokon se prevare. Ne uzimaju u obzir kao istinsku stvarnost uključenu u povijest i djelatnu prisutnost Duha Svetoga.

Kristov život, sakramentalnost Crkve, uloga Marije, poslanje apostola, neprekinuta prisutnost svetaca u svakom stoljeću, karizme, pokreti, privatna rasvjetljenja, obraćenja, obnova predložena u svakom naraštaju, produbljivanje istine, osobita pomoć Petrovoj službi, pretaču se svaki dan u ponovno zadobivenu mladost Crkve.

Nisu to riječi, nego činjenice! Povijest nam to dokazuje. Vjernik to može jasno zapažati i u radosnoj nadi promatrati život naroda Božjega na izmaku 20. stoljeća. Pedesetnica ne pripada samo prošlosti; ona se nastavlja stoljećima. Mi danas udišemo svjež zrak nove Pedesetnice.

Stoga se i ovdje s obzirom na povijesni doseg osvrćemo na osobu Duha Svetoga, koji u ljudsko postojanje unosi duhovne sile koje mogu povijest čovjeka preobraziti u liturgiju Ocu.

Crkva živi u svijetu kao Tijelo Kristovo po trajnoj prisutnosti Duha Svetoga, koji je njezin nadahnitelj i ujedinitelj.

On je taj koji daje životnost i plodnost njezinu poslanju. On je čini djelotvorno spasiteljskom. Poslanje Crkve moguće je zbog djelovanja Duha Svetoga. S blagom, ali postojanom snagom svoje ljubavi, kojom prožima ljudska srca, čini mogućim nacrt otkupljenja: preobraziti svijet podložen grijehu i posvetiti ga da bi ga zatim i prikazao Ocu.

To saborsko viđenje poslanja Duha Svetoga ističe kako je neophodno da svi članovi Crkve rastu u svojoj preobrazbi usvajajući duh blaženstava, što ga na poseban način i na dobro sviju svjedoče članovi

„posvećenog života”. Obnovljeni pastoral znat će vrednovati to svjedočenje posvećena života u narodu Božjem smatrajući ga kvascem i poticajem za svetost sviju. Stoga redovnike treba poticati da budu „svjedoci preobrazbe” u duhu blaženstava.

Jedan jedini Bog, koji je ljubav

No zajedno s razlikovanjem osoba Kristovi spasiteljski zahvati (Božić, Vazam, Duhovi) usmjeruju naše razmišljanje o otajstvu na jedinstvo Božjega života i naravi: Otac stvara jer ljubi, Krist otkupljuje jer ljubi, Duh Sveti preobražava jer ljubi: sva tri istom ljubavlju: Bog je ljubav! (Usp. 1 Iv 4,8sl).

Prisutnost Boga u povijesti, Oca koji stvara, Sina koji otkupljuje, Duha koji posvećuje, jest ljubav. To je jedan te isti beskonačni život u koji smo uključeni prema značajkama svojstvenim trima osobama i po kojemu smo svi dionici božanskoga života i koji nas svakoga pojedinog vodi k savršenstvu. Čitav ljudski rod, kojega je posvetio Duh i koji je pritjelovljen Kristu, pozvan je oblikovati Očevu obitelj u punini otajstva u kojem će ljubav biti sve u svima.

Otajstvo zahtijeva odgovornost

Spomenuli smo stajalište materijalističke ideologije, koja niječe i samu opstojnost Božju; zatim još istančaniji stav laicizma, koji ne niječe Božju opstojnost, ali živi tako kao da Boga nema. To je najgori stav jer zastupa shvaćanje koje je po sebi huljenje Boga: to je Bog bez ljubavi, pa dakle i bez očinske poruke u stvaranju, bez potpunog darivanja u otkupiteljskom utjelovljenju, bez neprekinute postojanosti u pažljivoj preobražavajućoj prisutnosti svoje ljubavi.

Naša vjera u otajstvo nije teorija, nije mitologija, nije filozofsko razmišljanje, nije pjesničko sanjarenje; to je prijanjanje uz činjenice, uz goleme stvarnosti, uz povijesna zbivanja, uz stvarne osobe, uz točno određena mjesta, uz objave potvrđene stvarnim dokazima. Katolička vjera nije izražavanje unutarnjih doživljaja: to je jedini istiniti i cjeloviti smisao za stvarnost, ne samo za tumačenje ljudskog postojanja nego i za njegov preobražaj, za velikodušno zalaganje u povijesti. To je ono veliko blago što ga Crkva sa sobom nosi.

Evandjelje o sveopćem sudu (Mt 25,31–46) upravo nas podsjeća da i razmatranje otajstva vodi k realizmu, ne samo tako što otkrivamo Boga prolazeći kroz ljudsku povijest nego također i stoga što nas oduševljava da živimo u zajedništvu i aktivnom sudjelovanju s njegovom ljubavlju. Zahtijeva dakle stvarne obveze koje će posvjedočiti ljubav u kojoj sudjelujemo.

Sudjelovanje u božanskoj ljubavi, koja želi i čini dobro čovjeku u nevolji, zauzvrat zahtijeva isto: „Ogladnjih i dadoste mi jesti; ožednjih i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaogrnušte me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni” (Mt 25,35–36).

Dakle: otajstvo, to su činjenice, osobe; to je povijest ljubavi; čovjekovo utjelovljenje u trojstveni Božji dinamizam; to je trajni životni napor za izgradnju bratstva i mira. Nije otuđenje, nego zalaganje; nije tek od jučer, nego oduvijek; to je pravi i obilati izvor uljudbe ljubavi.

„U ovom je ljubav: ne da smo mi ljubili Boga, nego — on je ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijehe naše. Ljubljeni, ako je Bog tako ljubio nas, i mi smo dužni ljubiti jedni druge... Rekne li tko: 'Ljubim Boga', a mrzi brata svoga, lažac je. Jer

tko ne ljubi svoga brata kojega vidi, Boga kojega ne vidi ne može ljubiti" (1 Iv 4,10sl).

Neophodno je potrebno da današnji svijet upozna i sudjeluje u živoj stvarnosti tog otajstva!

S dubokim pastoralnim zahtjevom dekret *Optatam totius* tvrdi: „Otajstvo Krista zahvaća čitavu povijest ljudskoga roda, neprestano utječe na Crkvu i *poglavitito djeluje po svećeničkoj službi*” (OT 14).

Eto snažnog poticaja za razmišljanje o svojstvenoj službeničkoj izvornosti.

ŽIVOT U DUHU

Poziv na svetost

Izvanredna sinoda povezuje temu otajstva s temom svetosti: „Budući da je Crkva misterij u Kristu, treba je promatrati kao znak i posredstvo svetosti... Upravo u naše vrijeme, kad mnogi ljudi imaju iskustvo nutarnje praznoće i duhovne krize, Crkva svom snagom treba čuvati i promicati osjećaj obraćenja i pokore, molitve, klanjanja, žrtve, sebedarnosti, djelotvorne ljubavi i pravednosti” (ZR II, A 4).

Promatranje otajstva kao prisutnosti Boga, koji čovjeka obuhvaća u svojoj ljubavi, nužno zahtijeva da razmišljamo o svetosti kao stvarnosti sudjelovanja u bogatstvu božanske ljubavi. Doista, „svetost” označava značajku svojstvenu Bogu, njegovo dostojanstvo, njegovu drugotnost, njegovu puninu savršenosti i nadasve njegovu ljubav.

Za nas je „svetost”, još prije nego joj dademo moralno značenje, sudjelovanje u samome Božjem životu, sposobnost preobraziti sve u njemu po trojstvenom dinamizmu, koji silazi od Oca i uzlazi k Ocu. Taj trojstveni dinamizam u nama je prozvan „životom

u Duhu": to je život čitave Crkve i život svakoga njezina člana. Sabor nas zaista uči da je Duh Sveti „život i snaga Božjeg naroda i sveza njegovog zajedništva, on je snaga njegova poslanja, izvor njegovih mnogovrsnih darova, veza njegova čudnovatog jedinstva, svjetlo i ljepota njegove stvaralačke sposobnosti, žar njegove ljubavi" (MR 1).

Suvremeni kulturni zaokret ide za tim da se zaboravi stvarnost svetosti i da se njezin pojam svede na danas već zastarjelo moraliziranje, jer, tobože, otežava kulturni napredak prema znakovima vremena. U javnosti postoji osjećaj antropocentrične nadmoćnosti, koji svetost odvaja od modernoga, iako ne isključuje divljenje herojstvu pojedinih svetaca kao svjedoka zastarjelog stava. Štoviše, govori se o „antibiografijama" (usp. Ceronetti, *L'albergo Italia*) da bi se čovjeku zajamčio njegov izvoran lik glavnog lica povijesti.

Izvanredna sinoda naprotiv potvrđuje da „sveci i svetice bijahu izvor i početak obnove u najtežim okolnostima, kroza svu povijest Crkve". I dodaje: „Danas nam i te kako trebaju sveci i trebamo ih od Boga ustrajno moliti." A u „Prijedlozima i poticajima" potvrđuje: „Danas je prijeko potrebno da se sami pastiri Crkve odlikuju svjedočanstvom u svetosti."

Eto dakle snažnog izazova svima, posebno pastirima, da od razmatranja otajstva u povijesti učine svakodnevni izvor istinitog svjedočenja svetosti, tj. dosljednoga „života u Duhu".

Kao što je otajstvo u osnovi sveg razmišljanja o Crkvi, njezinoj naravi i njezinu poslanju, isto je tako život u Duhu temelj svekolike obnove naroda Božjega, njegova rasta i njegove uloge u povijesti.

Možemo reći da je za nas zadnji glavni lik otajstva Duh Sveti, ukoliko nas on utjelovljuje u Krista, u

komu i po komu je „jedno i nerazdijeljeno Trojstvo izvor i početak svake svetosti” (usp. LG 47).

Djelo Duha Svetoga

Netko je optužio Sabor zbog „kristomonizma”, što bi bilo posljedica određenog „latinskog” viđenja koje nije dovoljno osjetljivo i otvoreno poslanju Duha Svetoga.

Da li je to istina? Čini mi se da pažljivo čitanje saborskih tekstova, posebno teksta *Lumen gentium*, to isključuje. S druge strane, prava teologija o Duhu Svetomu ne smije dovesti do suprotnog djelovanja (pneumatomonizma).

Ugledni teolog Congar brojio je koliko se puta na II. vaticanskom saboru govorilo o Duhu Svetomu: 258 puta! Također je pokazao da se saborski nauk o Crkvi jasno temelji na trojstvenom viđenju „ekonometrije” stvaranja, otkupljenja i posvećenja.

Na II. vaticanskom saboru postoji izričiti i postojani nauk o Duhu Svetomu. Jasno, sadržan je u raznim tekstovima i možda ga treba više usvojiti i razviti u zapadnoj Crkvi, u životu mjesnih zajednica, u načinu mišljenja pastira i vjernika.

Za nas je ovdje važno naglasiti da je cjelokupna tema o svetosti povezana uz prisutnost i djelovanje Duha Svetoga, koji je duša Crkve, izbjegavajući pritom (a to je važno) i samu mogućnost nekoga nepovezanog i proizvoljnog karizmatizma.

U dokumentu *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi* nalazi se s time u vezi vrlo prodorna tvrdnja koje se vrijedi prisjetiti: „Organsko zajedništvo Crkve nije isključivo *duhovno*, tj. na neki način rođeno od Duha Svetoga, ono po sebi ne pretihodi crkvene funkcije i nije njihov stvaralac, nego je ujedno *hijerarhijsko*, ukoliko životnom snagom pro-

izlazi iz Krista-Glave. Darove, koje Duh ulijeva, htio je sam Krist, i oni su po svojoj naravi usmjereni na organizam Tijela, da oživljavaju njegove funkcije i djelovanja... S pravom je, dakle, i vrlo zgodno apostol Pavao više puta naglasio uski i životni sklad formula *u Kristu i u Duhu*" (MR 5).

Ali na koji način Duh Sveti djeluje u nama? Koji je to naš unutarnji dinamizam kojim postajemo sudionici u njegovoj svetosti? Djelovanje Duha Svetoga vrlo je ugađeno i intimno, djeluje blago, ali sve mijenja; gotovo neprimjetno pokreće nas na drukčije razmišljanje i djelovanje: „A mi, ne primismo duha svijeta, nego Duha koji je od Boga da znamo čime nas je obdario Bog. To i navješćujemo, ne naučenim riječima čovječje mudrosti, nego naukom Duha" (1 Kor 2,12–13).

No, Duh nije ni naš „ja" ni naš „mi": to je Netko koji nadilazi psihologiju i sociologiju.

Freud i Marks su otkrili kontinente koje moramo znati istražiti s novim antropološkim disciplinama. Ukazali su na široka obzorja napretka, ali su povećali i rizik i izmislili nova zastranjenja. Upravo na tom području nalazimo „fragmentarne znanosti", koje mogu i moraju (po onome što je u njima objektivno) obogatiti mogućnosti, stvarnost i dubinu više sinteze, ali koje po sebi neće nikada moći biti mjerilo pastoralne mudrosti. Duh Sveti je puno viši, on je Drugi!

Duh Sveti nije ni Očeva Riječ: nije Riječ; ne donosi novu objavu. Budući da nije Krist, nije glava Crkve; prema tome u njoj formalno nema autoriteta. Nema ni poslanje „objavitelja" ni „pastira".

To su službe svojstvene Isusu Kristu.

Sigurno i zbog toga, po volji i ulozi Duha Svetoga, u Crkvi koja je na putu lik Isusa Krista ostaje sve jasniji i izrazitiji od sakrivenog i prema njemu usmjerenog lika Duha Svetoga.

Njegovo svojstveno poslanje jest biti „nadaonik”: prosvjeteliti i oživljavati. On je dar. Njegovo je poslanje ljubavi blago i nezamjetljivo: on nam pripodaje narav Božju, utjelovljuje nas u Krista, daje nam te rastemo u Katoličkoj Crkvi, pomaže nam da shvatimo i produbimo Riječ, čini nas mudrima u vjeri, nadi i ljubavi. Život u Duhu posvećuje nas u nasljedovanju Krista.

Život vjere, nade i ljubavi

Tri načina naše svetosti u Kristu, kako ih navodi apostol Pavao, zovu se „vjera, nada i ljubav”. On ih predstavlja zajedno kao tri dinamizma jedinstvene božanske stvarnosti ili u nama prisutne svetosti.

S pravom se zovu „teološke” kreposti, jer su izraz prisutnosti Presvetog Trojstva; očituju život „novoga stvorenja” u nama, „novoga čovjeka” rođena po krštenju: „Zahvaljujemo uvijek Bogu za sve vas” — piše sv. Pavao Solunjanima oko 50. godine — „i bez prestanka vas se sjećamo u svojim molitvama spominjući se vaše djelotvorne vjere, zauzete ljubavi i postojane nade u Gospodinu našem Isusu Kristu pred Bogom i Ocem našim” (1 Sol 1,2–3).

U Prvoj poslanici Korinćanima piše: „A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav — to troje — ali najveća je među njima ljubav” (1 Kor 13,13). Upotreba glagola u jednini ističe vid jedinstva trostrukoga dinamizma. Te tri stvarnosti stapaju se u ljubavi kao dinamizam sinteze čitave svetosti.

Svetost napokon dolazi do izražaja u djelima vjere, nade i ljubavi. Vršanjem teoloških kreposti svjedočimo svijetu život u Duhu. Tako sudjelujemo u otajstvu i saopćavamo ga drugima. Sve djelovanje Kristova učenika mora biti oživljeno i označeno vjerom, nadom i ljubavlju. Eto koja je bitna zadaća svetosti.

Današnjem je svijetu hitno potreban taj život u Duhu. Pastiri su pozvani da u tome daju primjer i da osim toga smatraju svojim prvenstvenim služenjem vođenje naroda Božjega k svetosti!

Dvostruki način nazočnosti Duha

Ovaj dvostruki zadatak svetosti: osobno svjedočiti život u Duhu i učiniti da on raste u zajednici vjernika, u osobitom je skladu s djelovanjem Duha Svetoga u povijesti.

Doista, među piscima Novoga zavjeta Pavao i Luka predstavljaju dva različita, iako sukladna, načina životvornoga poslanja Duha Svetoga.

Apostol Pavao (osobito u osmoj glavi Poslanice Rimljanima te u drugoj glavi 1. Korinćanima) opisuje prebivanje Boga u našem srcu i u tom smislu ističe korjenit vid svetosti u nama: „Posredovanjem Isusa Krista zakon Duha donosi život; i sada možemo izvršiti ono što zakon zapovijeda, jer ne živimo više po svojoj slabosti, nego smo ojačani Duhom koji stanuje u nama. Primili smo Duha Božjega, koji nas čini sinovima i baštinicima” (usp. Rim 8).

Evandelist Luka, naprotiv (osobito u prvom dijelu Djela apostolskih), ističe drugi vid izričitije crkvene dimenzije. On pokazuje dinamično-povijesno posredovanje Duha Svetoga u određenim povijesnim prevaranjima ili u trenucima duboke obnove čitave Crkve. Tako na Pedesetnicu vidimo snagu njegova posredovanja nad apostolima i Marijom. To je prisutnost Duha koja nadilazi pojedine osobe i usmjerena je na rađanje i rast Crkve (usp. Dj 2). Čitamo li Petrove govore poslije Pedesetnice, osobito govor narodnim poglavarima i učiteljima zakona – u 4. glavi Djela apostolskih – vidimo da izlivanje Duha uključuje promjenu ne samo u osobnom životu apostola nego

na osobit način u vjerskom životu Izraela, naroda Božjega, a to znači u vjerskom životu čovjeka.

Čitajući dalje Djela apostolska, nailazimo na takozvanu „Kornelijevu Pedeseticu” (Dj 10), gdje Petar po Duhu shvaća da se naum spasenja odnosi i na pogane nadilazeći određenu zakonsku praksu, osobito ukorijenjenu u židovskoj religioznosti.

Poznato nam je, i iz sadašnjeg iskustva, da nije baš jednostavno unositi nešto novo na području uhodane vjerske prakse. Izvanredni zahvat Duha Svetoga na Pedeseticu pomaže i potiče da se dobro izvedu upravo ti povijesni zaokreti.

Slična crkvena posredovanja Duha Svetoga obistinjuju se od vremena do vremena u Crkvi tijekom povijesti. Mi smo svjedoci jednog od tih posredovanja, II. vatikanskog sabora, nazvanog novom Pedeseticom za naše stoljeće. Taj posjet Duha Svetoga zahtijeva u Crkvi „pastoralni” zaokret, koji obnavlja način poimanja, svjedočenja i promicanja svetosti u čitavom Božjem narodu.

Eto osjetljivog zadatka za pastire!

Pastoral i svetost

II. vatikanski sabor, pošavši od pomnog razmatranja otajstva i brižljivog razlučivanja znakova vremena, predstavio je novi način svjedočenja života u Duhu po pastoralnom služenju, redovničkom životu i laičkom staležu.

Potrebno je hitno promicati obnovljenu metodologiju svetosti, koja će znati razviti odgovarajuću duhovnost svećeničke službe, različitih karizmi posvećenog života, laikata, oženjenih, mladih i drugih.

Učiniti od svetosti življenu sliku otajstva istinski je suvremeni izazov osobnom životu i u pastoralnom djelovanju (usp. LG 40 i 41).

„Svima je dakle jasno” – kaže *Lumen gentium* – „da su svi vjernici, bilo kojeg staleža i stepena, pozvani na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav. Po toj se svetosti i u zemaljskom društvu promiče humaniji način života. Da postignu tu savršenost, neka vjernici upotrebljavaju sile primljene po mjeri po kojoj ih je Krist darovao, da – slijedeći njegov primjer i postavši slični njegovoj slici, u svemu slušajući Očevu volju – svom se dušom posvete slavi Božjoj i službi bližnjemu. Tako će svetost Božjega Naroda dati obilate plodove, kako u povijesti Crkve to izvrsno dokazuju životi tolikih svetaca” (LG 40).

Zatim dodaje: „Ponajprije moraju pastiri Kristova stada poput velikog i vječnog Svećenika, Pastira i Biskupa naših duša, sveto i veselo, ponizno i hrabro vršiti svoju službu, koja će tako ispunjena biti i za njih odlično sredstvo posvećenja” (LG 41). Moraju postati uzor stada da bi sve potaknuli na svetost svojim primjerom.

Sjetimo se Gospodinovih zahtjevnih riječi: „Vi ste sol zemlje... Vi ste svjetlost svijeta... Ne užiže se svjetiljka da se stavi pod sud... Tako neka svijetli vaša svjetlost pred ljudima da vide vaša dobra djela i slave Oca vašega koji je na nebesima” (Mt 5,13–16).

„Život u Duhu”, prema tome, zahtijeva dvostruku obvezu svetosti, jedinstvenu u korijenu, ali s različitim zahtjevima u obvezama: jednu koja upravlja osobni život, a drugu koja mora usmjeravati pastoralnu djelatnost.

MILOST JEDINSTVA

Svetost za svijet

Razmatranje otajstva dovelo nas je do razmišljanja o svetosti.

No, nije li to neki previše uzvišeni govor koji nas udaljuje od čovjekove povijesti?

U jezičnoj grupi u kojoj sam sudjelovao na Izvanrednoj sinodi izričito je postavljena ta primjedba.

Pošto je II. vatikanski sabor Crkvu predstavio kao služiteljicu čovječanstva, ne potičemo li mi možda ovom temom obratni proces koji naglašava opasno bježanje od svijeta? Ne izlažu li nas možda otajstvo i svetost opasnosti da istaknemo onostranost koja udaljava od stvarnosti ljudskoga događanja?

Odgovor je bio jasan i jednodušan.

Upravo je razmatranje otajstva i stvarno iskustvo svetosti ono što po svojoj naravi ili po vjernosti otajstvu i po zahtjevima svojstvenim svetosti koje odatle proizlaze vodi Crkvu i svakoga njena člana da se uklopi u svijet kao kvasac spasenja: „Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni. Ta Bog nije poslao Sina na svijet da sudi svijetu, nego da se svijet spasi po njemu” (Iv 3,16–17).

U tom smislu, dakle, treba shvatiti svetost, iako s višestrukom mogućnošću izražavanja.

Sveci su takvi za svijet. Oni su živa Božja proročanstva za svaki naraštaj u različitosti vremena i mjesta.

Crkva je, upravo zato da bi bila istinska služiteljica čovjeku, neprolazno sveta (usp. LG 39). Duh Sveti preobražava Crkvu u zaručnicu Kristovu, koja kao i on živi u svetosti, da bi mogla ostvariti svoje poslanje u povijesti: „Svi su u Crkvi pozvani na svetost, bilo da pripadaju hijerarhiji, bilo da ona njima upravlja, prema riječima Apostola: 'Ovo je Božja volja, vaše posvećenje' (1 Sol 4,3; usp. Ef 1,4)” (LG 39).

Nema dakle opasnosti od spiritualističkog vertikalizma; štoviše, sama onostranost otajstva povijesno

je povezana uz neodvojivost. Otajstvo a i svetost jesu utjelovljenje, opljena (kenosis), dar, služenje.

Doista, ni otajstvo ni svetost ne mogu se shvatiti ako nisu potpuno uronjeni u povijest, štoviše, ako nisu upravo određeni da čine povijest. U opsežnom i složenome ljudskom zbivanju spasenje je povijest, kao što je to i zloća.

Bez sumnje, kako reče Izvanredna sinoda, otajstvo i svetost (= povijest spasenja) razlikuju se od jednostavnoga ljudskog promicanja, a iznad svega od grijeha i nepravde, ali ostaju živi dijelovi jedinstvene i velike ljudske povijesti: „Dakako, u tom poslanju treba razlikovati, ali nipošto odjeljivati aspekte naravi i milosti. To dvojstvo nije podvojenost” (ZR II, D 6).

Svetost je ljubav prema Bogu i bližnjemu

Vidjeli smo da se svetost izražava vršenjem teoloških kreposti, usredotočujući se u ljubavi.

Ako je Bog ljubav, onda i svetost mora biti ljubav.

Lumen gentium kaže: „Svetost Crkve neprestano se očituje i mora se očitovati u plodovima koje Duh u vjernicima proizvodi, a izražava se u različnim oblicima kod pojedinaca koji u svom načinu života teže za savršenom ljubavi pobuđujući i druge na dobro” (LG 39).

Isus, učitelj i uzor, tražio je da svi budu savršeni kao što je savršen Otac nebeski (usp. Mt 5,48); zato je „svima poslao Duha Svetoga da ih iznutra potiče da Boga ljube svim srcem, svom dušom, svom pameću i svom snagom svojom i da se međusobno ljube kako je Krist ljubio njih” (LG 40).

Tako ljubav prema Bogu iznutra potiče na ljubav prema bližnjemu. Sveti je Ivan u tom pogledu vrlo jasan; podsjeća na veliku novost koju je Isus proglašio: „Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge;

kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedni druge. Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge” (Iv 13,34–35). U Prvoj Ivanovoj poslanici još je jasniji: „Jer ovo je navještaj koji čujete od početka: da ljubimo jedni druge... Tko ne ljubi, ostaje u smrti. Jer tko ne ljubi svoga brata kojega vidi, Boga kojega ne vidi ne može ljubiti” (1 Iv 3,11–14; 4,20).

To je još jasnije rečeno u Evanđelju po Mateju: „Zaista, kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste!” (Mt 25,40; usp. 25,45).

Stoga se ljubav svetosti od otajstva poziva na dva nedjeljiva pola: Boga i bližnjega.

Pastoralna ljubav služi bližnjemu

Ta, nazovimo je, „dvopolnost” poprima posebnu zvučnost u „pastoralnoj ljubavi”, koja je svojevrsni dinamizam sakramentalne milosti reda za život svetosti pastira.

Jedna od novosti Dogmatske konstitucije o otajstvu Crkve jest tvrdnja o sakramentalnosti biskupstva. To je bio razlog da se ponovno dublje premisli u naglašenijem biblijskom smislu čitav nauk o redu, polazeći od njegove punine. U ovom trenutku želimo samo istaknuti značenje „pastoralne ljubavi”, koja treba označavati zaređene službenike.

Svetost pastira usredotočuje se u vršenju te ljubavi.

Pastoralnu ljubav treba osvjetljivati „apostolsko nasljeđe” kao služba koja nastavlja službu apostola, da bi uprisutnila Krista pastira za dijeljenje otajstva Božjih, svjedočeći Evanđelje i priopćavajući Duha, tj. za istinsku ispašu, tijekom vjekova, stada Gospodnjega. „Da ispune tako velike službe, Apostole je Krist obdario posebnim izljevom Duha Svetoga koji

je sišao na njih, a sami su predali svojim pomoćnicima duhovni dar polaganjem ruku, koji je sve do nas došao u biskupskom posvećenju” (LG 21).

Ako se djelotvorna ljubav, po svojoj vlastitoj naravi, uvijek kreće između dva pola, Boga i bližnjega, „pastoralna ljubav” po svome vlastitom usmjerenju naglašava čovjeka: „Pođite dakle” – rekao je Gospodin – „i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio. I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta” (Mt 28,19–20).

Sad se možemo pitati: koja je unutarnja dinamika te ljubavi? Ne postoji li opasnost da se ta ljubav, naglašavajući odnos prema čovjeku, sekularizira? Iskustvo nas uči da ta opasnost nije prividna.

Za onoga koji se nastoji posvetiti vršenjem pastoralne ljubavi, važno je da znade dati odgovor koji proizlazi iz dviju temeljnih primjedaba.

Prva je da je Božja ljubav „uzrok” ili izvor ljubavi prema bližnjemu: „kao što sam ja vas ljubio”! Riječ je naime o tome da se ljubi kao što je ljubio Isus Krist. Ljubav prema bližnjemu nije odgovor čovjeku ili uzvrat na nepravdu, nego je prije svega i iznad svega sudioništvo u poticaju besplatne i plodne ljubavi Božje. To je živo uključivanje u Kristove osjećaje. Polazi se od njega, uvijek od njega, a ne u prvom redu od onoga koji je u potrebi i tamnici. Sve i uvijek od Krista, u Kristu i po Kristu. Polazi li se odatle, siromah nije na gubitku, dapače još dobiva, ljubav ojačava, postaje stalna i stvaralačka, djelotvorna, daruje se sve do smrti: „Ljubite, kao što sam ja vas ljubio” (Iv 15,12).

Drugo zapažanje, koje nadopunjuje prvo i koje je metodološke naravi, kaže da je u životu učenika i apostola djelotvorna ljubav moguća samo u odnosu prema bližnjemu. Put ljubavi je čovjek. Da bi nas

naučio ljubiti, Bog je postao čovjekom. Neobičan vid njegova utjelovljenja jest u tome što se uključio u kategoriju siromaha i što smatra da je njemu učinjeno ono što činimo gladnome, potrebnome, odbačenome. Izvanredna sinoda na sveopćoj je razini, za sve Crkve, iznijela u javnost pastoralnu obvezu „temeljnog opredjeljenja za siromašne i za ljudsko unapređenje” (ZR II, D 6).

Pravi izraz vršenja pastoralne ljubavi jest osjetiti se izazvanim od najpotrebnijih. Naime, ljubav se uvijek rađa od Krista, ali se vrši i mjeri služenjem čovjeku, navlastito malima i siromašnima.

Dva pola jedinstva

Zadatak posvećenja u pastoralnoj ljubavi treba usmjeriti pažnju i napore u njegovanju onog dara Duha Svetoga koji se lijepo naziva „milost jedinstva” ili dinamizam srca „koji se smatra najintimnijim svetištem osobe u kojoj trepti milost jedinstva između unutar-njeg života i radinosti” (usp. *La dimensione contemplativa della vita religiosa*, CRIS, agosto 1980).

Doista nije teško, u tom obliku, dati prednost jednome od dva pola zapostavljajući drugi, zapadajući u duhovnost koja nije pastoralna ili u živu zauzetost promicanja koja više ne predstavlja istinsku ljubav Kristovu. To su dvije pretjeranosti koje treba izbjegavati revnom suradnjom s darom Duha Svetoga. Istina je što kaže Ps 127 (126), barem u uobičajenom prijevodu: „Uzalud vam je ustati prije zore i dugo u noć sjediti, vi što jedete kruh muke: miljenicima svojim u snu on daje” (Ps 127,2; točniji je prijevod: „On daje uspjeh onomu koga ljubi”).

Očito, psalam je upućen protiv svake ohole samodostatnosti i protiv svakoga pelagijevskog tumačenja. Psalmist nas međutim ne želi potaknuti na ugodno

besposličarenje; snažno se zalaže za priznavanje prvenstva Božjeg poticaja.

Općeniti nas smisao s druge strane opominje da zauvijek ostaje na snazi narodna mudrost koja može biti osobito zanimljiva za pastire koji su „ribari”: „Tko spava, neće uloviti ribu.” Slično je s ponešto humora rekao neki misionar kritizirajući svoga kolegu: „Eno, onaj tamo puno moli; ali kada završi molitvu, umoran je, i ne čini ništa drugo.”

S druge strane vrlo je lako na taj način precijeniti obveze službe: rad, promicanje, oslobađanje tako da se isprazni nutarnja povezanost s Kristom oslabivši izvornu pastoralnu ljubav.

Neophodno je važno njegovati i pojačati milost jedinstva da bi se živjelo dinamikom obaju polova u jedinstvenom gibanju djelatne ljubavi, koja proizlazi od Krista a ostvaruje se u konkretnoj službi čovjeku.

Ta milost jedinstva nije neki nepomičan i unaprijed izrađen dar, nego je raspoloženje srca u stalnom sazrijevanju. Nije to nepomično jedinstvo, nego jedinstvo u napetosti, kojem neprekidno treba ravnoteža, pregled, obraćenje i prilagođivanje. Tu se rađa ustrajno traženje objašnjenja za današnju obnovljenu pastoralnu svetost.

Tipologija apostolske duhovnosti

Izvanredna sinoda govori nam o svjedočanstvu svetosti pastira, u odgoju svećenika, u članovima instituta posvećenog života (koje velikim dijelom tvore osobe svaki dan posvećene apostolskoj djelatnosti), u duhovnom životu vjernika prema njihovu staležu, dobi i životnim uvjetima.

Sve to široko zalaganje za svetost zahtijeva na poseban način danas veće produbljenje „apostolske duhovnosti”, značajne za onoga koji je po svom zvanju

uronjen u zadatke poslanja Crkve. Čini mi se da je ovo razmišljanje o milosti jedinstva tema koja zahtijeva veću pažnju, ako želimo potaknuti na svetost laike, oženjene osobe, svjetovne institute, redovnike aktivnoga života, đakone, prezbitere i same biskupe.

Kako osigurati primjereno jedinstvo u napetosti između ta dva pola? Kako postići da vanjska marljivost bude izraz unutrašnjosti? Kako učiniti da apostolski rad postane duhovno bogoštovlje? Kako prožeti vremenita zanimanja svjetlom i snagom Evanđelja? Kako utjeloviti stručnost u posvećenje?

Sabor nudi duboke i sažete tvrdnje koje bi trebale potaknuti izvedbu obnovljene apostolske duhovnosti: učiniti da iz pastoralne ljubavi iziđe na vidjelo milost jedinstva koja je označava.

Pogledajmo što o laicima kaže dekret *Apostolicam actuositatem*: „Skriveni s Kristom u Bogu i slobodni od robovanja bogatstvu te pozorni na ona dobra koja uvijek ostaju, oni se, putujući kroz ovaj život, velikodušno i potpunoma posvećuju širenju Božjega kraljevstva te oblikovanju i usavršavanju vremenitog reda u kršćanskom duhu. Nagnani ljubavlju, neka čine dobro svima” (AA 4).

Sjetimo se aktivnih instituta posvećenog života: u njima „apostolska i dobrotvorna djelatnost spada na samu narav redovničkog života... Stoga treba da cjelokupni redovnički život članova bude prožet apostolskim duhom, a sva apostolska djelatnost oblikovana redovničkim duhom” (PC 8).

Što se tiče prezbitera, oni „postizavaju svetost na vlastit način tako što svoje dužnosti vrše iskreno i neumorno u Kristovu Duhu... Kao upravitelje i pastire Božjeg naroda potiče ih ljubav Dobroga Pastira da svoj život polože za svoje ovce spremni i na najveću žrtvu” (PO 13). „Zapleteni i rastrgani premnogim dužnostima svoje službe — ne mogu a da se

bez tjeskobe ne pitaju kako bi s vanjskom djelatnošću mogli spojiti u jedinstvo svoj unutrašnji život. Ovo jedinstvo života ne može se postići ni pukim vanjskim sređivanjem pastoralnih obaveza a ni samom praksom pobožnih vježbi, kolikogod to inače može koristiti" (PO 14).

Dekret *Christus Dominus* podsjeća biskupe da trebaju nastojati „promicati svetost svojih prezbitera, redovnika i laika, i to prema posebnom zvanju svakoga od njih; imajući na pameti da su upravo oni dužni ljubavju, poniznošću i jednostavnošću života davati primjer svetosti" (CD 15).

Odmah se uviđa da je na takvom putu posvećenja temeljna briga kako njegovati i unaprijediti milost jedinstva.

Dekret *Presbyterorum ordinis* daje nam ključ rješenja: „Prezbiteri mogu izgraditi to jedinstvo slijedeći u vršenju službe primjer Krista Gospodina, kojemu je bila hrana činiti volju onoga koji ga je poslao da dovrši njegovo djelo" (PO 14). Ključ je intimna, osobna povezanost s Kristom, Očevim apostolom, koji je potpuno predan i poslušan njegovu naumu; to je kontemplativna dimenzija koja temeljito istražuje otajstvo kao stvarni naum spasenja za sve. Promatra se Oca, koji toliko ljubi svijet da šalje svoga Sina i svoga Duha da bi ga spasio i preobrazio. To viđenje ujedno uključuje i sebedarje, u Kristu i u Duhu, da bismo bili potpuno na raspolaganju Bogu za spas svijeta: temeljni je stav poslušna raspoloživost, tj. istinska svijest sinovstva.

Tako milost jedinstva nije prvenstveno u djelatnosti niti u molitvi, nego u osobi i prožima čitavo biće: prije nego postane „djelatnost" ili „molitva", ona je „dinamički način bivovanja", ukoliko je sudjelovanje u Božjoj ljubavi po sebedarju, koje je stvarna raspoloživost u djelu spasenja. To je način posto-

janja potpuno okrenut prema apostolskom djelovanju u kom se ostvaruje, očituje, raste i usavršava. U tom je smislu razumljivo zašto je apostolska radinost plod unutarnje revnosti.

Sveti Franjo Saleški, teolog i pastir djelotvorne ljubavi, s pravom je govorio u svom „Teotimu” o „zanosu života i djelovanja”, kao istinskom izrazu djelotvorne ljubavi onoga tko se velikodušno žrtvuje u svakodnevnom zalaganju „nadilazeći samoga sebe i svoje naravne sklonosti” (*Traité de l'amour de Dieu*, knj. 7, pogl. 7, u *Opera omnia* V, 29–32).

Sveti Kamilo de Lellis stvarno je upadao u zanos prenoseći bolesnika kojega će njegovati: za njega je to bio sam Isus!

Don Bosco je gajio tako snažnu i neprekinutu svijest i zajedništvo s osjećajima Krista otkupitelja, te je na divan način pretvarao svakodnevni rad u sjedinjenje s Bogom: „Daj mi duše, drugo uzmi!”

Promicati obnovljenu apostolsku duhovnost, prilagođenu različitim životnim staležima, danas je zahtjev Sabora.

Potrebno je oblikovati obnovljeno poimanje svetosti pomoću asketsko-mističke metodologije apostolskog smjera, koja će u srcu osigurati djelotvornu ljubav, evanđeoski usmjerenu služanju čovjeka po životnoj tajni milosti jedinstva.

Na tu milost jedinstva možemo primijeniti onaj dubok Augustinov domišljaj: „Ljubi i čini što hoćeš”, tj. neka djelotvorna ljubav tako ispuni tvoje srce da te učini potpuno raspoloživim za konkretne zahtjeve poslanja spasenja svojstvenog Kristu i njegovoj Crkvi.

Takav je stav iznad pojma „razmatranja” i „djelovanja”. Doista, razmatranje i djelovanje apostola nisu kao „stvari” ili „bitnosti” dvojno odvojive, kao

da se mora izabravši jednu ostaviti u podređenom položaju drugu. Naprotiv.

To su tako reći dva nadopunjujuća vida jednog načina postojanja koja na različit način označavaju osobu apostola u njegovu životnom sudjelovanju u otajstvu. Najviši izraz toga stava u povijesti je događaj Pashe u Kristovu životu. To je stav ljubavi: najveće djelotvorne ljubavi koja se u povijesti može zamisliti. No, taj događaj koji spašava svijet potpuno je ukorijenjen u Očevu prvom poticaju. Najviši Kristov stav jest njegovo sinovsko predanje, koje je istodobno nedjeljivo razmatranje i djelovanje.

Tako se i „apostolska duhovnost” mora u svojoj biti osjetiti povezana ujedinjavajućim silama osobe, a to je srce, ljubav sva prožeta dinamizmom Kristove ljubavi.

Svaki se apostol, poput Krista, u dnu svog bića osjeća „poslušnim sinom”; izlazi iz sebe da bi živio za Oca, za Oca koji spasava svijet; sluša i razmatra njegov glas kao poziv na poslanje; prihvaća poslanje s neumornom revnošću; razmatra i vrši apostolat istodobno, ali nadasve se prilagođuje onomu što Otac hoće, također i onda kada od njega zahtijeva trpljenje: „Neka se vrši ne moja, nego tvoja volja!”

Oni koji se posvećuju apostolskom duhovnošću, ponavljaju rado sa svetim Ivanom: „Po ovom smo upoznali Ljubav: on je za nas položio život svoj. I mi smo dužni živote položiti za braću” (1 Iv 3,16).

BLAŽENSTVA

Evandeosko življenje ljubavi

Otajstvo nas je navelo na razmišljanje o svetosti i, u njoj, o milosti jedinstva svojstvenog pastoralnoj

ljubavi. Sada bismo htjeli evanđeoski osvijetliti stvarno vršenje djelotvorne ljubavi, kako nas uči Gospodin.

Mislim kako je najbolji način da to postignemo razmišljanjem o blaženstvima.

II. vatikanski sabor govori o blaženstvima koji puta neizravno se pozivajući na njihove sadržaje, a drugi puta ih izričito spominje. Tako o njihovim sadržajima neizravno raspravlja kad govori o sveopćem pozivu na svetost u 5. glavi *Lumen gentium*, a također i kada raspravlja o životu u Duhu kod zaređenih službenika u dekretu *Presbyterorum ordinis*, osobito u privlačnoj 3. glavi o pozivu svećenika na svetost.

Drugi put podsjeća na blaženstva izričito: govoreći bilo o posvećenom životu bilo o apostolatu laika.

U 4. glavi *Lumen gentium*, uspoređujući međusobno različite staleže u Crkvi, kaže o članovima posvećena života: oni „svojim staležom pružaju sjajno i posebno svjedočanstvo da se svijet ne može preobraziti i Bogu prikazati bez duha blaženstava” (LG 31).

I u 3. glavi II. dijela *Gaudium et spes*, promatrajući ekonomsko-društvene djelatnosti u odnosu na kraljevstvo Božje, kaže o laicima: „Neka se u zemaljskim poslovima drže ispravne hijerarhije vrednota, vjerni Kristu i njegovu evanđelju, tako da sav njihov individualni i društveni život bude prožet duhom Blaženstava, a osobito duhom siromaštva” (GS 72).

I u 4. glavi *Lumen gentium*, kada govori laicima kao o duši svijeta, tvrdi da oni moraju znati širiti „duh kojim se napunjavu oni siromasi, krotki i miroljubivi, koje je Gospodin u Evanđelju proglasio blaženima. Jednom riječju: ”što je duša u tijelu, to neka budu kršćani u svijetu” (LG 38).

Moramo zaključiti da je duh blaženstava nužno potreban svim članovima Crkve, još više, da se u njemu povijesno ostvaruje vršenje djelotvorne ljubavi. Nema stvarnijega izraza kršćanske ljubavi nego što

su blaženstva. Ona osvjetljaju djelotvornu ljubav svijetu, posebno pastoralnu ljubav, i uče stvarno svjedočiti milost jedinstva.

I još: blaženstva nisu proglašena samo za jednu izabranu skupinu učenika, nego za sve ljude; moraju osvjetliti život svijetu i moraju ih živjeti, iako u različitim stupnjevima, svi oni koji žele ljubiti. Blaženstva su uistinu „Isusov proglas” na temu ljubavi.

Promotrimo kao polazište hrabru saborsku tvrdnju da „svijet ne može biti promijenjen i prikazan Bogu bez duha blaženstava”.

Važnost blaženstva

Dvojica evanđelista govore nam u svojim evanđeljima o blaženstvima: Matej u 5, a Luka u 6. glavi. Matej ih nabroja devet; Luka samo četiri, koje prati isto toliko „jao”.

Ova razlika odmah nam kaže da ta dva teksta ne donose materijalnom točnošću iste one riječi koje je izgovorio Isus (odatle izvire niz ne baš neznatnih egzegetskih problema), ali nam potvrđuje i potiče nas da im radije promotrimo „duh”, već i stoga što su uvod u Isusov programatski govor o velikom vjerskom zaokretu koji je on htio u Novom savezu.

Tako blaženstva pomalo pokazuju sadržaj čitave Isusove duše, tajnu njegovog srca, štoviše, neku vrstu autobiografske sinteze.

U predaji otaca i u liturgiji Matejev tekst uživa prednost pred Lukinim. U Bibliji nalazimo i druga blaženstva, npr.: „Blaženiji oni koji slušaju riječ Božju i čuvaju je” (Lk 11,28); „Blago vama budete li tako i činili!” (Iv 13,17); ili „Imajte na pameti riječi Gospodina Isusa jer on reče: 'Blaženije je davati nego primati'” (Dj 20,35).

Devet Matejevih blaženstava odnose se na: siro-

mahe, ožalošćene, krotke, gladne i žedne pravednosti, milosrdne, čiste srcem, mirotvorce, progonjene zbog pravednosti, na mučenike poradi Krista. Blaženstva predstavljaju devet vrlo plodnih tema za razmišljanje, osobito prikladnih za ponovno i jasno osvjetljavanje stvarne i suvremene duhovnosti.

U svakoj od tih tema otkriva se dinamika djelotvorne ljubavi, koja životno odgovara na današnje ljudske probleme.

Produbiti duh blaženstava znači tražiti njihov nauk o pravoj ljubavi.

Prvi dojam što ga prouzrokuju blaženstva jest stvarnost i uključenost u život. Ljubav se ne zadovoljava time što kaže: „Gospodine, Gospodine“; samo Evanđelje potvrđuje da nije dovoljno samo ustima moliti; nužno je da najodvažnijim svjedočanstvom činimo dobro najpotrebnijima.

Tako se duh blaženstava umnogome nadilazi i izdiže iznad etike i morala; nalazi se na mnogo zahtjevnijem stupnju od zapovijedi; jasno ne umanjuje ih, nego nadilazi.

Blaženstva nisu ni povlašteni popis kreposti ili programa mrtvljenja. Blaženstva govore o vanjskim i društvenim okolnostima, o progonstvima, neprilikama, slabostima i nedostacima. Da bi se živjela blaženstva, potrebne su mnoge kreposti!

Nadalje blaženstva naviještaju izvornost korjenite ljubavi, koja nadilazi hvalevrijedno „obdržavanje“, i zahtijevaju mnogo više: „svjedočanstvo“, prema vrlo bogatom tumačenju koje je ponovno istaknuo II. vatikanski sabor: biti znakovi i nositelji one nadnaravne ljubavi koju je Isus unio u povijest.

Djelotvorna je ljubav smještena u područje otajstva; pretpostavlja i potvrđuje moralnu razinu zapovijedi i asketskih kreposti, ali ih nadilazi: „Ne misli-

te da sam došao ukinuti Zakon ili Proroke. Nisam došao ukinuti, nego ispuniti” (Mt 5,17).

U duhu blaženstava ne pitamo u prvom redu da li je ono što činimo „dobro” ili „zlo” (mjerilo moralne ljestvice), nego se pitamo koji je stvarniji i pred Bogom najbolji način da živimo i priopćujemo ljubav koju nas je Isus naučio; jesmo li ili nismo svjedoci ljubavi koja dolazi od Oca. To je duh koji nadilazi zakon, iako se zakon drži nužnim, nadahnutim i svetim.

Da bismo shvatili bogatstvo toga duha, moramo razmatrati život Isusov: on je najbolje tumačenje blaženstava. On ih je doista živio i vršio na najpotpuniji način.

Možemo se nadahnuti i na životu svetaca, koji su znali svjedočiti taj duh, osobito Blažene Djevice Marije; o njoj je Pavao VI. na svršetku trećega saborskog zasjedanja (21. studenog 1964) s pravom rekao: „U svom zemaljskom životu ostvarila je savršeni lik Kristova učenika i, utjelovivši evanđeoska blaženstva, od Krista proglašena, stoji pred nama kao ogledalo svih kreposti. Zato u njoj cijela Crkva u svojoj neusporedivoj različnosti života i djelovanja dosiže najistinski oblik savršenog nasljedovanja Krista.”

Duh blaženstava

Koji je cjelokupan sadržaj duha blaženstava? Netko je skup svih redaka evanđeoskog teksta o tom predmetu nazvao „katedralom blaženstava”. Koje bi bilo njezino temeljno ustrojstvo.

Ako kao osnovu za razmišljanje uzmemo prvo blaženstvo, kako ga donosi Matejevo evanđelje, ono o siromasima, možemo svoju pažnju nakratko usredotočiti na ove četiri sastavnice:

- božanska naklonost: „blaženi”;
- stvarna neugodnost i trpljenje: „siromasi”;

- ideal koji treba postići: „Kraljevstvo”;
- raspoloženje srca: „siromaštvo u duhu”.

■ Na prvu sastavnicu ukazuje izraz „blaženi”: ne označava obećanje ili predznak budućnosti; nije riječ o „želji”. Riječ je više o „čestitci” koja vodi računa o upravo prisutnoj stvarnosti.

Čestitka dolazi od Boga; on sam izražava osobitu naklonost prema onima koji se nalaze u opisanim situacijama. Tako izraz „blaženi” objašnjava čemu Bog daje prednost, koji bi bio njegov izbor kad bi trebao živjeti kao čovjek: tj. kako je živio Isus Krist! To otvara obzore evanđeoskom ozračju radosti i nade kojega obilježava upravo duh blaženstava.

Sigurno se tu zamjećuje prividna besmislica; no neobičan je upravo način ljubavi koju je svjedočio Isus. U suprotnosti između sreće i siromaštva nastaje neophodno potreban preokret na ljestvici vrednovanja ljudske ljubavi.

■ Drugu sastavnicu sačinjavaju izvanjske okolnosti oskudice i trpljenja, a to je stanje koje može biti mnogovrsno i promjenljivo ovisno o vremenima i osobama. Ova sastavnica ukazuje na povlašteno mjesto iskazivanja ljubavi za onoga tko se nađe u takvim okolnostima i za onoga koji mu pruža pomoć. Možemo reći da je tu, u takvoj situaciji, skriven preobilni izvor ljubavi.

Siromaštvo, trpljenje i slične okolnosti postaju na taj način teološko mjesto u kom se rađa dobrota. Nije riječ o mazohizmu, nego o otkupiteljskom smislu za stvarnost. Kristov križ, koji se u prvi mah pojavljuje kao najgore prokletstvo, zapravo je izvor najvećega dobra u svijesti.

Ako svetost znači ljubiti kao što je Krist ljubio, onda udobnost i miran život sigurno nisu njezina najprikladnija domovina.

■ Treća je sastavnica svijest o prvenstvu Kraljev-

stva kojemu je sve drugo podređeno („Tražite stoga najprije Kraljevstvo i pravednost njegovu” – Mt 6,33; usp. Lk 12,31); to je gledanje puno nade koja otvara obzorja čovjeku koji traga za srećom. Tu je razlog utjehe i snaga za borbu i svjedočenje.

Odnos prema Kraljevstvu pomaže nam da protumačimo tminu prividnog besmisla napornog i mučnog postojanja i opravdava nadu koja potiče na djelovanje ispunjeno ljubavlju u poteškoćama i progonstvima.

■ Konačno, četvrta je sastavnica osobito raspoloženje srca, „siromasi duhom – ili pred Bogom”, što na izričit (u prvom blaženstvu) ili uključiv način (u drugim blaženstvima) označuje osobno uvjerenje koje daje evanđeoski smisao prividno besmislenoj situaciji odbačenosti i progona: osjećajući da nas Bog osobito ljubi („blaženi”!), nastojimo imati iste osjećaje i istu hrabrost kao Isus.

Upravo tom cilju teži duh blaženstava: živjeti, boriti se, trpjeti, misliti i osjećati kako je to činio Isus Krist. To je djelotvorna ljubav!

Ljubav i njene socijalne perspektive

Takav duh, jer izvire iz Kristova srca i neprestano se hrani životnom snagom njegova otajstva, evanđeoski u djelotvornoj ljubavi naglašava čovjeka. Tako je djelotvorna ljubav sva otvorena prema povijesti, poprima društveni proteg i stvarno utječe na stvaranje nove uljudbe, civilizacije ljubavi.

Neka bude dovoljno, kao primjer, tumačenje prvoga blaženstva o siromasima. Produbljujući njegovo duhovno značenje, osobito se jasno shvaća da je Bog zemaljska dobra odredio za zajedničku namjenu, ne za ugodnost i preobilje nekih, nego za dostojan život svijui, za slobodu osoba i za bratstvo među narodima. Tako duh ovoga blaženstva može vjernicima nadahnu-

ti vrlo različite nacрте zalaganja za ispravljanje nepravdi nerijetkog ustroja i za nuđanje izbora između materijalističkih poimanja potrošačkog ili kolektivističkog društva.

Isto bi se moglo uočiti kod blaženstava o milosrđu, gladi za pravdom, čistoći srca, traženju mira. snazi u trpljenju i daru mučeništva.

Duh blaženstava ne širi neku, kako se običava reći, u sebe zatvorenu, otuđujuću ili društveno beznačajnu duhovnost, nego iznosi valjanost i suvremenost evanđeoskih sila koje su sposobne biti kvasac povijesti a kršćane učiniti istinskim promicateljima bolje civilizacije.

Blaženi oni koji čuju ovaj Isusov proglas i sprovode ga u život!

Naša uronjenost u otajstvo

Razmislimo na trenutak ponovno o razmatranju koje nas je dovelo do blaženstava.

Nadahnuti velikim suvremenim proročanstvom II. vatikanskog sabora, promatrali smo neizrecivu stvarnost otajstva; otajstvo nas je potaklo na razmišljanje o svetosti; svetost nas je usmjerila na produbljivanje milosti jedinstva, a razmišljanje o milosti jedinstva nadahnulo nam je temu povijesne stvarnosti ljubavi, Proglas blaženstava.

Blaženstva nam otkrivaju prividno besmislenu tajnu Božjega srca, način objavljivanja njegove ljubavi u povijesti i želju kako da tu ljubav živi čovječanstvo podložno grijehu. Proročansko značenje blaženstava jamči da je kraljevstvo Božje već prisutno u povijesti. Krist je već „kralj”, ne u političkom smislu, nego kao poslužitelj siromaha, ljubitelj pravde, pun milosrđa, kao onaj koji je zabrinut stvarnim stanjem ljudi te unapređuje dostojanstvo ljudske osobe, a posebno lju-

bi potrebne i ožalošćene. Više nego popis kreposti, u blaženstvima nam predstavlja izbor ljubavi. I to ne samo riječima. On ih je naime živio sve do onoga najvećeg izraza ljubavi na križu.

Ljubav Božja povijesno se čovjeku objavila upravo na taj način. Osjećaji Božji izraženi su na ljudski način u srcu Kristovu, ostvareni su u njegovu životu, mucu i smrti, a svima su objavljeni u blaženstvima.

Dakle: ljubiti kao što Bog ljubi, znači zapravo usvojiti i svjedočiti duh blaženstava.

Povijesna uloga Isusa Krista, njegov način djelovanja, njegov izbor i njegovi povlašteni naslovnici, put koji će proći svojim poslanjem, situacije koje će proći da bi ostvario pobjedu nad zlom i dostigao cilj – uskrsnuće, opisani su u blaženstvima.

S pravom možemo blaženstva držati nekom vrstom „Isusove autobiografije”. Njegova ljubav mijenja način mišljenja svijeta: križ koji je po općem mnijenju bio stup sramote, postaje sredstvo po kom se objavljuje najveći mogući stupanj ljubavi u povijesti: ni sam Bog ne može pronaći veći, upravo zato jer ga je već izabrao u Kristu!

Eto zašto nas se toliko doima saborska tvrdnja u konstituciji *Lumen gentium*: „Svijet se ne može preobraziti i prikazati Ocu bez duha blaženstava!”

III. POGLAVLJE

CRKVA – SAKRAMENT

Sakramentalna narav Crkve

Tema razmatranja, prema kojoj se sabiru još neke pod teme razmišljanja, jest Crkva „sakrament“: u najširem i cjelokupnom smislu u kojem Sabor taj izraz primjenjuje na Crkvu kao „Tijelo Kristovo“. I ovdje je riječ o zapažanjima koja trebaju obogatiti naš duh i dovesti nas do odluka većeg prilagođivanja nekim osobitim usmjerenjima II. vatikanskog sabora.

Već se u prvom paragrafu konstitucije *Lumen gentium* tvrdi: „A kako je Crkva u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda, ona, nastavljajući predmet prethodnih sabora, namjerava točnije objaviti svojim vjernicima i cijelom svijetu svoju narav i svoju opću misiju” (LG 1).

U drugoj glavi, raspravljajući o Božjem narodu, ponovno tvrdi: „Bog je sazvaio sve one koji gledaju s vjrom u Krista, početnika spasenja i počelo jedinstva i mira, i ustanovio je Crkvu, da bude svima zajedno kao i pojedincima vidljivi sakrament ovoga spasonosnog jedinstva. Budući da je ona određena da se raširi u sve krajeve, ulazi u ljudsku povijest, a ipak ujedno prelazi vremena i granice naroda” (LG 9).

Nadalje u sedmoj glavi, raspravljajući o eshatološkoj naravi putujuće Crkve, opet potvrđuje njezinu sakramentalnost: „Kad je Krist bio podignut od zemlje, uistinu je sve privukao k sebi; kad je uskrsnuo

od mrtvih, poslao je na učenike svoga Duha koji oživljuje, i po njemu je ustanovio svoje Tijelo, koje je Crkva kao opći sakramenat spasenja” (LG 48).

I u drugim saborskim dokumentima, naprimjer u konstituciji *Sacrosanctum Concilium*, božanska i ljudska stvarnost Crkve izriče se istim izrazima: zajednica vjere, nade i ljubavi, vidljivi organizam kojega sačinjavaju hijerarhijski organi, „ne smiju se smatrati” – kaže *Lumen gentium* – „kao dvije stvari, nego one tvore jednu složenu stvarnost, koja je sastavljena od ljudskog i božanskog elementa.

Stoga se ona ne malom analogijom uspoređuje s misterijem utjelovljene Riječi. Jer kao što božanskoj Riječi uzeta narav služi kao živi organ spasenja, s Njom nerazrješivo sjedinjen, na sličan način društveni organizam Crkve služi Kristovu Duhu, koji je oživljuje, za rast tijela” (LG 8).

U tom se smislu i na Krista može primijeniti izraz „sakramenat”.

Krist je, među ljudima, „najvažniji sakramenat Boga”.

Crkva je u svijetu „temeljni sakramenat Krista”, njegova „zaručnica” i njegovo „tijelo”.

Htjeli bismo dakle još malo razmišljati o otajstvu, ali pod svojstvenim vidom „sakramenta”, jer nam može pružiti osobito duhovno prosvjetljenje.

BITI CRKVA

Otajstvo i sakramenat

Jedno takvo „sakramentalno” promatranje omogućit će nam da istaknemo neke uzvišene i zahtjevne vidove izraza „biti Crkva”, a to smo mi, krštenici, vjernici.

Mi nismo jednostavno neko udruženje, vjerska zajednica, međunarodni vjerski savez.

Mi smo „Tijelo Kristovo”, kao što nam to pokazuje sakramentalna stvarnost euharistije, koja, kako piše Beda Časni, „danomice rađa Crkvu”, pretvarajući nas u Tijelo Kristovo po pričesti posvećenim kruhom i vinom.

U Crkvi, kad je promatramo kao sakramenat, još više dolazi do izražaja duboko bogatstvo otajstva.

Značenje koje Sabor daje izrazima „otajstvo” i „sakramenat” neodvojivo poistovjećuje jednog s drugim: oni u osnovi znače isto.

Pa ipak se naziv „otajstvo” usredotočuje radije na vid spasiteljskog plana kojim Otac ostvaruje svoju neizmjernu ljubav prema čovjeku: ističe božansku stvarnost koja se prilagođuje svijetu, Očev prvi poticaj, otkupiteljsko utjelovljenje Sina te posvećujuću prisutnost Duha Svetoga u ovim ljudskim nestalnostima. Naziv „sakramenat” usmjeruje našu pažnju prije svega na značajku „djelotvornoga znaka” svojstvenog Crkvi kao sredstvo posredovanja za ljude; to se zamjećuje u ljudskoj stvarnosti, bilo Krista bilo Crkve, jer je prožeta i preobražena božanskom stvarnošću koja u njoj prebiva. Riječ je o jednoj te istoj stvarnosti, promatranj na različit, iako nadopunjujući način.

Crkva je u isto vrijeme i otajstvo i sakramenat, no s različitim, izmjenično obogaćujućim naglascima. Može se reći da u neznakovitoj naravi Crkve otajstvo postaje sakramenat da bi većom jasnoćom pokazalo i istaklo svoje spasiteljsko ustrojstvo. Na taj način, osjećati se živim članovima Crkve-sakramenta znači zamjećivati poticaje i pobude Krista i njegova Duha te objavljivati i saopćavati ljudima neizrecivu Božju ljubav. To u određenom smislu preobražava „svetost” u „apostolat”.

I tako se javljaju različite duhovne teme koje možemo sabrati u ovu misao: postati ljudima znakovi i nositelji (tj. živi članovi Crkve-sakramenta) spasiteljskih sadržaja otajstva.

Sakramentalni osjećaj za stvarnost

Prvo razmišljanje, bogato duhovnim plodovima, možemo nazvati „sakramentalnim osjećajem za stvarnost“.

Živi sakramenat u povijesti je čitava Crkva. Nije ona „osmi“ sakramenat, nego cilj kojemu teže svih sedam sakramenata usredotočenih na euharistiju i u njoj usavršenih: Crkva-sakramenat tvori završnu i živu stvarnost posvećujućeg dinamizma pojedinih sakramenata, što je rezultat spasiteljske djelotvornosti koja prolazi kroz njih. Sedam sakramenata jesu posredovanja po kojima Gospodin i njegov Duh izgrađuju temeljni sakramenat, a to je Crkva kao „Tijelo Kristovo“ u svijetu. Krštenje, potvrda, euharistija i ostali čine vjernike, u njihovu povijesnom postojanju, živim udovima toga Tijela Kristova. Tako smo mi konačna sakramentalna dimenzija ukoliko smo znakovi i nositelji otajstva.

Stvarno moramo voditi brigu o tome da u očekivanju ponovna Kristova dolaska na kraju vremena (paruzije) u narodu Božjem ostaje iskustvo grijeha.

No i taj negativni vid – ne u svojoj formalnosti grijeha, nego u svom buđenju na obraćenje i pokajanje (što otkriva bogatstvo milosrdne ljubavi Božje) – u živom obliku ulazi u sakramentalnost Crkve po obredu pomirenja. Nije od drugotne važnosti niti je manje dobrotvorno i privlačno što se to Tijelo Kristovo, koje putuje kroz povijest, ljudima očituje kao zajednica pokornika.

Obraćenje i pokora također je svetost!

Tako promatranje Crkve kao otajstva i sakramenta mijenja naš način promatranja i slavljenja sedam sakramenata, posebno ističući njihovu mistagošku ulogu koju je naglasila i preporučila Izvanredna sinoda (usp. ZR II, Bb, 2).

Sedam sakramenata, usredotočenih na euharistiju, usmjeruje svoju snagu na našu osobu da bi se sve jasnije i savršenije ucijepila u Tijelo Kristovo, koje djeluje u povijesti, tj. da mi doista svojim postojanjem, svjedočenjem i djelatnošću postanemo živa Crkva.

Zajedništvo i sudjelovanje

Drugo razmatranje koje proizlazi iz onoga o Crkvi--sakramentu jest o „zajedništvu” i „sudjelovanju”. Ovi izrazi ne ukazuju prije svega i jednostavno na skladnost nastojanja i društvenoga suživljavanja, nego ukazuju na jednu drugu nadnaravnu skladnu odgovornost: „U osnovici” – kao što kaže Izvanredna sinoda – „riječ je o zajedništvu s Bogom po Isusu Kristu i Duhu Svetomu (...). Euharistija je izvor i vrhunac (...). Zajedništvo Kristova euharistijskog tijela znači i tvori ili izgrađuje najtješnje zajedništvo svih vjernika u Kristovu tijelu koje je Crkva” (ZR II, C 1).

Ona uključuje, da tako kažemo, zakone „mistične biologije”, koji se dosižu samo u otajstvu. Zato se ona ne može svesti na jednostavno pitanje organizacije i ustrojstva, nego se treba očitovati u skladnom dopunjavanju svih raznolikosti: zvanja, službi, karizmi, služenja i životnih staleža.

Iz nje izvire i njome se hrani osjećaj pripadnosti, svijest o osobnom aktivnom sudjelovanju, dosljednoj odgovornosti, skladnom upotpunjavanju uloga. To pak rađa jedinstvom osjećaja i ideja, traži poštenje, navodi na ispravnost u odnosima, pomaže razlikovati prednosti koje treba zajednički promicati, dublje

uvodi u isto poslanje, ulijeva uzajamno povjerenje i hrabrost. Oznaka zajedništva postaje nezaobilazna: biti Crkva znači osjećati se članovima živoga organizma.

Težeći prema svom vrhu, tj. euharistiji, svaki nas od sakramenata utjelovljuje u živo „Tijelo”: nisu to više zasebne jedinice, koje postoje za sebe, nego živi i odgovorni udovi pokretnog i životno jedinstvenog organizma.

Tako „biti Crkva” znači svaki dan stjecati sve jasniju svijest o zajedništvu i sudjelovanju u otajstvu. Pojam „koinonije” uistinu „središnja je i temeljna misao u koncilskim dokumentima” (ZR C, 1). Sam je Bog u svojoj trojstvenoj tijesnoj vezi zajedništvo, svaka božanska osoba živi u zajednici s druge dvije i postoji darivajući se. Bog je oduvijek, prije stvaranja i otkupljenja, ljubav, on je ljubav sam u sebi. Ta ljubav u njemu jest zajedništvo. Samo „božanstvo”, kao svojstvo Božje biti, iznad „biti podređen”, jest zajedništvo. Bog je jedinstvo koje vječno postoji u zajedništvu: Otac, Sin, Duh Sveti ne mogu se ni zamisliti a da to nije u zajedništvu.

Razmatranje ove trojstvene tijesne veze trebalo bi služiti da nam snažnije osvjetli organsku stvarnost crkvenoga života. Sav njezin izgled svetosti, sva raznolikost njezinih karizmi, sav ustroj služenja, zamišljeni su i djeluju polazeći od žive i utemeljujuće stvarnosti organskoga zajedništva: „Čaša blagoslovna koju blagoslivljamo nije li zajedništvo krvi Kristove? Kruh koji lomimo nije li zajedništvo tijela Kristova? Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha” (1 Kor 10,16–17).

„Kao što u jednom tijelu imamo mnogo udova, a nemaju svi isto djelovanje, tako smo i mi, mnogi, jedno tijelo u Kristu, a pojedinci udovi jedan drugomu” (Rim 12,4–5).

Apostol Pavao je tu stvarnost zajedništva izrazio snažnim i neobičnim izrazima. Prisiljen je stvarati nove riječi sastavljene sa „sun” („cum”, sa), koje nam jamče da duboko zajedništvo o kojem govori nema svjetovno ili jednostavno društveno značenje, nego ističe živo i organsko sudjelovanje u otajstvu.

Dakle, nije moguće „biti Crkva” osim u zajedništvu i sudjelovanju s drugima u Kristu. „Biti Crkva” znači „biti udovi”; postati svet znači rasti u zajedništvu; vršiti djelotvornu ljubav znači aktivno sudjelovati u zajedništvu s Kristom i s bližnjim. Crkva se u svijetu pokazuje pravim sakramentom Isusa Krista ako je doista organizam zajedništva i sudjelovanja.

Mjera svjedočenja

Ovomu što smo rekli treba dodati još jedno duhovno razmatranje o „kršćanskom svjedočenju”. Ako je Crkva sakrament, njezini članovi moraju živjeti kao „znakovi i nositelji” vrednota otajstva za druge ljude. Ovdje govorimo o kršćanskom svjedočenju upravo u smislu očitovanja i saopćavanja Kristove ljubavi ljudima po njegovim učenicima, koji su živo srasli u mistično Tijelo.

Ako po sedam sakramenata zajedno postajemo „sveopći sakrament spasenja”, znači da se postojanje kršćanina mora promijeniti u znak i sredstvo Kristove ljubavi. To mora biti trajno svjedočenje Crkve u povijesti.

Vladanje učenika ne mjeri se toliko etičkim mjerilom (ovo je djelo „dobro” ili „loše”; ovaj stav znači „ispunjavanje” ili „grijeħ”) koliko mjerilom „znaka i sredstva”, tj. svjedočanstvom koje otkriva i dokazuje

što znači ljubiti kao što je Krist ljubio. Tako se onda ponašanje ocjenjuje po „sakramentalnom” mjerilu.

To izvorno promatranje kršćanskog svjedočenja ocrtano je u konstituciji *Lumen gentium* kao izraz svetosti, koja se u najvišem stupnju očituje i posvjedočuje u mučeništvu. „Svetost Crkve neprestano se očituje i mora se očitovati u plodovima milosti. Najveće svjedočanstvo ove ljubavi je mučeništvo. Iako se to daje malobrojnima, ipak treba da svi budu pripravnici priznati Krista pred ljudima!” (LG 39,42).

Zanemarivanje ove dimenzije kršćanskog svjedočenja kod pojedinaca, a osobito u različitim crkvenim zajednicama, dovelo je do velikog pada u povijesnom izričaju sakramentalnosti Crkve. To uviđa i Sabor govoreći o uzrocima današnje poplave ateizma: „Ne malu ulogu za postanak tog ateizma mogu imati vjernici, ukoliko treba reći da oni zanemarivanjem vjerskog odgoja ili netočnim i pogrešnim izlaganjem nauke ili također nedostacima svoga religioznog, moralnog i socijalnog života, pravo lice Boga i religije prije sakrivaju nego otkrivaju” (GS 19). Malo dalje dodaje: „Lijek protiv ateizma možemo očekivati od adekvatnog izlaganja nauke, ali jednako i autentičnog života Crkve i njezinih članova. Crkva naime treba da učini (’sakramentalno’) prisutnim i tako reći vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljenoga Sina, neprekidnom obnovom i očišćenjem same sebe pod vodstvom Duha Svetoga. To se ponajprije postiže svjedočanstvom žive i sazrele vjere (...). Ta vjera mora očitovati svoju plodnost time što prožimlje sav život vjernika, pa i profani, te što ih pokreće na pravdu i ljubav, posebno prema siromašnima.

Napokon, da se očituje prisutnost Božja, najviše pridonosi bratska ljubav među vjernicima, koji u duhovnoj jednostavnosti surađuju za vjeru Evanđelja te se očituju kao znak jedinstva” (GS 21).

Danas je u svijetu, koji je opterećen ateizmom i laicizmom, nužno da se vjernici jako zauzmu, nužno je da svi vjernici više nastoje kako bi se Crkva po njima očitovala kvascem u životu naroda i istinskim sveopćim sakramentom spasenja.

U Bogu otajstvo postoji; potrebno je da mi obnovimo i ojačamo svoje svjedočenje.

Osjećaj pripadnosti

Ako polazimo od promatranja otajstva-sakramenta, „biti Crkva” znači prije svega s većim smislom za stvarnost promatrati slavljenje sakramenata, koji Božjem narodu neprestano ukazuju na nastajanje Crkve, kao što je rečeno: „Crkva čini euharistiju, a euharistija čini Crkvu.” Svijest pripadnosti uključuje sve izrazitiji osjećaj i život kao Tijelo Kristovo u svijetu.

To opet znači imati sve jasniju svijest onoga „biti udovi”: dakle, ni individualizam ni neovisnost, nego sve snažnije zajedništvo i sudjelovanje u božansko-ljudskoj stvarnosti, koja je živi Kristov organizam u povijesti. Sve razlike koje nadolaze poslije krštenja, kao što su zvanje, službe, karizme i staleži, treba usmjeriti u skladno i dinamičko međusobno obogaćivanje i nadopunu.

To nadalje znači promicati (osobno i zajednički) svjedočenje i naviještanje spasiteljske prisutnosti Krista i njegova Duha u svijetu.

Nije više moguće biti neki jednostavni „ja”: nužno je biti „mi” u Kristu po Duhu.

Trebamo sebi dobro ispitati savjest.

Iz svega pak slijedi da na ovom našem zemaljskom putovanju nije moguće „biti Crkva” bez obraćenja i pokore, bez traženja i obnavljanja, bez novosti kršćanskog odgovora na znakove vremena, bez suoča-

vani s traženjem objašnjenja i izazovima čovjeka koji se udaljuje od Boga. Doista, uz otajstvo spasenja u povijesti djeluje i „misterij zla“.

Upravo smo mi kao Crkva-sakrament pozvani da to zlo pobijedimo! Najprije u nama samima a zatim u svijetu sakramentom pomirenja.

„Biti Crkva” znači također boriti se protiv grijeha, zalagati se da svetost pobijedi zlo, sudjelovati s Kristom u otkupljenju.

„Bog nas” – kaže Pavao – „pomiri sa sobom i povjeri nam službu pomirenja” (2 Kor 5,18).

Tako osjećaj pripadnosti Crkvi u nama bez prestanka budi svijest otajstva koje u nama mora postati sakrament.

PASTIRI U CRKVI

Opće i ministerijalno svećeništvo

Tema Crkve-sakramenta osvjetljava također posebnu izvornost pastoralnog služenja u Novom savezu.

II. vatikanski sabor unio je jednu novost u taj posebni vid temeljne sakramentalnosti Crkve.

Netko je, misleći na saborsku tvrdnju o općem svećeništvu čitavoga Božjeg naroda, govorio o kopernikanskom preokretu: nije to dakle više zajednica vjernika koja kruži oko hijerarhije, nego hijerarhija koja se okreće oko vjernika; budući da je sav Božji narod „svećenička” zajednica, pastiri su mu služitelji.

U ovoj tvrdnji ima nešto istine; međutim, treba je tumačiti prema izvornom saborskom nauku.

Tako *Lumen gentium* tvrdi: „Krist je Gospodin za upravljanje i stalno povećavanje Božjega Naroda u svojoj Crkvi ustanovio različne službe, koje idu za dobro čitavoga Tijela. Službenici koji imaju svetu

vlast služe svojoj braći, da svi oni koji pripadaju Božjem Narodu i imaju za to kršćansko dostojanstvo svi zajedno i po redu teže za istim ciljem te postignu spasenje" (LG 18).

Ovdje se, dok se predstavlja jasna razlika koja postoji između „općega svećeništva" i „ministerijalnoga svećeništva", potvrđuje i njihovo obostrano nadopunjavanje. Doista: „Opće svećeništvo vjernika i ministerijalno ili hijerarhijsko svećeništvo, premda se između sebe razlikuju bitno a ne samo po stupnju, ipak su u međusobnom odnosu; jer jedno i drugo imaju na svoj posebni način dio u Kristovu svećeništvu" (LG 10)

Vjerujem da je veoma važno razmatrati o sakramentalnom vidu te teme, imajući na umu da je *Lumen gentium* prvi saborski dokument u kom se učiteljstvo izričito izjašnjava o općem svećeništvu vjernika. Kada npr. Tridentiski sabor (na 23. zasjedanju, u IV. glavi) brani ministerijalno svećeništvo protiv Lutera, uopće ne obraća pažnju na tekst sv. Petra: Vi se „kao živo kamenje ugrađujete u duhovni Dom za sveto svećenstvo da prinosite žrtve duhovne, ugodne Bogu po Isusu Kristu. Vi ste rod izabrani, kraljevsko svećenstvo" (1 Pt 2,5 i 9; usp. Gérard Philips, *La Chiesa e il suo mistero*, Jaca Book, 2. izdanje 1982, str. 129).

Ako želimo razmišljati o službi pastira polazeći od Crkve-sakramenta, držim da je važno usredotočiti pažnju na neke saborske novosti koje će nam pomoći da bolje shvatimo što znači „biti pastiri" u Crkvi.

Jedna od tih novosti je, kako smo spomenuli, tvrdnja o „općem svećeništvu" (LG 10). Druga je novost produbljenije viđenje šestog sakramenta (sakrament svećeničkog reda) po tvrdnji da je punina toga sakramenta sadržana u biskupskom posvećenju (LG 21).

Ali najveća od svih novosti, koja je naglašena ta-

kođer i u dokumentu *Sacrosanctum Concilium* govoreći o prisutnosti Kristovoj, jest „uskrsnuće”, koje ga je učinilo živim i aktualnim, vrhovnim svećenikom čitavoga njegova svećeničkog naroda na zemlji.

Polazeći upravo od te pashalne činjenice otajstva, moći ćemo duhovno okusiti što znači „biti pastiri” u Crkvi koja je sakrament uskrsloga Krista.

Krist, jedini svećenik, sakramentalno prisutan

Uskrsnuće je najveća i uvijek aktualna novost Novoga saveza. Po njemu je Krist Gospodin. Sada živi kao „glava” svoga Tijela, koje je Crkva. On je jedini posrednik. Nema „nasljednika”, nego samo „službenike”. On je jedini „prorok” spasonosne istine; jedini „svećenik” valjane liturgije; jedini „pastir” stada koje putuje kroz povijest. On je sada živ i djelatan!

Ove su tvrdnje jasne i blistave. One su svjetlo koje izražava bogatstvo otajstva. Uskrsli je Krist „glava” od koje proizlazi pokretljivost i život cijele Crkve; to pak čini po skladno povezanoj i jasno razlučenoj sakramentalnosti, u mnogostrukosti zvanja, službi, karizmi i staleža. Oni koje je on izabrao i posvetio kao svoje „službenike” (apostoli, biskupi nasljednici, njihovi suradnici svećenici) jesu, u narodu Božjemu, znakovi i nositelji njegove „suverene vlasti”: tj. oni vrše ulogu „živih sakramenata” Krista proroka, svećenika i pastira.

Pogledajmo neke izrazitije saborske tvrdnje: Isus Krist je „vječni pastir” (LG 18). „U biskupima, dakle, kojima pomažu svećenici, nalazi se posred vjernika Gospodin Isus Krist, Vrhovni Svećenik (...). Po njihovoj odličnoj službi propovijeda svim narodima Riječ Božju i vjernicima neprestano dijeli sakramente vjere, po njihovoj očinskoj službi pridružuje svome ti-

jelu nove udove nadnaravnim preporodom" (LG 21). Ti su pastiri „službenici Kristovi i upravitelji tajna Božjih (...), imaju ulogu samoga Krista, Učitelja, Pastira i Svećenika, i da rade u njegovo ime" (LG 21). „Biskupi upravljaju posebnim, njima povjerenim Crkvama, kao Kristovi zamjenici i poslanici" (LG 27).

Govoreći o svećenicima, koje naziva „suradnicima biskupskoga reda" (LG 28), Sabor veli: „Premda svećenici nemaju vrhunac pontifikata", prema stupnju svoje službe sudjeluju „kao dionici službe jedinog Posrednika Krista (...). Svoju svetu službu najviše vrše u euharistijskom bogoslužju ili sinaksi, radeći kao predstavnici Krista (...), vršeći prema dijelu vlasti, koju imaju, službu Krista Pastira i Glave" (LG 28).

Dakle: „biti pastiri" u Crkvi-sakramentu znači biti „znakovi i sredstva", koji u Božjem narodu čine prisutnom i vidljivom „najvišu" službu vječnoga pastira, Krista uskrsloga; djelovati u njegovo ime i u njegovoj osobi s prvotnim i neposrednim zadatkom izgrađivanja njegova Tijela, koje je crkvena zajednica (usp. EN 70).

Eto temelja bogate pastoralne duhovnosti, koja usredotočuje svijest biskupa i prezbitera na eshatološku stvarnost Krista-glave, da bi u svakom naraštaju uprisutnila njegovo djelo (usp. CD 3) učitelja, svećenika i pastira.

Srce pastira nužno mora kucati svakodnevno uranjajući u uskrsnuće, tj. u nadvremensku stvarnost Krista, vječnoga pastira, koji živi kao uskrsli i koji je svakoga trenutka pravi i jedini posrednik čitave liturgije i vrhovni vodič čitavog pastorala.

Sakramentalnost reda

Saborska novost sakramentalnosti biskupskoga posve-

ćenja omogućuje neka razmišljanja koja će obogatiti ovaj posebni nauk; prije se činilo da ta razmišljanja nisu u vezi s tim sakramentom. Spomenimo neka od njih: apostolsko nasljeđivanje, kolegijalnost biskupa i sveopća briga za sav Božji narod.

- „Apostolsko nasljeđivanje” (LG 20) povezuje pastoralnu službu na odgovorniji način s Kristovim proročkim, svećeničkim i kraljevskim poslanjem; naznačuje značenje i opseg najviše svete vlasti u Crkvi; naglašava prvenstvo zadaće evangelizacije i bezuvjetnu nužnost hijerarhijske službe; obzorja poslanja proglašava sveopćim; jamči im neprolaznost sve do svršetka svijeta; mučeništvo apostola iznosi kao uzor predanja, odvažnosti i postojanosti; konačno predstavlja ustanovu toga sakramenta kao nacrt, o kom je Krist dugo mislio i pripremao ga za pastoralnu pedagogiju, životno usredotočenu na pastire. Apostolsko nasljeđivanje obogaćuje i osvjetljuje teologiju svećeničkoga reda.

- „Kolegijalnost biskupa” (zbornost) na svoj način izražava kako je Krist, izabirući svoje službenike apostole, „izabrao dvanaesticu” (LG 19). Htio je da se duboka stvarnost zajedništva i sudjelovanja neodvojivog od otajstva ponovno odrazi u stvarnom i određenom obliku u prvom redu na pastoralnoj službi povjerenoj „kolegiju ili zboru biskupa” u kojem Petar (i njegovi nasljednici) u ulozi posebnog „namjesnika Kristova” (LG 22) bude „trajno i vidljivo počelo i temelj jedinstva kako biskupa tako i mnoštva vjernika” (LG 23). U tom zboru svi biskupi „saobraćaju među sobom i s Rimskim Biskupom u vezi jedinstva, ljubavi i mira” (LG 22) i tvore „ministerijalno tijelo” zajedno s Petrovim nasljednikom kao „subjektom vrhovne i potpune vlasti nad cijelom Crkvom”. „Taj zbor, ukoliko je sastavljen od mnogih, izražava raznolikost i općenitost Božjega Naroda, a ukoliko je

skupljen pod jednom glavom, izražava jedinstvo Kristova stada" (LG 22).

Ako se sada prisjetimo da sakramentalni smisao za stvarnost, o kojem smo govorili, dovodi slavljenje sakramenta do stvarnog oblika postojanja, to znači da i sakrament reda (u svomu potpunom stupnju biskupske punine) treba završiti u objektivnoj stvarnosti koja živi u Crkvi, Tijelu Kristovu. I zaista on pridružuje posvećene u zbor pastira koji već postoji sa sebi vlastitim kolegijalnim ustrojstvom, koje ne treba ponovno tražiti u nekim sociološko-religioznim poimanjima ili tumačenjima, nego u objektivnom naumu koji je htio i povijesno ostvario njegov ustanovitelj. Biskupska posvećenja koja su izvršili apostoli i koja su nastavljena u kasnija stoljeća, sva pretpostavljaju jedno već postojeće zorno tijelo kojemu se priključuju.

Tu već otprije postojeću kolegijalnost u najranijim svojim počecima (to je činjenica koju se ne može izbjeći) ustanovio je Krist u dvanaestorici i sam im je Isus jasno odredio oblik njihova sudjelovanja i zajedništva. To je zajedništvo duboko i potpuno, ali hijerarhijsko, jer je ustanovljeno i življeno oko Petrova prvenstva. Posebna vlast toga prvenstva također postoji unaprijed i pridaje vlastitu narav i sasvim stvarni oblik kolegijalnosti reda kojemu su biskupi pridruženi posvećenjem. „Sveti Sabor pak uči” – čitamo u konstituciji *Lumen gentium* – „da se biskupskim posvećenjem dijeli punina sakramenta Reda, koja se i liturgijskim običajem Crkve i glasom svetih Otaca zove najviše svećeništvo, vrhunac svete službe. Biskupsko posvećenje daje sa službom posvećivanja također službe poučavanja i vladanja, koje se ipak *po svojoj naravi* mogu izvršivati samo u *hijerarhijskoj zajednici* s Glavom i članovima Kolegija” (LG 21).

Eto zašto nije moguće zamisliti izvornu biskupsku kolegijalnost bez papinog prvenstva; niti krajevnu

Crkvu ako nije povezana sa sveopćom; niti udruženje mjesnih autonomnih Crkava, samo općenito čuvstveno povezanih, umjesto izvornog zajedništva mnogobličnih Crkava koje su svesrdno skupljene u pravo i skladno jedinstvo.

A sada evo razmišljanja koje se u duhovnom smislu odnosi i na Rimsku kuriju. Ako je Gospodin Isus htio službu pastira kao kolegijalno tijelo koje predvođi Petar, znači da pastoralne odgovornosti uvijek uključuju i nadahnuće zajedništva između biskupa i pape i obratno, nastojanje oko svjesne solidarnosti koja usklađuje službe koje se nadopunjuju i mjesne i opće probleme; sklad učiteljstva koji će uvijek jamčiti jedinstvo oko Petrove stolice; te pastoralnu ljubav koja će, predvođena Stolicom utemeljenom na mučenicima Petru i Pavlu, utvrditi i potaknuti sve kolege u vjernosti uzvišenom zadatku da budu zajedno na sakramentalan način zastupnici Krista, vječnoga pastira.

Svaki će pastir morati produbiti osobnu i posebnu svijest zajedništva i sudjelovanja ukoliko je živi sakrament Kristove vrhovne vlasti: biskup, a također i papa, treba druge biskupe da bi se osjećao pravim pastirom. On to jednostavno ne može biti ako ne živi i ne surađuje s njima. Osim toga, pastoralna se suodgovornost mora hraniti nadahnućem zajedništva s Petrovim nasljednikom, u skladu s njegovim učiteljstvom. To pak zahtijeva od pape i njegovih neposrednih suradnika u Rimskoj kuriji sve jasniju svijest o ulozi prvenstva kao bitne sastavnice kolegijalnosti i biskupskog bratstva.

● Konačno, na trećem mjestu, „sveopća briga za sav Božji narod” u sakramentu reda jasnije pokazuje misionarsko obzorje služenja čitavom čovječanstvu, nikad ne smatrajući tuđim nijedan problem suvremenog čovjeka, osobito najsiromašnijega i najpotrebnijega.

Ti vidovi koji proizlaze iz novih saborskih naglasaka biskupskoga posvećenja, otvaraju široka obzorja koja još više obogaćuju posebnu, duboku i privlačivu pastoralnu duhovnost.

Jedno tako reći usputno zapažanje: čini mi se spornim iznositi kao propust II. vatikanskog sabora da je naime premalo promatrao prezbitere. Zapravo, osim nove rasprave o biskupima, koja temeljito osvjetljava sakramentalna bogatstva po kojima su oni „mudri suradnici biskupskoga reda” (LG 28), postoji toliko drugih prosvjetljujućih podataka, a osim toga i poseban dekret *Presbyterorum ordinis*, koji razvija tvrdnje naučavanja četiriju konstitucija i obogaćuje ih prikladnim i privlačnim razmišljanjima o njima svojestvenoj duhovnosti. Ta su razmišljanja neka vrsta tumačenja temeljnog razmatranja: biti prezbiter znači „pomazanjem Duha Svetoga biti obilježen posebnim biljegom i tako biti upriličen Kristu svećeniku da mogne djelovati u ime Krista koji je Glava Crkve” (PO 2).

Za duhovno bogoslužje

Novost saborske tvrdnje o „općem svećeništvu” svih vjernika (čemu je konstitucija *Lumen gentium* posvetila znatan prostor) poziva pastire da uznastoje te u Božjem narodu izađe na vidjelo onaj sakramentalni osjećaj za stvarnost, koji je svojstven čitavoj Crkvi, što smo ga spomenuli u prijašnjem razmišljanju. Sjetimo se snažnih izraza Prve Petrove poslanice: „Vi, nekoć Ne-narod, a sada Narod Božji; vi Ne-mili, a sada Mili. Vi ste rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stečeni da naviještate silna djela njegova” (1 Pt 2,10 i 9).

Možemo zamišljati da je svijet prije Adamova grijeha bio prikladan za čovjekovu vjeru: sam je u sebi nudio mogućnost liturgijskog nadahnuća kojim su

Bog i čovjek međusobno mogli razgovarati. Grijeh je razorio čovjekovo svećeništvo. Isus „Krist, novi Adam, objavljujući misterij Oca i njegove ljubavi potpuno otkriva i čovjeka njemu samome te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva” (GS 22). U tom uzvišenom pozivu uključena je i obnova liturgijskog posredništva u novom i veličanstvenom obliku. Po Crkvi-sakramentu Krista čitava je ljudska zajednica uvučena u taj svećenički dijalog. Sveukupna služba pastira upućena je na tu obnovu: učiniti sve da bi crkvena zajednica u životu bila proročki, svećenički i kraljevski narod. Ministerijalne službe pastira moraju smjerati k preobrazbi povijesti u duhovnu liturgiju: „Prikažite svoja tijela” – kaže sv. Pavao – „za žrtvu živu, svetu, Bogu milu” (Rim 12,1). Opće svećeništvo vjernika jasno ističe duboko jedinstvo liturgijskog te duhovnog i stvarnog bogoštovlja svakidašnjeg života.

Privlačnim i poticajnim izričajem moglo bi se reći da su pastiri pozvani „slaviti temeljni sakrament Crkve”, tj. učiniti djelatnim kršćanski poziv, zajednički svima, da žive kao svećenički narod u povijesti.

Tako oba svećeništva, ono „opće” i ono „hijerarhijsko”, duboko u sebi jedno drugo nadopunjuju: sa stajališta svrhovitosti kršćeničkog života čitavoga Božjeg naroda prvenstvo pripada općem svećeništvu, ali sa stajališta sakramentalne djelotvornosti prvenstvo pripada ministerijalnom svećeništvu, koje je snabdjeveno svetom vlašću.

Lumen gentium kaže: „Biskupi su dakle primili službu zajednice sa suradnicima svećenicima i đakonima, stojeći mjesto Boga na čelu stada kojemu su pastiri, kao učitelji nauke, svećenici svetoga bogoslužja i službenici uprave Crkve (...). Tko njih sluša, sluša Krista, a tko njih prezire, prezire Krista i onoga koji je Krista poslao” (LG 20).

Vidi se dakle da je Crkva-sakramentat hijerarhijski

oblikovan organizam u kom su pastiri neophodno potrebni za život Božjega naroda, ali u isto vrijeme upravo su oni pozvani živjeti u svoj punini to isto opće svećeništvo: „Za vas sam” – govorio je sv. Augustin – „biskup, s vama sam kršćanin!”

Zato duhovni život pastira mora nadasve njegovati svakodnevno potkrepljivanu svijest o izvanrednoj izvornosti službeništva Novog saveza i osjećati se živim sakramentom Krista-Glave da bi jasno očitovali svoje djelatno prisustvo uskrsnulog posrednika svim vjernicima. Uz to njihov posebni duhovni život postojano traži, kao cilj koji treba dostići, zajednički i sveopći poziv na kraljevsko svećenstvo da bi prenijeli u svoj život i u život drugih velike darove milosti koji silaze u povijest preko njihove službe.

Kao što kaže Sabor: „Neka svi Kristovi učenici, ustrajući u molitvi i hvaleći Boga (usp. Dj 2,42–47), prikazuju sebe kao živu, svetu, Bogu ugodnu žrtvu (usp. Rim 12,1), neka po svoj zemlji svjedoče o Kristu i opravdavaju svoju nadu u vječni život pred onima koji to traže (usp. 1 Pt 3,15)” (LG 10).

BITI PAPINA KURIJA U CRKVI

Suradnici Petrova prvenstva

Na prvi pogled čini se neprihvatljivo govoriti o Kuriji Apostolske Stolice dok razmatramo o Crkvi-sakramentu. Riječ je naprotiv o vrlo osjetljivom i posebno upadljivom vidu, jer je Kurija vrlo tijesno povezana sa sveobuhvatnom službom Petra, prvoga i vrhovnoga pastira putujuće Crkve.

II. vatikanski sabor govori o tom predmetu u dekretu *Christus Dominus* u brojevima 9 i 10 i djelomično u nekim drugim dokumentima (npr. *Ad gentes* 29).

Temelj pripadanja toga tijela, ne kao institucije, nego kao oblika služenja, sakramentalnosti Crkve neizravno obrazlaže *Lumen gentium* kada raspravlja o službama koje biskup Rima, Petrov nasljednik, koji u ljubavi predsjeda svim Crkvama, mora vršiti prema čitavom Božjem narodu.

Na Izvanrednoj sinodi kardinal Lustiger lijepo je u Petrovu prvenstvu istaknuo vid Gospodinova dara čitavom čovječanstvu. Uloga pape nije naime nastala iz neke kulturne ili političke potrebe, nego iz sakramentalnoga reda uskrsnuća i obnove u Kristu. To je uloga koju je Isus htio i koju je uskrsli Gospodin potvrdio kao proročki znak i znak trajnog neumornog nositelja zajedništva za sve osobe i sve narode, bez obzira na društvene i kulturne razlike. To je služba koja se vrši s obzirom na opće svećeništvo, tj. s obzirom na duhovni rast vjernika koji tumače tjeskobe i najdublje osjećaje svih ljudi. Ustanovio ju je Gospodin za promicanje osobe i naroda u onom zajedništvu koje nastoji čovječanstvo učiniti velikom Božjom obitelji. Postavlja se dakle u središte kao obećanje sveopćeg jedinstva. Oko te službe Crkva postaje znak i obećanje ujedinjenja i zajedničke odgovornosti.

Papa, vođen Duhom kroz stoljeća, sve se više, posebno danas, pojavljuje kao znak osobite nade za sve ljude.

Znamo da je Isus Krist utemeljio trajnu djelotvornost svoga spasiteljskog poslanja više na stvarnim osobama nego na bezimenom ustrojstvu. Izabrao je apostole i među njima osobu Šimuna kao „stijenu” na kojoj će učvrstiti Crkvu sve do svršetka vjekova: njemu je dao posebnu vlast prvenstva da bude „veza jedinstva, ljubavi i mira” (LG 22): „Ti si Petar—Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati” (Mt 16,18).

Biti papina Kurija u Crkvi znači za njezine članove

tijesno surađivati, njegujući jasnu, sve produbljeniju i izričito na vjeri utemeljenu svijest o Petrovoj službi.

Takva suradnja predstavlja vrlo snažan i utjecajan vid sakramentalnosti Crkve, osobito na području ovih triju pastoralnih odgovornosti: jedinstva, spasonosne istine i pastoralne obnove. Suradnja Kurije bit će tako jedno od najosjetljivijih njezinih nastojanja s obzirom na izvršenje službe u biskupskoj kolegijalnosti i s obzirom na životnost otajstva u svijesti ljudi: dovoljno je pomisliti na važnost i hitnost što ih u Crkvi imaju jedinstvo, spasonosna istina i pastoralna obnova.

Osjetljivi za gipkost u pastoralu

Nažalost, zbog različitih povijesnih i kulturnih razloga, neki ne vide u Petrovoj službi neprocjenjivi dar Kristov, nego naprotiv zapreku jedinstva u Crkvi i preživjeli ostatak, neprihvatljiv za ubrzani demokratski proces u ljudskom postojanju. Takozvani „antirimski kompleks” zadobio je mnogo pristaša čak i među vjernicima pa i među znanstvenicima i odgovornima.

To se odbacivanje obara očito, s još većom zagrižljivošću, na Rimsku kuriju. Sami njezini članovi, prije nego su to postali, sigurno su iskusili kako se lako prihvaćaju nerijetko negativna mišljenja o njezinu ustankovanju i djelovanju.

Činjenica je, s druge strane, da Kuriju vrlo lako može ugroziti nepokretnost i određeni birokratski legalizam, što je sasvim protivno dinamičnom predsjedanju ljubavi. Pastoral doista mora biti uvijek živ i u dijalogu s izazovima čovjeka, nadasve danas kada čovjek ide, dapače trči, novim putovima.

Tko se ne sjeća prvog zasjedanja II. vatikanskog sabora? Čini mi se da mogu mirno reći kako je Sa-

bor bio velikim dijelom pripremljen po „kurijalnim” shemama, kako se to govorilo. Te su sheme predstavljale način mišljenja koji nije bio u skladu sa zahtjevima vremena. To što su ih saborski oci odbacili, vrlo se lako tumačilo kao osjetljiv raskorak između pastoralnih zahtjeva i uređivanja tadašnje Kurije. Moglo bi se prisjetiti nekih javljanja u dvorani koja su ostala nezaboravna.

Znakovito je također, s time u vezi, da dvije točke u dekretu *Christus Dominus* (br. 9 i 10), koje se odnose na ondašnju Kuriju, izražavaju želju za preustrojtvom. Pavao VI. u svom govoru na završetku trećega dijela (21. rujna 1964), govoreći o „novom razdoblju Crkve”, govori o obnovi Rimske kurije kao o važnoj i nezaobilaznoj obvezi. Da bi jedan Sabor doista ušao u povijest, mora imati odgovarajuća tijela koja će se pobrinuti za njegovu primjenu. U tom je smislu jedno od najodlučnijih tijela upravo Rimska kurija. I doista je bila jedna od prvih papinih briga, odmah poslije Sabora, priznati i urediti da Rimska kurija bude primjereno obnovljena.

I danas, usprkos znatnoj obnovi već provedenoj u današnjoj Kuriji, govori se o daljnjoj priželjkivanoj obnovi.

To bi moglo ukazati na dva dopunska stava duhovnosti onih koji rade u Kuriji.

Prvi je stav da se bez osjećaja manje vrijednosti suprotstavi određenim još previše raširenim predrasudama o toj Kuriji. U tu svrhu treba vlastitu savjest podržavati produbljenim, uvjerenim i oduševljenim viđenjem Petrove službe.

Drugi stav: osjećati se velikodušno otvoren, bez osjećaja nadmoćnosti, za nastojanje promjene i obnove, osobne i ustrojstvene, da bi se, u procesu trajne obnove, prilagodili nagomilanim pastoralnim zahtjevima opće Crkve.

Rimska kurija treba danas ne samo dobre kočnice nego također i snažno ubrzanje, jer povijest se kreće naprijed velikom brzinom.

Zauzeti u tri pastoralna zadatka za unapređenje jedinstva

U središtu odgovornosti Rimske kurije nalazi se, kako rekosmo, Petrova služba. Poznati su nam njezini temeljni zadaci: uz vođenje i animiranje mjesne rimske Crkve, Petrov je nasljednik pozvan predsjedati – i tu surađuje Rimska kurija – svim Crkvama u ljubavi kako bi ojačao njihovo jedinstvo.

Mora se brinuti da se Evanđelje propovijeda svim narodima, izlažući jasno i pravodobno spasonosne sadržaje vjere i morala (usp. LG 25), da se posvuda zajamči istina.

Konačno, mora voditi i upravljati Božjim narodom u skladu sa zahtjevima novih vremena, slijedeći „primjer Dobroga Pastira, koji je došao ne da bude služen, nego da služi” (LG 27). Danas su ti zahtjevi novih vremena sažeti u poznavanju, prihvaćanju i primjeni II. vatikanskog sabora.

Tako su delikatni i toliko je mnoštvo poslova koje ovi zadaci (jedinstva, istine i obnove) zahtijevaju od Petrova nasljednika, te je uistinu neophodna primjerena suradnja dobro organizirane i kvalificirane Kurije.

Tako Kurija postaje dio „sakramentalnoga” vida vršenja Petrove službe; njezini članovi moraju biti toga svjesni i vođeni nakanom sudjelovati u nastojanju da i oni budu „znakovi i nositelji” duha služenja i pastoralne pravodobnosti svojstvene Petru.

Predsjedanje u ljubavi zahtijeva danas duboku obnovu osobito triju pastoralnih službi koje Sabor ističe u svjetlu načela zajedništva i sudjelovanja, što

proizlazi iz otajstva i iz nove teologije svećeničkog reda.

● Razne kulture traže da se *služba spasonosne istine* otvori novom načinu evangeliziranja, dok jasnom vjernošću čuva polog predaje. Gospodin nije Petrovoj službi osigurao bezgrešnost, nego nepogrešivost. A njome se treba hrabro i na nov način služiti u evangelizaciji.

Mislim da je danas to najsjajnija točka u svem Petrovu služenju.

● *Služba posvećenja* zahtijeva stalno predanje istinskoj obnovi moralnoga života; odgoja Božjega naroda i liturgije koja će se produžiti u životu, povrativši ugled i pravo građanstva kršćanskoj svetosti u svijetu.

Na tom području danas među vjernicima vlada velika zbuđenost zajedno s traženjem novog oblika svetosti.

● Konačno, *služba zajedništva* uključuje mnogovrsno služenje animiranja i upravljanja, počevši od „učvrsti braću svoju” pa sve do pažljive brige za zajedništvo, uređenja karizmi, usklađivanja mnogostrukih uloga, pravedne discipline, ispravljanja i provjere: ukratko — do sve snažnijeg unapređivanja zajedništva i sudjelovanja.

Običava se reći: „upravlja se animirajući”, no tome treba nadodati: „animira se i upravljajući”. Primjerenom odmjeravanju nesumnjivo je u davanju prednosti velikim evanđeoskim vrijednostima animiranja. S druge strane, ostaje ipak neophodno shvatiti, produbiti i cijeniti pojmove „autoritet” i „sveta vlast”, koji su vlastiti Petrovoj službi i svakoj zaređenoj službi u Crkvi.

Riječ je uistinu o posebnoj stvarnosti, čije ispravno tumačenje ne proizlazi iz javnog mnijenja, nego iz Kristova ustanovljenja i vazmenog otajstva. „Sakra-

mentalni" vid, o kojem razmišljamo, predstavlja službu, a na poseban način Petrove specifične i osobne odgovornosti, koje proizlaze od Krista i koje sam Krist oživljuje, koje je dakle on htio i kasnije ih podržava snažnom pomoću svoga Duha.

Vrijeme je ovdje dodati, kao predmet našem razmatranju, da je Petrova služba naglašeno „osobna”, iako se izvršuje u zajedništvu biskupske kolegijalnosti.

Potrebno je podsjetiti članove Kurije da bi bilo neprimjerno tumačiti vršenje papina autoriteta sociološkim mjerilima demokracije ili monarhije, dajući prednost većini kolegija ili kulturnim mjerilima jedne skupine biskupa pred izričitim smjericama osobe koja vrši najvišu službu ili pak jednostrano promatrajući tu najvišu službu kao da nije po svom utemeljenju, iako ne i po sociološkom mjerenju, u odnosu s biskupskim kolegijem.

Na Izvanrednoj sinodi jedna je tvrdnja s time u vezi izazvala malo čuđenja kao i hitnu želju za doktrinarnim produbljenjem: to je zahtjev koji traži da se prikladno preispita primjena načela supsidijarnosti. Danas je u društvu to načelo na snazi, no potrebno je bolje proučiti njegovo objektivno značenje da bi se vidjelo „može li se načelo supsidijarnosti (...) primijeniti u Crkvi i u kojem se stupnju i smislu može i treba provesti ta primjena” (ZR C 8c).

Osim toga, članovi Kurije pozvani su također razmatrati da bi s njihove strane bilo pogrešno tumačiti vršenje Petrova autoriteta površnim birokratskim načelima posebnih ovlaštenja nekog područja službe; to bi malo-pomalo to predsjedanje u pastoralnoj ljubavi svelo na anonimnost, a „osobni” vid njegove odgovornosti postavilo u drugi plan, zamjenjujući tako konačno osobu s institucijom.

Prednosti koje treba promicati

Ako Rimska kurija želi biti uspješno sakramentalno „sredstvo” onoga komu je povjeren vrhovni pastoralni zadatak, i ako taj zadatak danas praktički u prvom redu uključuje poznavanje te shodnu i ispravnu primjenu II. vatikanskog sabora, mislim da članovi Kurije moraju smatrati da ih Gospodin zove da u svojoj duhovnosti gaje neke pojedinosti kojima pripada hitna prednost.

Usudujem se pokazati neke koje mi vjernici, izvana, držimo važnima.

- Prva je prednost, čini mi se, sada poslije Izvanredne sinode očita: učiniti II. vatikanski sabor istinskim središtem zanimanja na koji se treba stalno pozivati vršenje službe. Svima svjedočiti ispravno usvajanje njegova nauka i biti uvjereni i neumorni pokretači njegove primjene (usp. ZR I, 5 i 6). Za vjernike bi bila sablazan doznati da bi u primjeni saborskih smjernica moglo biti protivnika i među izravnim i najbližim suradnicima Petrova nasljednika.

- Drugo na što treba pripaziti jest ovo: treba cijeniti i podržavati način obnove Petrove službe u svjetlu nauka o zajedništvu u Crkvi, otvorenog kolegijalnosti, ekumenizmu, dijalogu s nekršćanskim religijama i sa svim ljudima dobre volje. To je proces koji se snažno i ispravno razvija u vršenju Petrove službe i zahtijeva mnogo više brige oko usavršavanja nego oko obuzdavanja.

- Čini se također važnim da članovi Kurije radošno pokažu uvjerenje kako je „sveopća Crkva” zajedništvo pojedinačnih Crkava, u kojima vlast pojedinih biskupa, kao što kaže *Lumen gentium*, „ne krnji vrhovna i opća vlast, nego je naprotiv proglašuje, jača i štiti” (LG 27).

- Osim toga, čini se da je jedan od najosjetljivijih

zadataka pomagati papi da bude dobro upoznat s različitim svjetskim problemima, čuvajući ga pritom od svakoga krivog obavještavanja ili spletkarenja, tako te nitko niti ne posumnja da bi ga se moglo i zamijeniti. Osim toga, pomoći njemu i vjernicima da vide toliko dobro koje posvuda raste na utjehu zalaganja svih u ovim teškim vremenima.

- Danas je također nužno nastojati da se upozna i bolje cijeni crkveno i ljudsko značenje Petrove službe, koju je zamislio i htio sam Isus Krist. A da bi se to postiglo, neophodno je potrebno razborito promicati društveno priopćavanje; znati više obuhvatiti laike (kako to izričito podsjeća dekret *Christus Dominus*, 10) vrednujući njihove specifične mogućnosti.

- Konačno, svakako je poželjno da onaj koji predsjeda u ljubavi, a jednako i onaj koji s njime surađuje, umije sve, pa i disciplinske mjere zaogrnuti onom dobrotom koja se ne bi smjela nikada odijeliti od pastoralne ljubavi, služeći se vlašću službe „da svoje stado odgoje u istini i svetosti, sjećajući se da onaj koji je veći bude kao manji, a onaj koji je poglavica da bude kao sluga” (LG 27):

Dobar ispit savjesti onih na koje se to odnosi moći će nadodati tolike druge stvarne i svakidašnje točke pregleda. Čini mi se uputnim zaključiti ove kratke natuknice riječima Pavla VI. koje je izrekao tri tjedna prije zaključka Sabora.

Govoreći o tijelima koja su pozvana brinuti se za primjenu Sabora, on kaže:

„Što se tiče Rimske kurije, dopustite da je Mi, na kraju ovoga velikog ispita duhovne i organizatorske izdržljivosti Katoličke Crkve, upozorimo na vašu dobrohotnost i zahvalnost. Ako je danas stanje u Katoličkoj Crkvi dobro, kako mi to po Božjoj milosti možemo uočiti, onda to velikim dijelom dugujemo služenju ovoga aktivnog i vjernog sredstva apostolske

službe. Bilo bi krivo smatrati je zastarjelom, nesposobnom, sebičnom ili pokvarenom. Naprotiv, dužni smo posvjedočiti njezino dobro služenje: nekadašnji propusti koji se predbacuju tom ljudskom skupu koji, uvijek po božanskom milosrđu, okružuje i služi rimskog prvosvećenika, danas više ne postoje; naprotiv, duh vjere i istinske ljubavi prema Isusu Kristu, vjernost i poslušnost, revnost za svetu Crkvu, spremnost da se pospješi njezin napredak, sretno vode Rimsku kuriju te ne samo da je čine prikladnom za njezino veliko služenje nego i dostojnom povjerenja cijele Crkve.

Ne želimo uza sve to zaniijekati da se i ova ustanova mora usavršavati. Sve što je ljudsko i sve što živi u vremenu lako postaje manjkavo i podložno je promjenama. Koliko je viša služba i zadatak, te koliko više zahtijeva od čovjeka moralnu ispravnost ili čak i svetost, to su vidljiviji i žalosniji njegovi propusti. Mi smo prvi pozvani ne samo priznati nego i urediti da Rimski kurija bude primjerno obnovljena te bdjeti da izvorni Kristov Duh sve više prožima i oživljuje one koji imaju veću čast pripadati ovome tijelu" (Nagovor 18. studenoga 1965).

Neka se u nebu sv. Petar i njegovi brojni nasljednici zauzmu da članovi Rimske kurije uvijek prate papu kao „sakramentalna" dopuna u vršenju ove svete službe, koja je njemu osobno povjerena!

BITI REDOVNICI ILI LAICI U CRKVI

Mnogostruka i duboka sakramentalnost

Darovi, kojima Crkva obiluje u velikoj raznolikosti, održavaju u svijetu njezinu „sakramentalnost", po-

ljepšavaju njezin vid „znaka” i obogaćuju njezinu djelotvornost „sredstva”.

Tako u Božjem narodu svojstveno mjesto pripada redovnicima, koji korjenito nasljeđuju Krista zavjetovanjem evanđeoskih savjeta.

Šire područje ostavljeno je međutim laicima, koji žive i zalažu se u svijetu te tako prihvaćaju složeno poslanje prožimanja vremenitog reda Evanđeljem.

Svi su Crkva u istom zajedništvu i sudjelovanju u otajstvu, svi su Kristovi učenici i svi žive u istoj povijesti, ali s različitim darovima, pozivima i službama.

• *Redovnici* po milosti osobitog posvećenja osporavajući duh svijeta daju – kako kaže *Evangeliu nuntiandi* – „svjedočenje u siromaštvu i poslušnosti. (Neki) se posvećuju molitvi, šutnji, pokori i žrtvi. Što se tiče drugih redovnika, oni se u velikom broju izravno daju na naviještanje Krista. Oni su vrlo poduzetni i njihov apostolat često ima osebujnih crta i oštroumnosti koja izaziva divljenje. Oni su i velikodušni: često ih nalazimo kao misijske predstraže, na sebe preuzimaju najveće opasnosti za zdravlje i život. Doista Crkva im mnogo duguje” (EN 69).

Sigurno je Pavao VI, dok je tako govorio, imao pred očima najbolji (a rekao bih i najbrojniji) dio redovnika.

Ovdje treba dodati da i pastiri, koji su po sakramentu reda primili osobito posvećenje, temelj svete vlasti, dijele s njima posebni oblik korjenitog nasljeđivanja Krista, živeći u celibatu za Kraljevstvo i svjedočeći posebnu apostolsku duhovnost koja ih potpuno usredotočuje na Krista vrhovnog pastira.

• *Laici* naprotiv imaju poziv koji ih postavlja usred svijeta da u njemu izvrše najrazličitije zadatke. Oni ističu izvorno značenje koje je Stvoritelj dao ljudskim vrednotama i promiču njihovu pravednu samostalnost. Razna područja vremenitoga reda imaju

naine svoju vlastitu, iako drugotnu, svrhu. „Vlastito polje njihova evangelizacijskog rada” – kaže *Evangelií nuntiandi* – „jest veliki i složeni svijet politike, društvenoga života, gospodarskih odnosa, ali i svijet kulture, znanosti, umjetnosti, međunarodnog života, sredstava društvenog priopćavanja, pa neke druge stvarnosti otvorene evangelizaciji kao što je ljubav, obitelj, odgoj djece i mladeži, stručni rad, ljudska patnja. Što više bude laika prožetih evanđeljem koji se osjećaju odgovornima za te stvarnosti, koji su nesumnjivo u njih uključeni, koji su mjerodavni s obzirom na njihov razvoj i svjesni da u potpunosti treba razviti njihov kršćanski, često prikrit i prigušen doseg, to više će se te stvarnosti, ne gubeći ništa od svoga ljudskog predznaka, naći u službi izgradnje Kraljevstva Božjeg, odnosno spasenja u Isusu Kristu, otkrivajući svoju onostranu i često nepoznatu dimenziju” (EN 70).

Pastiri u laicima gledaju najbrojniji dio svoga stada koji se svojski zalaže za promjenu svijeta da bi ga ponudio Ocu. Poslije Sabora zamjećujemo da se laici, ako su prije izgledali kao uspavani div, sada kad su se probudili postavljaju u prve redove i temeljito se zalažu u crkvenom radu, a to u određenom smislu mijenja i način svojstvene odgovornosti pastira.

Možemo reći da u sakramentalnosti Crkve posvećeni život i laikat na živi i neodvojivi način tvore dvostrukí životni pokret „udisanja i izdisanja” Božjega naroda: to je pokret koji ide, kako kaže *Gaudium et spes*, od Crkve prema svijetu i od svijeta prema Crkvi. U tom neprekidnom dinamizmu međusobne izmjenne: koliko više ima milosti, svetosti i potpunoga predanja u iskustvu otajstva, toliko će više biti vjerodostojnosti u vremenitim vrednotama i mogućnostima za preobrazbu svijeta.

Ono što je Sabor sa svojom naukom o Crkvi is-

takno jest da se nijedan stalež u Crkvi ne može smatrati kao nešto za sebe, odijeljeno od drugih. Nema ogradenih i odijeljenih prostora, nego samo jedan živi organizam pune meduizmjene. Eto zašto je redovnički poziv i poziv laika toliko važan za sav Božji narod, a posebno za pastire!

Može biti privlačno misliti da konstitucija *Lumen gentium*, kad govori o „redovnicima” i „laicima”, nije htjela o njima dati neku doktrinarnu definiciju, nego je držala korisnijim pružiti njihov tipološki opis prema bitnim i stvarnim sastavnim dijelovima koji ih opisuju.

Članovi „posvećenog života”

S obzirom na redovnički život (koji u konstituciji *Lumen gentium* šire označava ono što se danas naziva „posvećeni život”) II. vatikanski sabor ističe dvije tipološke razine: jedna je crkvene naravi, svima zajednička, a druga je vlastita odlika, po kojoj se svaki institut bitno razlikuje.

Ona „crkvena oznaka”, svojstvena svim skupinama, uključuje osobito posvećenje i potpuno predanje samoga sebe Bogu, kojega se ljubi iznad svega; bespridržajnu pripadnost i potpunu raspoloživost za Crkvu; sudjelovanje u različitim načinima njezina poslanja; javno zavjetovanje evanđeoskih savjeta, pri čemu svi, u različitim oblicima, svjedoče isti duh blaženstava.

„Vlastita odlika” pokazuje naprotiv raznolikost i bogatstvo darova koje Duh po svetim osnivačima i osnivateljicama dijeli Božjem narodu. „Neka redovnici brižno nastoje” – kaže *Lumen gentium* – „da Crkva po njima svaki dan sve bolje prikazuje Krista i vjernicima i nevjernicima, Krista dok ili razmatra na gori, ili navješćuje Božje Kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene ili obraća na bolji život

grešnike ili dok blagoslivlja djecu i čini dobro svima, uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao" (LG 46).

Prva tipološka razina, zajednička raznim institutima, pokazuje nam korjenitost nasljedovanja Krista, kao što je to bilo u samim počecima Crkve a po čemu posvećeni život nije tek jednostavno neka mogućnost „u” Crkvi, nego sastavni pa dakle i neophodno potreban izričaj njezina života i svetosti (usp. LG 44).

Druga tipološka razina, tj. svojstvena narav, pokazuje tijekom stoljeća trajnu prisutnost Duha Gospodnjega u Crkvi i njegovo neiscrpivo stvaralaštvo u obogaćivanju sakramentalnosti Božjega naroda na dobro svijeta: „Po božanskom naumu” – potvrđuje dekret *Perfectae caritatis* – „razrasla je divna raznolikost redovničkih zajednica, koja je mnogo pridonijela tome da Crkva bude ne samo spremna za svako dobro djelo i pripravna za djelo služenja u izgradnji tijela Kristova nego i da različitim darovima svojih sinova bude urešena poput Zaručnice koja je nakićena za svoga Zaručnika, te se tako po njoj očituje mnogovrsna mudrost Božja” (PC 1).

Ta raznolika i bogata karizmatička slika podsjeća sve, a posebno pastire, da za upravljanje stada treba pasti na koljena pred Duhom Svetim i temeljito ispitivati njegove pobude. S pravom ga nazivamo „dušom” Tijela-Crkve: „Nijedan ud Božjeg naroda, kakva god bila služba u kojoj djeluje, ne posjeduje osobno u sebi posvema i u cjelini darove, službe i zadaće, nego mora stupiti u zajedništvo s drugima. Razlike u Božjem narodu, odnosile se one na darove ili na dužnosti, međusobom se upotpunjuju i skladno usmjeruju u jedno te isto zajedništvo i poslanje” (MR 9b).

Sigurno biskupi u hijerarhijskom zajedništvu s Petrovim nasljednikom imaju „dar darova” za razlučivanje darova i nadležnosti, za usklađivanje mnogo-

vrskih snaga, za upravljanje i usmjeravanje svih udova Tijela, a osobito za raspoznavanje, usmjeravanje, zaštitu i usavršavanje članova posvećenoga života, kako nas je mjerodavno podsjetila i Izvanredna sinoda.

U jednome duhovnom razmatranju dobro je prijetiti se da oni, pastiri, u skladu s opomenom Prve Petrove poslanice, ne mogu „biti gospodari među sebi povjerenim vjernicima, nego istiniti uzori stadu”. Ako vođeni tom mišlju dalje razmišljamo o njihovu osobitom ministerijalnom posvećenju, koje je također povezano s posebnim nasljedovanjem Krista, bit će potrebno da znaju istodobno biti „upravitelji i udovi; pravi očevi, ali i braća; učitelji vjere, ali prije svega su-učenici pred Kristom; usavršitelji vjernika, ali ujedno i pravi svjedoci svoga vlastitog posvećenja” (MR 9d).

Nebrojeni članovi laikata

Što se tiče laika i onoga što se odnosi na njihovu crkvenu sakramentalnost u svijetu, II. vatikanski sabor je na crkvenoj ljestvici izazvao pravi potres vrlo visokoga stupnja. Težište je u saborskoj postavci o Crkvi „Božjem narodu” i Crkvi „služiteljici čovjeku”.

Poglavlje koje u konstituciji *Lumen gentium* govori o Božjem narodu podsjeća nas da je razlika u službama, karizmama i ulogama podređena zajedničkom poslanju čitave Crkve.

S druge strane, uranjanje Tijela Kristova u ovaj svijet, opisano u konstituciji *Gaudium et spes*, upućuje na to da postoji svjetovna dimenzija svojstvena čitavom Božjem narodu, ukoliko je prisutna i ostvaruje se u stvarnoj ljudskoj povijesti, iako na različite načine, već prema pozivu.

Prema tome, „biti pastiri” ili „biti redovnici” ne znači otuđiti se povijesnoj stvarnosti, nego uključiti

se u nju na osobit način. U sakramentalnom realizmu, tj. kao „znak” i „sredstvo” spasenja, pojavljuju se i pastiri i redovnici kao dinamizam poticaja, crkvenog identiteta te misionarske i evangelizacijske naravnosti poziva laika, koji je postavljen u prve redove izgradnje kraljevstva Kristova i Božjega.

Svakako, ovakvo gledanje zahtijeva snažnu unutar-nju obnovu u cijelomu Božjem narodu. Zadnja sinodalna poruka s pravom prikazuje poziv i poslanje laika kao temu koja se „tiče cijele Crkve: biskupa, svećenika, đakona, redovnika, redovnica, laika”, a njezino produbljivanje „treba značiti odlučno usmjerenje da svi katolici prihvate milost II. vatikanskoga koncila” (Poruka Božjem narodu).

Ako je istina – kako kaže Sabor – da „je misija Crkve ne samo ljudima donositi vijest o Kristu i njegovu milost, nego također prožeti i usavršiti vremeniti red evanđeoskim duhom” (AA 5), onda su u velikoj mjeri odgovarajući protagonisti toga „Božjega nauma” upravo laici. Oni izgrađuju Kraljevstvo „baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Bogu. Na njih dakle posebnim načinom spada da sve vremenite stvari, s kojima su tijesno vezani, tako rasvijetle i uredе da se uvijek vrše po Kristu i da rastu i budu na slavu Stvoritelja i Otkupitelja” (LG 31).

No, valja uzeti u obzir da je njihov posebni „svjetovni značaj” u tijesnom odnosu sa širokim i ubrzanim procesom sekularizacije. Taj proces, po onom što je u njemu pozitivno istaknuo, nastavlja pomagati dozrijevanje vlastite naravi i pravedne autonomije tolikih vrednota naravnoga reda, što uključuje velike novosti za evangelizaciju, s novim problemima i neobičnim izazovima.

Svaki pak znak vremena po sebi je dvoznačan, štoviše dvosmislen, te se ljudsko društvo, duboko ranjeno grijehom, lako upućuje baš onim tokovima koji

kriju najnegativnije vidove stvarnosti. Danas naime ustanovljujemo da je proces sekularizacije prožet pogubnim sekularizmom.

Laik se dakle nalazi na granici koja je u ubrzanom pokretu obavijena neprekidnim, često novim i vrlo složenim opasnostima. Tko će mu pomoći izgraditi svijest o Crkvi, viđenje Evanđelja, razlučivanje pravične samobitnosti, hrabrost i postojanost apostola?

Tako otkrivamo da njegov poziv uistinu traži suradnju svih. Nijedan član Crkve, još manje pastir, ne može biti ono što jest i potpuno živjeti svoj posebni poziv ako nije u zajednici sa svima drugima, navlastito s laicima, u trajnoj međuzmjeni vrednota i problema.

Pastoralni zadatak rađati Crkvu

Ovako zamišljeno promatranje stvarnosti mora nas potaknuti na još jedno razmišljanje, kao što slijedi.

Apostolska odgovornost, prije svega pastira, čini da za njih „biti Crkva” znači također istodobno i „rađati Crkvu”. To je jedan od vidova njihove „milošti jedinstva”. Apostolski djelovati naime ulazi u samu narav njihova poziva.

Dovoljno je da promatramo dinamiku svojstvenu euharistiji i crkvenim zadacima pastira koji je slavi.

Treba dakle ponovno pažljivo pregledati onaj lagani dualizam koji se običava utvrditi između „biti Crkva” i „činiti Crkvu” (štoviše, „rađati Crkvu”), kao da su to dvije različite i odijeljene stvari, a one su međutim istodobni i nedjeljivi izričaj jednoga te istoga života u Duhu Svetomu, koji objedinjuje dva vida u jedinstvenu sakramentalnu stvarnost. Dvojtvo da, ali ne dvojnost. Naime, „rađati Crkvu” zapravo je očitovanje onoga „biti Crkva”; slično je i „služba” način

„svjedočenja”; „apostolsko djelovanje” izražaj je „unutarnjega duševnog života”.

Biće Crkve samo je po sebi dinamično i posjeduje majčinsku plodnost; ne bi naime bilo izvorno kada ne bi rađalo Crkvu. Tako „rađati Crkvu” ne dolazi poslije „biti Crkva”, nego je njezin nutarnji dinamizam; u njemu je, utemeljuje ga i otkriva.

Vidimo dakle kako razmišljanje o temeljnoj sakramentalnosti Crkve poziva da u dubini otajstva premislimo istinsku i obnovljenu apostolsku duhovnost koja će potaknuti pastire te uznastoje da u Božjem narodu trajno raste broj i kvaliteta redovnika kao širok, složen, točan i neophodno potreban poziv i poslanje laika. Kako divan zadatak „otaca”, u Crkvi!

Jedinstveno, živo i organsko Tijelo

Opća tema koju smo u ovom poglavlju predložili jest Crkva kao sveopći sakrament spasenja.

Vidjeli smo da „biti Crkva” zahtijeva sakramentalni osjećaj za stvarnost zajedništva i sudjelovanja, što sve u svakidašnjem životu čini svjedocima otajstva.

Pastiri su znakovi i nosioci dinamične uloge Krista—Glave, koji daje snagu i usmjerenje čitavom Tijelu. Oni su to kolegijalno, tj. u hijerarhijskom i skladnom zajedništvu s Petrovim nasljednikom, vršeći tako svetu vlast, određenu da po njoj cijela crkvena zajednica bude u povijesti proročki, svećenički i kraljevski narod.

U tom je sakramentalnom služenju Rimaska kurija pozvana surađivati i učiniti vremenima sve primjernijim, a to znači trajno i gipko prilagođivati, posebnu ulogu pape kao glave i vođe pastira koji vode, animirajući i upravljajući, putujuću Crkvu.

Redovnici i laici, u mnogostrukom i raznolikom skladu s pastirima, omogućuju rad srca Crkve u svi-

jetu trajnim i životnim pokretanjem „udisanja i izdisanja”, što kao kvasac ispunja povijest krvlju otkupljenja.

Tako od Krista „sve Tijelo, zglobovima i svezama zbrinuto i povezano, raste rastom Božjim” (Kol 2,19), a moć njegova Duha, „jednog te istog u Glavi i udovima, čitavo Tijelo tako oživljuje, ujedinjuje i kreće” (LG 7).

IV. POGLAVLJE

CRKVA: IZVOR ŽIVOTA

Osobni susret s Kristom

Četiri slijedeća razmatranja posvećujemo Crkvi (otajstvu i sakramentu), koja nas, kao „izvor života”, hrani i svakodnevno nam nudi čiste i neiscrpive izvore života u Duhu. Ona to čini pomoću riječi Božje, sakramenata i provjerenom pedagogijom upravljanja i askeze.

U tom darivanju milosnoga života Crkva vjernike stavlja u izravni odnos s Kristom. *Osobni susret s njim* je, u konačnici, jedini stalni izvor milosti: vjere, nade i ljubavi. Nije riječ jednostavno o nekom čuvstvenom susretu, ovisnom o subjektivnim osjećajima; to bi onda bila opsjena ili obična projekcija vlastitoga ja, koje sebi stvara Krista na svoj način i po svom ukusu.

To mora biti objektivni susret sa živom stvarnošću uskrsloga Krista, koji je povijesna objava, savršeni uzor ljubavi a svima izvor uskrsloga života.

Najuzvišenija oznaka Crkve, otajstva i sakramenta, jest upravo to što svakog vjernika stavlja u neposredni, objektivno stvarni, dodir s uskrslim Isusom Kristom.

Velika je razlika između naravne solidarnosti u stanju grijeha za čitav ljudski rod te zajedništva i sudjelovanja u milosnom životu svojstvenom udovima Kristove Crkve.

Po naravnoj solidarnosti u Adamu svaka se osoba

rađa u stanju grijeha po vezi rođenja vlastite pojedinačne naravi s praroditeljima: to je objektivna ali „prirodna” veza.

U zamjenu, po nadnaravnoj solidarnosti u Kristu ljudi se pridružuju Crkvi jedan po jedan po osobnoj, slobodnoj i svjesnoj vezi sa živom stvarnošću „drugoga Adama”. On je ušao u povijest da u novom stvaranju bude početak otkupljenoga ljudskog roda. Po otajstvenoj naravi Crkve—Tijela Kristova, kršćanstvo od svakog vjernika zahtijeva osobni izbor i izravnu, objektivnu i iskustvenu vezu s Kristom.

Život i svetost Crkve neće cvasti niti uroditi plodom u srcima bez dinamizama vlastite slobode i bez izravne veze sa samim Kristom, izvorom milosti.

S obnovljenom sviješću i teološkom dubinom raspravljao je II. vatikanski sabor o raznim vidicima tog osobnog i objektivnog susreta s Kristom. Izabiremo neke od njih: riječ Božja, euharistija, pomirenje, nasljedovanje.

Razmatramo dakle o stvarnosti toga „osobnoga susreta” kao o izvoru života.

RIJEČ BOŽJA

Prvi dodir

II. vatikanski sabor ne samo da je posvetio važnu dogmatsku konstituciju božanskoj objavi, koja nam u Kristu priopćava vjerodostojnu Božju riječ, nego je priznao spasonosno prvenstvo njezina navještaja i njezina prenošenja. Apostoli i njihovi nasljednici su, prije svega ostaloga, glasonoše riječi Božje.

Lumen gentium, dok opisuje njihovu službu, potvrđuje da se „među osobitim dužnostima biskupa ističe propovijedanje Evanđelja. Biskupi su glasnici

vjere, koji dovode nove učenike Kristu, i autentični ili Kristovom vlašću obdareni učitelji, koji povjerenom im narodu propovijedaju vjeru koju on ima vjerovati i u životu primjenjivati, i razjašnjuju je pod prosvjetljenjem Duha Svetoga, iznoseći iz riznice Objave staro i novo, i čine da daje plod, i budno odbijaju od svoga stada zablude, koje mu prijete” (LG 25).

Dekret *Christus Dominus* uporno nastoji oko njihove stvarne dužnosti priopćavanja riječi Božje (CD 12–14).

Slično i dekret *Presbyterorum ordinis*, podsjećajući prezbitere na njihovu prvu dužnost, navodi upravo evangelizaciju: „Božji se narod prvotno ujedinjuje Riječju Boga živoga, koja se doista s pravom može tražiti od svećeničkih usta. Budući da se nitko ne može spasiti ako prije ne uzvjeruje...” (PO 4).

Riječ Božja, uvjerava nas *Dei Verbum*, cjelovito se predstavlja i svojom se snagom očituje u Isusu Kristu, utjelovljenoj riječi, punoj milosti i istine (usp. DV 17). Ona pristiže svim pokoljenjima po svetoj predaji i Svetom pismu, koji su „kao ogledalo u kojem Crkva, dok putuje zemljom, promatra Boga od kojeg sve prima, dok ne bude dovedena da ga licem u lice gleda kakav jest” (DV 7).

Prva je obveza svakog pastira (dapače, svakog vjernika) stupiti u osobnu vezu s Kristom po njegovoj riječi. On je Očeva riječ, on je svjetlo, on je u punini izrekao spasiteljsku istinu za čovjeka svih vremena.

Jedina objektivna mogućnost za upoznavanje Božje objave jest slušanje, razmišljanje i priopćavanje njegove riječi. Kršćanska je ekonomija doista konačna: „Nikada neće minuti; nemamo više očekivati nikakvu javnu objavu prije nego se u slavi pojavi naš Gospodin Isus Krist” (DV 4).

U njemu imamo puninu objave. Sve što čovjek može saznati o spasiteljskoj istini, stvarno nam razotkri-

va riječ Kristova. Samo je u svjetlu te riječi moguće tražiti kakav bi mogao biti naum Božji u bilo kojem događaju (usp. AA 4).

Duh Gospodnji bez prestanka izvodi osjetljiv zadatak te nas uvodi u razumijevanje Božje riječi i čini te u nama raste mudrost Božja. Kao što kaže apostol: „Mudrost doduše navješćujemo među zrelima, ali ne mudrost ovoga svijeta, ni knezova ovoga svijeta koji propadaju, nego navješćujemo Mudrost Božju, u Otajstvu, sakrivenu (...). A nama to Bog objavi po Duhu jer Duh sve proniče, i dubine Božje” (1 Kor 2,6–10).

No Duh Sveti, koji „poznaje sve”, nema nam više ništa novo objaviti. On nas prati u temeljitom istraživanju, produbljivanju, usvajanju i okušavanju „svega” što je već sadržano u riječi Kristovoj.

Kruh riječi

Prisjećamo se napomene o pastoralnom prvenstvu službe riječi nadasve stoga da razmatramo o važnosti stjecanja i rasta u mudrosti Božjoj po slušanju, proučavanju i razmatranju riječi. Nije nam moguće biti pastirima a da se bez prekida ne hranimo kruhom riječi.

Prvi osobni dodir s Kristom upravo je u slušanju njegove riječi. Odmah ćemo uočiti, kao i kod blaženstava, da nije riječ o subjektivnoj projekciji nas samih, nego da je to često puta neobična riječ koja traži objašnjenja, osporava nas, zahtijeva obraćenje, obvezuje nas na razlučivanje. „Živa je, uistinu, Riječ Božja i djelotvorna; oštija je od svakoga dvosjekla mača; prodire dotle da dijeli dušu i duh, zglobove i moždinu te prosuđuje nakane i misli srca” (Heb 4,12).

„A tolika je sila i moć u riječi Božjoj da je ona uporište i životna snaga Crkvi, a sinovima Crkve ona

je jedrina vjere, hrana duši, čisto i nepresušno vrelo duhovnoga života" (DV 21).

S pravom konstitucija *Dei Verbum* izjednačuje brigu Crkve za riječ Božju s brigom koju ima prema njegovu tijelu u euharistijskom otajstvu: „Crkva je uvijek častila božanska Pisma slično kao i samo Gospodinovo Tijelo, budući da – osobito u svetoj liturgiji – ne prestaje uzimati i pružati vjernicima kruh života tako sa stola riječi Božje kako sa stola Tijela Kristova" (DV 21).

Neophodno je hraniti se ovim „kruhom riječi". Ona je prilagođena za nas: Gospodin, iako sačuvavši netaknutu istinu i svetost Božju, htio je čovjeku „pedagoški" govoriti, očitujući – kako kaže konstitucija – „čudesnu 'susretljivost' vječne Mudrosti, 'da upoznamo neizrecivu Božju dobrohotnost i koliko je prilagođivanje govora pokazao Bog u providnosti i brizi za našu narav'" (DV 13).

Dakle, ako je riječ Božja ljubazno zaodjenuta u ljudsko odijelo, „vrhovno pravilo vjere" (DV 21), trebat će njoj prilagoditi osobni stav „slušanja–molitve" kako bi od srca pastira prešao na čitavo njegovo vladanje, da bi se tako pretvorio u „navještaj".

„Slušanje u molitvi"

- Prije svega *slušanje u molitvi*: „Bogu objavitelju treba odgovoriti poslušnom vjerom" (DV 5).

To je slušanje koje nas iznutra vodi kontemplativnom razmišljanju, kao naše ostvarivanje teoloških kreposti, koje nam upravljaju, po Kristovoj riječi, pogled u njegovo otajstvo. To kontemplativno slušanje postaje, kako je govorio Pavao VI, „najviši i najpotpuniji čin (našega) duha, čin koji još i danas može i mora tvoriti ljestvicu vrednota na golemoj piramidi ljudske djelatnosti" (Nagovor 7. prosinca 1965).

To je objedinjujući i temeljni čin svega duhovnoga života.

To slušanje u molitvi zahtijeva, kao temeljni unutarnji uvjet, otkrivanje Božje tajne u njegovu govoru čovjeku. Tko je došao do toga otkrića, postaje gladan riječi. A koja je to tajna Božja?

Don Bosco, sveti odgojitelj, može nam pokazati ključ te tajne. Koristeći se Božjom pedagogijom u odgoju mladića, on tvrdi da za odgojitelja nije dovoljno da ljubi: on treba odgajanicima znati jasno pokazati da ih istinski ljubi, da osjete da su ljubljeni.

Prvi uvjet za slušanje riječi Božje u radosnoj sbranosti upravo je taj da kao vjernik otkrijem u njoj da me Bog ljubi: da je riječ Božja objava ljubavi Božje za mene i za nas; da sam ja, da je čovjek suradnik, koga Bog ustrajno traži za iskreni i prijateljski dijalog; da sam ja stvarno njegov „sin”; da moja vjera, nada i ljubav ne mogu biti nešto drugo, nego izričaj neizrecivog odgovora zajedništva.

Doista nije dovoljno što nas Bog ljubi; nužno je da osjećamo kako nas on objektivno i osobno ljubi; potrebno je da znamo i osjećamo da smo ljubljeni.

● Jedno takvo slušanje u molitvi svojevoljno postaje dijalog u izričitoj *molitvi*, koja nedjeljivo sjedinjuje istinu s djelotvornošću, misao s ljubavlju.

Ta molitva nije obredna praksa, nego odgovor ljubavi na riječ Božju; liturgija je lijepo izražava i poziva nas da svakodnevno vodimo sličan dijalog (SC 33).

To je molitva posvema prožeta osjećajem posinovljenja, neograničenom zahvalnošću, radošću u klanjanju, predanjem samoga sebe u djelotvornom ispunjenju Božjega nauma, a također i traženjem pomoći, zaštite i oprostjenja. Dovoljno je misliti na sadržaj „Očenaša”.

U svjetlu Božje riječi brzo se uviđa da bez takvoga molitvenog stava nema unutarnjosti, koja je izvor ra-

dinosti. To je temeljni stav u koji nas uvodi Duh Gospodnji da bismo živjeli kao „sinovi u Sinu”. To je unutarnji stav koji nam omogućuje da istodobno osjetimo slast povjerljive poniznosti kao i odvažnosti i postojanosti u djelovanju, a to su, da tako kažemo, neodvojivi plodovi pastoralne ljubavi.

Tim se slušanjem u molitvi neposredno shvaća, i onda kada nismo sposobni izraziti unutarnje razloge, zašto je Riječ Sin, zašto je Sin apostol i zašto se Otac i Sin međusobno i potpuno darivaju u Duhu i šalju ga u svijet. On je doista njihova ljubav.

Razumije se također zašto je Isus pridao toliko značenje i vrijeme sabranosti i molitvi u godinama svoga silnog služenja te u najpresudnijim trenucima svoga apostolskog djelovanja kao i u svojim izborima i odlukama za budućnost svoje Crkve. Isusova molitva očituje se u Evanđelju kao postojan, željen i tražen stav, kao da je to ljudska projekcija vječnoga dijaloga Riječi s Ocem. Sličan stav u njemu pokazuje da je utjelovljenje omogućilo čovjeku da uđe u najintimniji dijalog s Bogom.

Kojeg li dubokog, mudrog, radosnog i sinovskog čovjekova izričaja, koji je naučio od Isusa, a to je da mu može reći s najdubljim uvjerenjem: „Oče, sveti se Ime tvoje, dođi kraljevstvo tvoje, budi volja tvoja” (Mt 6,9).

Isus se često sabirao u slušanju u molitvi, misleći na svoje povijesno poslanje koje treba dovršiti; to je učinio da izabere apostole; molio je da Petrova vjera nikada ne oslabi; to je učinio na Taboru proroštvom preobraženja; molio je za svoje na zadnjoj večeri: „Kao što ti mene posla u svijet tako i ja poslah njih u svijet. I za njih posvećujem samoga sebe” (Iv 17. 18–19); molio je u Getsemaniju: „Ne moja, nego tvoja volja!”; molio je na križu: „Oprosti im jer ne znaju što čine; Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!.”

Slušanje u molitvi postaje tako živi dio otajstva otkupljenja: postaje plodni izvor apostolskog djelovanja i darivanja samoga sebe u najvišoj žrtvi.

Upravo je slušanje—molitva središte Kristove duše. To je otkupiteljska žudnja u dubokomu neposrednom spoznavanju u sebi osobe Riječi, slike Očeve, i u spoznaji njegova sinovskoga odnosa čovjeka--apostola poslušna Ocu.

Riječ Božja mora u nama svakodnevno probuditi potrebu i vježbu u tom slušanju-molitvi. Duh Sveti bio nam je poslan upravo s tom svrhom: on stanuje „u srcima vjernika kao hramu, i u njima moli i daje svjedočanstvo o njihovu posinjenju” (LG 4).

„Navještaj”

Riječ Božja, koju se sluša moleći, pastirima postaje blago za propovijedanje: „Onima koji su izabrani za puninu svećeništva daje se sakramentalna milost, da, moleći, žrtvujući i propovijedajući svakim oblikom biskupske brige i službe vrše savršenu službu pastirske ljubavi” (LG 41).

U apostolskoj djelatnosti propovijedanju pripada prvenstvo te mora postati svjedočenje i prenošenje drugima vlastitoga osobnog susreta s Kristom. Pastiri ne propovijedaju ni svoju učenost, niti ljudsku mudrost, nego slušanjem usvojenu riječ Božju.

Tako su radili i apostoli. A da bi mogli ostati potpuno vjerni toj službi propovijedanja, tražili su da im u drugim službama pomaže sedam đakona: „Mi ćemo se posvetiti molitvi i posluživanju Riječi”. Tako je, kažu Djela apostolska, „riječ Božja rasla” (Dj 6,4.7).

U razdoblju kulturnih prijelaza kao što je naše, u razdoblju koje hitno traži novu evangelizaciju, najveća je opasnost za pastire duhovna površnost, s obzirom

na riječ Božju koja može vrebati i na one koji su bezbrižno neaktivni kao i na one koji su neprimjerno zauzeti sa stotinu poslova.

To je površnost koja se ukorjenjuje u zanemarivanju osobnog i molitvenog slušanja riječi Božje, a očituje se u propovijedanju koje nije sposobno prikazati Evanđelje kao spasonosnu i krajnje aktualnu poruku, koja će današnjem razočaranom i izgubljenom čovjeku pokazati Kristovu ljubav kao aktualnu poruku istine, puta i života.

Sabor nas uvjerava da je Krist „prisutan u svojoj riječi, jer On govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo” (SC 7). Da tako doista i bude, pastir se mora svojski zauzeti da dobro predstavi i nikada ne skriva Kristovu riječ. Služba propovijedanja mora se obavljati što je moguće vjernije crpeći „poglavitito iz vrela Svetog pisma i liturgije, jer navješćuje čudesna djela Božja u povijesti spasenja ili u otajstvu Kristovu” (SC 35,2).

Ispit savjesti o našem osobnom susretu s Kristom u slušanju njegove riječi, mora obnoviti naša nastojanja u apostolskom proučavanju i razmišljanju, stavove molitve i njihove sadržaje, službu propovijedanja.

Po svom smo zvanju pozvani učiniti sve da riječ Božju predstavimo kao plod našega izravnog osobnog susreta s Kristom, kako bi se on snažno i jasno očitovao. Tako da možemo i mi ponavljati sa sv. Ivanom: „Navješćujemo vam Život vječni, koji bijaše od Oca i očitova se nama — što smo vidjeli i čuli, navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s nama. A naše je zajedništvo s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom” (1 Iv 1,2–3).

EUHARISTIJA

Liturgija Novoga saveza

Crkva se javlja kao preobilni izvor života osobito u liturgiji, a iznad svega u euharistiji. Sabor doista kaže: „Liturgija je ipak vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proističe sva njezina snaga” (SC 10).

Vidimo kako se u njoj osobito očituje „sakramentalna” dimenzija Crkve, jer – kako kaže konstitucija *Sacrosanctum Concilium* – u najvećoj mjeri „pridonosi da vjernici životom izraze i drugima očituju otajstvo Kristovo i istinsku narav prave Crkve. Ona je po svojoj naravi ljudska i božanska; vidljiva i nevidljivim stvarnostima obdarena; gorljiva u djelovanju, a odana kontemplaciji; nazočna u svijetu, a ipak – putnica (...). Tako onima koji su vani pokazuje Crkvu kao znak podignut među narodima, pod kojim će se raspršena djeca Božja privoditi k jedinstvu, dok ne bude jedno stado i jedan pastir” (SC 2).

U liturgiji, a nadašve u euharistijskom slavlju, ostvaruje se u punom sakramentalnom obliku neposredni i osobni susret s Kristom.

U ovom razmatranju pokušat ćemo usredotočiti svoju pažnju osobito na euharistiju.

Nju je ustanovio Isus Krist, kako kaže konstitucija *Sacrosanctum Concilium*, „da ovjekovječi žrtvu na križu kroz stoljeća, sve dok ne dođe, te da tako Crkvi, svojoj ljubljenoj Zaručnici, povjeri spomen-čin svoje smrti i uskrsnuća” (SC 47).

Vjernici „imaju dio u euharistijskoj Žrtvi” – kaže *Lumen gentium* – „izvoru i vrhuncu cijeloga kršćanskog života, prinose Bogu božansku Žrtvu i sebe s njom” (LG 11).

Dekret *Presbyterorum ordinis* jasno kaže da su svi „sakramenti i djela apostolata, kao i sve crkvene službe, tijesno povezani s Euharistijom i prema njoj su usmjereni. Presveta Euharistija naime sadrži svekoliko duhovno dobro Crkve, to jest samoga Krista, naš Vazam i živi Kruh. On po svom Tijelu, Duhom Svetim oživljenom i oživljavajućem, daje ljudima život. Oni su tako pozvani i potaknuti da zajedno s njim prikazuju sebe, svoje napore i sve stvorene stvari” (PO 5).

Mogli bismo sabrati još i druge saborske tvrdnje, no i ove su dovoljne i toliko bogate te nam nameću neka razmišljanja koja, iako na prvi pogled proturječna, uistinu oduševljavaju.

U euharistijskom se slavlju dodiruje nevjerojatna stvarnost otajstva; u njegovoj epiklezi uključuje se snaga Duha Svetoga; u svećeniku sam Krist slavi; u prilikama kruha i vina bitno je stvarno prisutno njegovo tijelo i njegova krv. U euharistiji se tako gotovo fizički susrećemo s Kristom u punini sakramentalne stvarnosti koja tvori njegovo Tijelo u povijesti; tu se osjećamo potpuni sinovi i razgovaramo s Ocem, klanjajući mu se, hvaleći ga i zahvaljujući mu u rastu prema punini ljubavi.

Sam Krist vrši euharistiju

Naše prvo i temeljno razmišljanje odnosi se na euharistiju kao „uspomenu Gospodinova Vazma”, koja traje uvijek sve do Gospodinova ponovnog dolaska.

U njoj dodirujemo najuzvišeniji vrh sakramentalnosti; na tom je vrhuncu naša vjera kojom promatramo povijest, a odatle se strmoglavljuje razmrskavši se i ohola dostatnost nevjernika. S pravom je euharistija nazvana *otajstvom vjere*, kako u slavlju poslije posvećenja kruha i vina potreseni ponavljamo.

Slavlje ovoga sakramenta potpuno se oslanja na središnji događaj spasenja, Kristovo uskrsnuće, tako da se na nju može prikladno primijeniti čuvena Pavlova tvrdnja: „Ako Krist nije uskrsnuo, uzaludna je vjera vaša” (1 Kor 15,17).

Nevjernik koji pribiva euharistiji smijati će se u sebi jer će mu se učiniti da je to idolopoklonička mitologija koja, iako umjetnička, od komadića kruha i malo vina čini najljubljenije i najbranjenije blago, jer je u njemu sadržano – tko zna kako – sve posebno dobro Crkve.

No za nas koji vjerujemo, *tu se usredotočuje najveća izvornost vjekova, a to je liturgija Novoga saveza.*

Na izvoru te liturgije stoji uskrsnuće, po kojemu je Krist, koji je uzašao na nebo, jedini istiniti svećenik, njegova Pasha jedina istinita žrtva, njegovo posredovanje jedino istinito klanjanje i jedini istiniti izvor života: doista, Isus, „da je na zemlji, ne bi bio svećenik” (Heb 8,4).

Biskupi i svećenici kroz stoljeća svojom službom sakramentalno uprisutnjuju jedino Kristovo svećeništvo. Mnogobrojna euharistijska slavlja svih vremena i mjesta na sakramentalni način ponovno aktualiziraju jedinu Kristovu žrtvu. Tako se od naraštaja do naraštaja prenosi spasiteljsko djelo uskrsnuća. Konstitucija *Sacrosanctum Concilium* to snažno potvrđuje: i „da izvrši tako veliko djelo, Krist je u svojoj Crkvi uvijek prisutan. Prisutan je u misnoj žrtvi i u osobi službenika i – jer se 'svećeničkom službom sada prinosi onaj isti koji je onda na križu prikazao sama sebe' – ponajpače pod euharistijskim prilikama” (SC 7) na novi sakramentalni način koji se naziva „istinitim, stvarnim i bitnim”.

Živa Kristova prisutnost u euharistijskom slavlju pokazuje dva dopunska vida sakramentalnosti: jedan

svećeničkoga prikazivanja što ga vrši ministerijalni službenik, a drugi žrtvene stvarnosti koju odrazuju prilike kruha i vina.

Njegova je prisutnost stvarna i živa zato jer je uskrsnuo; u Vazmu je zauvijek utisnuo u svoje svećeničko srce i u svoje žrtveno tijelo najsavršeniji prinos klanjanja i žrtvenoga darivanja što traje u njegovoj sadašnjoj stvarnosti uskrsloga kao trajni stav (usp. Heb 7,25) njegovoga pashalnoga bića, po kojemu živi kao jedini valjani posrednik Novoga saveza.

Povijesna vazmena zbivanja dala su konačni liturgijski oblik duši i tijelu Isusovu, učinivši ga jedinim vrhovnim i vječnim svećenikom i jedinom pravom prihvaćenom žrtvom. To su događaji koji ostaju zauvijek urezani u njegovu dušu posrednika i u njegovo tijelo žrtvovanog jaganjca. Označili su i dovršili njegov ljudski rast vrhunskim činom savršene ljubavi. Nije dakle samo utjelovljenje u krilu Marijinu ono što daje posebno povijesno obilježje Isusovoj duši i tijelu: rođenje je tek početna postaja rasta prema onim povijesnim zbivanjima koja u njegovu duhu i tijelu izražavaju poslanje Otkupitelja čovjeka. Tako Krist svojim uskrsnim tijelom doista postaje „drugi Adam” koji sakramentalno rađa Crkvu, tj. novo čovječanstvo: „Doista, iz rebra je Krista, usnulog na križu” – kaže konstitucija *Sacrosanctum Concilium* – „proisteklo čudesno otajstvo čitave Crkve” (SC 5), „nova Eva”, njegova zaručnica i majka svih vjernika.

Kristov ulazak zdesna Ocu da nas uvijek zagovara nije više nešto daleko i neodređeno, nešto što bi podsjećalo na gubitak ili odsutnost, nego prisutna i očevidna stvarnost koja čini mogućim sakramentalno otajstvo liturgije, u kojem je tako obuhvaćeno sve naše stvarno postojanje.

Izvanredna sinoda govorila je o hitnoj potrebi „mistagoške kateheze”. Eto, mi sami treba da nepre-

stano obnavljamo naše razmatranje euharistijskog otajstva. Da to dobro učinimo, pomoći će nam pažljivo razmatranje Poslanice Hebrejima, koja zbiljski izlaže duboku i izvornu novost Kristova svećeništva, Krista koji živi zauvijek, liturgije Novoga saveza po kojoj su druge drevne liturgije nadiđene i zastarjele. U toj poslanici riječ je o jedinog i djelotvornoj Kristovoj žrtvi, koja je prinešena jednom zauvijek: „Krist doista ne uđe u rukotvorenu Svetinju, protulik one istinske, nego u samo nebo: da se sada pojavi pred licem Božjim za nas” (Heb 9,24).

Euharistija je stoga vrhunac sakramentalnosti; među nama i za nas uprisutnjuje vazmenoga Krista, poziva nas da čitavim svojim bićem sudjelujemo u njegovu svećeničkom prikazivanju i u njegovoj žrtvenoj velikodušnosti, dok proglašava da je žrtva najveći prinos ljubavi na zemlji.

Nova i konačna vjera sinova u Oca

Drugo osobito obogaćujuće razmišljanje jest razmatranje o euharistiji polazeći sa stajališta Novog saveza. Sabor više nego jednom spominje u raznim dokumentima da u Kristu počinje novi i konačni savez čovjeka s Bogom Ocem (usp. DV 4): „Taj novi ugovor ustanovio je Krist, to jest novi savez u svojoj krvi, pozivajući iz Židova i pogana narod koji bi bio jedan ne po tijelu, nego po Duhu, i bio novi Božji Narod” (LG 9).

Nužno je posebno istaknuti to stajalište, jer je razmišljanje o živoj i stvarnoj Kristovoj prisutnosti u euharistiji tako duboko i očaravajuće te prijeti opasnost da se razmatranje o njegovu konačnom značenju i ne nastavi. Srce apostola na dan same Pashe bilo je puno usredotočenije na neizmjernu novost Kristova saveza, nego na, premda uznemirujuću, snagu „tran-

supstancijacije” proizvedenu snagom Duha Svetoga. Njihovo razmišljanje u vjeri koje ih je vraćalo na Kristovu posljednju večeru i poticalo ih na razmatranje njegove muke, smrti i uskrsnuća, navodilo ih je da misle o divotama „nove vjere”, o novom odnosu s Bogom, koji su proroci najavljivali za zadnja vremena: „A glavno u ovom izlaganju” – kaže Poslanica Hebrejima – „jest: takva imamo Velikog svećenika koji sjede zdesna prijestolja Veličanstva na nebesima kao bogoslužnik Svetinje i Šatora istinskoga što ga podiže Gospodin, a ne čovjek” (Heb 8,1–2).

Biblijska tema Saveza otkriva naum Božje ljubavi: privesti ljude životu zajedništva s njime, u prijateljstvu i stvarnosti posinovljenja što nas potiče da svi zajedno izgrađujemo Božje kraljevstvo.

Tako nas Savez vodi konačnom značenju utjelovljenja, Vazma i Pedesetnice (Duhova), te u euharistiji na neki način razmatramo povijest Presvetoga Trojstva, s ishodištem u Ocu koji ljubi i ciljem dolaska Ocu po Crkvi, Kristovoj zaručnici, odgovoru čovjekove ljubavi.

Glavna osoba kojoj je upravljeno euharistijsko slavlje upravo je *Otac*: „Te igitur clementissime Pater!” (Tebe, milostivi Oče!). Ti si „jedini dobar i izvor života, ti si sve saznao da blagodatima obaspeš svoja stvorenja, a mnoge obraduješ i sjajem svoga svjetla” (Četvrta euharistijska molitva).

U Kristu i po Kristu razvija se ona svijest sinovstva koja je vrhunac kršćanske vjere i najviši izričaj milosnog života, koji treba označavati čitavo postojanje. Iz nje proizlazi poimanje dobra, tolikih dobara koja nas okružuju i u koja smo uklopljeni a da toga gotovo i nismo svjesni. Iz poimanja dobra proizlazi zahvalnost, kao osnovni stav Saveza. Kristov učenik određuje se među ljudima upravo po toj dubokoj sinovskoj osjetljivosti. Euharistija se ne može slaviti bez zah-

valnosti; čak i samo etimološko značenje izraza podsjeća da se slavi „čin zahvalnosti”.

Humanistički ateizam, danas u modi, priučava ljudski um kritičkom stavu koji progona svaku mogućnost zahvalnosti; svojom takozvanom znanstvenom analizom društva osobito osposobljava za uočavanje zla, osobito društvenoga, dajući veću prednost bratoubilačkom ratu nego smislu za istinsku ljubav, pravdu i mir.

Euharistijsko slavlje naprotiv ponovno otvara obzorja Saveza u sinovskoj klimi klanjanja, zahvalnosti, izmirenja i molitve. Vraća čovjeku najvišu vrednotu prijateljstva, zajedništva s Ocem i braćom, koje se iskustveno doživljava i o kojem se razmišlja u sinovskoj zahvalnoj radosti.

Evo euharistijske teme koja traži dubinsko objašnjenje pastira i vjernika: Novi savez zahtijeva od čovjeka da u njemu poraste sposobnost reći Ocu „hvala”!

Postanak Crkve (ekleziogeneza)

Konačno, čini se da je neophodno potrebno razmatrati o euharistiji kao roditeljici Tijela Kristova u povijesti: to smo spomenuli već nekoliko puta. Slavljenje euharistije očituje ne samo sakramentalnu narav Crkve (ekleziologija) nego je izgrađuje kao živi organizam u vremenu (ekleziogeneza).

Po sakramentu krštenja određeni smo za liturgiju Novoga saveza, kako kaže Sabor (usp. LG 11). Tako vjernici u euharistiji izvršuju opće svećeništvo sudjelujući u prikazivanju Krista po službi pastira. Na taj način unose u Gospodinovu Pashu povijest svoga postojanja. U tom se smislu običava reći da Crkva (hijerarhija i vjernici) čini euharistiju. Jedina je žrtva Kristova žrtva, ali svaka zajednica unosi ljubav i bol koje proživljava. Doista, svi su krštenici pozvani da

život pretvore u liturgiju: „Njihova djela” – kaže konstitucija *Lumen gentium* – „molitve i apostolski pothvati, bračni i obiteljski život, svagdanji rad, odmor duha i tijela, ako se vrše u Duhu, dapače i tegobe života, ako se strpljivo podnose, postaju duhovne žrtve ugodne Bogu po Isusu Kristu, koje se u služenju euharistije pobožno prinose Ocu s prinosom Gospodinova Tijela” (LG 34).

Euharistija doista zahtijeva životno vršenje općeg svećeništva, koje će svakidašnjici dati liturgijsku dimenziju, tako te se i na vlastiti život mognu primijeniti središnje riječi Novoga saveza: „Evo moje tijelo koje se za vas predaje; evo moje krvi koja se za vas proljeva.”

Gozba zajedništva, koja zaključuje slavljenje žrtve Saveza, sjedinjuje sudionike, po sakramentalnosti gozbe, u tijelu i krvi jedine prinesene žrtve: „Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha” (1 Kor 10,17).

U tom smislu „euharistija čini Crkvu” ili, kako je govorio papa Inocent III, „euharistija označava i proizvodi crkveno jedinstvo”. S pravom je sv. Augustin promatrao Crkvu kao produžetak euharistije: „Stvarno tijelo Kristovo rađa mistično Tijelo Kristovo.” Tu je plodna osnova istinskog postanka Crkve (ekleziogeneze).

Treba napomenuti da unutrašnja dinamika te rađajuće snage ima istu oznaku dvojstva ljubavi Božje, o kojoj smo već govorili. Euharistijsko zajedništvo dolazi do izražaja u dva smjera: to je sjedinjenje s Kristom i sjedinjenje s braćom, ali ne na dvojak način, nego s obzirom na podrijetlo. Sjedinjenje s Kristom je uzrok, izvor i snaga za sjedinjenje u zajednici s braćom. Svako dinamičko viđenje rađanja Crkve ovdje nalazi pravi oslonac i uporište za razlučivanje.

Sabor s pravom tvrdi da „obnavljanje Saveza iz-

među Gospodina i ljudi u euharistiji, privlači i podiže vjernike u neodoljivoj ljubavi Kristovoj. Iz liturgije dakle, osobito iz euharistije, kao s izvora, izlivena se na nas milost te se najvećim uspjehom postizava ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu, prema čemu se, kao prema svojoj svrsi, stječu sva druga djela Crkve" (SC 10).

Euharistija sadrži u sebi čitavo otajstvo i čitav sakrament Crkve. Veće je čudo Očeva nauma Isus Krist sa svojim Vazmom; isto tako poslanje Duha na dan Pedesetnice da svim pokoljenjima omogući ulazak u Savez, koji je Krist zapečatio. Ni sam Bog ne može učiniti nešto veće od Kristove Pashe. Izvanredno je netko rekao da je ona „ono što ne može biti veće" („id quo maius fieri nequit").

Tako nam dakle euharistija omogućuje najizravniji osobni dodir s Kristom u Vazmu, koji svakodnevno ponovno posadašnjujemo da bi naš život postao živi dio njegova Tijela, koje je Crkva za spasenje svijeta.

POMIRENJE

Stvarnost grijeha

U razmatranju o Crkvi kao izvoru života zasigurno znatno mjesto zauzima opsežan problem grijeha, kao i njegova opraštanja i pomirenja. „Život u Duhu" ima, kako smo već vidjeli, svoj sasvim osobit vid u stavovima obraćenja i pokore.

Ako bi s time u vezi u saborskim dokumentima tražili samo mjesta koja se na poseban način odnose na ovaj sakrament, možda bismo ostali razočarani.

No naše razmišljanje o Saboru ide dalje i uranja u neke opće teme koje se konačno usredotočuju na otajstvo Božjeg milosrđa i na opći vid sakramentalno-

sti Crkve. Bog Otac doista želi spasenje svih ljudi; Krist je umro za grešnike; Duh Sveti potiče i zove na obraćenje srdaca; Crkva je znak i oruđe sjedinjenja s Bogom; oprostjenje je izričaj božanske ljubavi.

U ljudskoj povijesti naširoko je prisutan „čovjekov neprijatelj” („inimicus homo”), koji je postao knez ovoga svijeta i stalno napada na Novi savez s Bogom.

Povećano sukobljavanje misli i stavova u današnjem svijetu povezano je s dubokim kulturnim zao-kretom, koji je, istina, zahtjev novih osvajanja, ali uključuje i teška zastranjenja i krivnje. Sekularizam je razrušio tradicionalne oblike života s njihovom ljestvicom vrednota i izlaže se opasnostima u lažnim pokušajima preustrojstva, koji su u konačnici upravljani uklanjanju religiozne dimenzije. Takav način mišljenja nagrizava etičku svijest pojedinca i društva uništavajući osjećaj za grijeh.

Redovita biskupska sinoda iz 1983. potanko je ispitala sadašnju žalosnu situaciju punu razmirica, napada na slobodu i dostojanstvo čovjeka, punu političkih, društvenih i ekonomskih nadmetanja, rasnih i vjerskih obespravljenja, ratnih napadaja, nasilja i terorizma, nepravedne raspodjele prirodnih dobara, mnogostrukih ugnjetavajućih ustrojstava i, nadalje, sebičnosti i osobnog grijeha u srcu svakog čovjeka. Pred nama je dakle tako bolan i opterećujući prizor te se samo od sebe javlja pitanje: Jesu li uopće mogući pomirenje, obraćenje, oprostjenje i mir? Zar svakidašnji život i vjekovna povijest ne bi dokazali upravo protivno?

Eto, u tu situaciju uključuje se Crkva Kristova, sveopći sakrament spasenja: „U kušnjama i patnjama putovanja nju jača snaga milosti Božje koju joj je Gospodin obećao, da zbog slabosti ljudske ne odstupa od savršene vjernosti, nego da ostane dostojna zaručnica svoga Gospodina, i da ne prestane uz po-

moć Duha Svetoga sebe obnavljati, dok po križu ne dođe do svjetlosti koja ne poznaje zapada" (LG 9).

Crkva ostaje to što jest i unosi pomirenje u svijet po srcima pojedinih osoba. Svakom je čovjeku, da bi se okoristio snagom Božje milosti protiv svojih vlastitih grijeha, potreban „osobni susret s Kristom” upravo u sakramentu pomirenja: na to je podsjetila Izvanredna sinoda iz 1983.

Pomirenje kao vid otajstva

Prvo što treba imati na umu kad se razmišlja o ovoj temi jest promotriti pomirenje kao središnji vid samog otajstva. Kad se govori o „pomirenju”, koji put se prije svega naglašavaju međuljudski i društveni odnosi među nama ljudima: oprostjenje, mir, pravda i sloga, koje treba izgrađivati na horizontalnoj razini. U tom slučaju može se zaboraviti izvorno i temeljno značenje pomirenja kao jednog od vidova otajstva. Nesumnjivo i ponovno uspostavljanje odnosa horizontalnog zajedništva ulazi u pojam pomirenja, ali kao njegov izvedeni i zaključni vid, a ne kao izvor njegova pravoga kršćanskog značenja, a to je pomirenje s Bogom.

Međutim, i taj izvedeni i zaključni vid zasigurno je važan, jer odražava stupanj valjanosti temeljnog pomirenja; kad njega naime ne bi bilo, stvarno bi se pokazalo da nema istinskog pomirenja s Ocem.

Tako se i ovdje susrećemo s dvojstvom, koje nije dvojstvenost, dvaju polova djelotvorne kršćanske ljubavi: i u pomirenju su sloga, oprostjenje i mir među nama objektivno mogući samo kao plod koji proizlazi iz ponovno uspostavljenog saveza s Bogom po pomirenju s Crkvom.

Ali kako produbiti otajstveni vid kršćanskog pomirenja?

Treba usredotočiti pažnju na Boga kao Oca milosrda. S pravom nas liturgija podsjeća da on očituje svoju neizmjernu veličinu i svemoć prije svega „smilovanjem i praštanjem”: to je najdojmljivija, najdublja i najnadljudskija oznaka ili svojstvo koja može biti u Bogu.

„Vječni je Otac” – kaže *Lumen gentium* – „slobodnom i tajnom odlukom svoje mudrosti i dobrote stvorio cijeli svijet, odlučio ljude učiniti dionicima božanskoga života i kad su u Adamu pali, nije ih napustio, nego im je uvijek davao pomoć da se mogu spasiti” (LG 2).

„Došao je dakle Sin, poslan od Oca; svojom je poslušnošću izvršio otkupljenje (od grijeha). Kad god se na oltaru obavlja žrtva križa, vrši se djelo našeg otkupljenja” (LG 3). „Kad je bilo svršeno djelo koje je Otac povjerio Sinu da ga izvrši na zemlji, poslan je Duh Sveti na dan Duhova. On je izvor vode koja teče u vječni život; po njemu Otac oživljuje ljude koji su po grijehu umrli, dok njihova smrtna tjelesa ne uskrisi u Kristu” (LG 4).

Tako je prva istina o kojoj treba razmatrati kad je riječ o pomirenju, neizrecivo Očevo milosrđe. U njemu je ljubav mnogo jača od grijeha i od smrti; to pokazuje Kristov križ, koji nam otkriva upravo tajne Očeva srca. Kristov Vazam je naime vrhunac objave Božjega milosrda. To je Očev besplatni prvi poticaj, ljubav koja stvara dobro ne samo iz ničega nego čak iz samoga neprijateljstva grijeha. Ta se ljubav prigriba nad čovjeka te doseže najdublji korijen zla u povijesti, tj. grijeh. Ta je ljubav čovjeku nepoznata, ljubav koja je izvor njegove radosti i nade. To je Očevo milosrđe tako neizrecivo da pronalazi način za obnavljanje Saveza s čovjekom grešnikom, posredovanjem za koje je njegova beskrajna ljubav htjela da to bude pravda.

Uistinu, to se događa po utjelovljenju Sina, jednoga od nas, bezgrešnoga, ali duboko povezanog sa svim grešnicima, koji je pravi Bog i koji može, po bolnim vazmenim događajima, ponovno uspostaviti Novi savez, te u sebi na uzvišen način sjediniti neizmjerano milosrđe s neizmjernom pravdom. Bog Otac je toliko milosrdan u svom Kristu te želi čovjeku oprostiti ništa manje nego po pravdi. Ne može se zamisliti veće milosrđe od ovoga.

Taj neiskazivi prvi pomiriteljski Očev poticaj u Kristu oplemenjuje i podiže kvalitetu obraćenja grešnika, podižući njegove čine oplakivanja i kajanja na stvarnu sposobnost pomirenja s Bogom. To neočekivano dostojanstvo temelji se na sudjelovanju u vrednotama Kristova ispaštanja, koje su čovjeku ponuđene po Vazmu. Doista, kako kaže sv. Pavao: „Dakle, je li tko u Kristu, nov je stvor. Staro uminu, novo, gle, nastaje! A sve je od Boga koji nas sa sobom pomiri po Kristu i povjeri nam službu pomirenja. Jer Bog je u Kristu svijet sa sobom pomirio ne ubrajujući im opačina njihovih i polazući u nas riječ pomirenja” (2 Kor 5,17–19).

Ovo prvo temeljno razmišljanje može nas podsjetiti na prvenstvenu hitnost u današnjem pastoralu, a to je: znati na odgovarajući način proglasiti veliko „proročanstvo” Božjega milosrđa. Da se to postigne, nužno je potrebno pokazati težinu grijeha a u isto vrijeme i strahovitu duhovnu zasljepljenost, koja sa sobom uključuje prodorni i vrlo pogibeljni „gubitak osjećaja za grijeh”.

Koliki će biti nazadak i krivnja što ih grijeh sa sobom nosi ako je neizmjerano Očevo milosrđe ponovno uspostavilo raskinuti Savez ničim drugim nego mukom i smrću svoga Jedinorođenca na križu?

Crkveno dostojanstvo „pokornika”

Crkveno dostojanstvo „pokornika” još je jedan vid razmišljanja o temi pomirenja.

Govoreći o sakramentalnoj stvarnosti, koja je svojstvena novozavjetnoj liturgiji, rekli smo da sakramenti (euharistija na poseban način, ali zatim i drugi, svaki prema svojoj svrsi) tvore Crkvu. U tom smislu, kao završetak slavlja sakramentalnog obreda pomirenja, vrednote njegove posebne milosti mijenjaju grešnika u „pokornika” te se ostvaruju i žive u njegovim činima. Eto u kojem smislu pokornički vid postaje obilježje sakramentalne naravi Crkve, koja je hodočasnica na zemlji.

Bit će stoga neophodno potrebno ponovno otkriti što to znači biti „pokornik” u Crkvi. Kakvi su osjećaji u srcu pokornika, kako njegovu savjest učiniti osjetljivom?

Osnovni opis takvih osjećaja nalazimo u saborskom dekretu o ekumenizmu, koji upućuje na odgovor da pravo pomirenje nije moguće, kako kaže tekst, „bez nutarnjeg obraćenja. Jer želja za jedinstvom proizlazi i dozrijeva iz obnovljena duha, iz samoodricanja i sasvim nesputana izlivanja međusobne ljubavi. Vrijedi svjedočanstvo svetog Ivana (...): 'Reknemo li da nismo zgriješili, pravimo ga lašcem, i riječi njegove nema u nama.' Stoga poniznom molitvom zatražimo oprostjenje od Boga i od (...) braće, kao što i mi otpuštamo našim dužnicima” (UR 7).

Ispitivanje srca grešnika-pokornika u biti nam pokazuje dva dopunska vida njegova obraćenja: prije svega, s jedne strane, to su takozvana „djela pokore”, tj. oni osobni stavovi skrušenosti i mržnje na grijeh, želja da ih se podvrgne crkvenoj vlasti „ključeva”, odluka o popravljajući i spremnost da se nadoknadi šteta, a zatim, s druge strane, „sakramentalna milost”

(koja potječe od Krista) kao preporadañje i pomoć za obnovu, koje dariva Duh Gospodnji po izrazito osobnoj mjeri.

To su dva vida koji se međusobno prožimlju i po kojima obraćenje poprima crkveni oblik: „Oni koji prisustvuju sakramentu pokore” – kaže konstitucija *Lumen gentium* – „primaju od Božjeg milosrđa oprost uvrede Bogu učinjene i ujedno se pomiruju s Crkvom, koju su svojim grijehom ranili, i koja radi za njihovo obraćenje s ljubavlju, primjerom i molitvom” (LG 11).

Stav obraćenja, mira i zajedništva s Crkvom (koji se, kao što smo rekli, sastoji od „pokorničkih čina” prožetih „sakramentalnom milošću”) nastoji čitavom životu dati svakidašnji stil kako bi postao svjedočenje osobnog sudioništva u otkupljenju, u svom dvostrukom vidu: okajavanja grijeha i naviještanja milosrđa.

Na taj način i sama pojava „pokornika” postaje stvarno sudioništvo u Vazmu: uključuje, naime, iskreni stav skrušenosti kao trajno osjećanje odvratnosti prema grijehu (kajanje, post, strpljivost u trpljenju, žrtve, odricanja, poniženja i sl.) i radosno promatranje Očeva milosrđa (molitva, milostinja, praštanje, razumijevanje, dobrota, dijalog, zajedništvo, prijateljstvo, i sl.).

Takva pokornička svijest nije pjesnički san, nego crkvena stvarnost koja snagom Kristova Duha postaje moguća.

Putujuća Crkva koja u svojim udovima ne bi jasno svjedočila neophodnost i dostojanstvo toga „biti pokornik”, ograničavajuće bi tumačila svoju pravu sakramentalnu narav. Jedna naime od njezinih sastavnih dimenzija jest upravo pokornička oznaka solidarnosti s obraćenima, koja joj osigurava onu objektivnu poniznost po kojoj postaje znakom i djelotvor-

nim sredstvom onog posvećenja koje je i trajno obraćenje:

„Crkva” — kaže Sabor — „noseći na svom tijelu poniženje i smrtne patnje Isusove, danomice se čisti i obnavlja, sve dok je Krist sebi ne predvede sjajnu, bez ljage i bore” (UR 4).

„Ali dok Krist, 'svet, nevin, neporočan', nije poznavao grijeha (...), Crkva, koja u svom krilu obuhvaća grešnike, u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano vrši pokoru i obnovu” (LG 8).

Budući da smo svi grešnici, u putujućoj Crkvi svi moramo znati živjeti kao pravi „pokornici”.

Ovo korizmeno vrijeme, toliko naklonjeno stavu obraćenja, neka nam pomogne da u sebi i drugima otkrivamo crkveno dostojanstvo „pokornika”.

Pomirenje kao povijesna snaga

Zadatak ponovnog otkrića pomirenja ima svoje važno socijalno značenje.

Dodajem stoga zadnje razmišljanje o onom što bi se moglo nazvati „povijesnom snagom” Božjeg milosrđa, po kojem Crkva postaje sveopćim sakramentom pomirenja među ljudima.

Govoreći o toj „povijesnoj snazi” želim upraviti naše razmišljanje na objektivnu snagu, svojstvenu pomirenju, koja stvarno utječe na poboljšanje čovječjeg suživota osoba i naroda. U ovom je stoljeću imala sreću ateistička ideologija svojom analizom društva i svojim tumačenjem povijesti, vjerujući da je pronašla središnjeg pokretača svega ljudskog postojanja u odvažnosti suprotstavljanja do borbe i nasilja; to bi trebao biti jedini uspješni put za nadvladavanje nepravdi i razdora.

Znakovi vremena, kao što su svijest o dostojanstvu

osobe i podruštvljavanje, probudili su u današnjem svijetu osjećaj za pravdu. To je dobro.

Razne ideologije, međutim, spletkare dajući pojmu pravednosti različito značenje i drsko nastoje izvojevati pobjedu za svoje ograničeno viđenje pravde. Tako se javljaju pokreti i društvene skupine koji zlopotrebljavaju pojam pravednosti. U isto vrijeme, dok izjavljaju da ih pokreće želja za većom pravdom, pokazuju tolikim i tako žalosnim događajima da je i sam pojam pravde izložen teškim iskušenjima i da u sebi nije dovoljan za stvaranje pravih uvjeta mira. Već su stari govorili da je najveće pravo i najveća nepravda: „summum ius, summa iniuria”.

Crkva, dok zasigurno promiče vjerodostojniju pravdu u ljudskim odnosima, smatra da je povijesna snaga ne razumnost zakonske pravednosti, pa niti borba koja na manihejski način podjeljuje svijet na podjarmljene i podjarmljivače, nego snaga milosrđa koja dolazi od Oca i koja u Kristu i po Duhu prožima srce pojedinih osoba da bi u njih usadila moć božanske ljubavi koja je upravljena protiv samoga korijena ljudskih sukoba te po milosrđu izgrađuje stvarne mogućnosti za ostvarenje pravednosti.

U tom se smislu kršćansko pomirenje treba predstaviti svijetu kao povijesna snaga koja je sposobna pobijediti zlo u njegovim najdubljim korijenima i stvoriti zdrave uvjete ponovnoga suživljavanja i izgradnje mira.

Tada se međutim pomirenje koje Crkva proglašava i promiče ne može svesti na unutarnji osjećaj pojedinaca. Civilizacija ljubavi, o kojoj su raspravljali biskupi na Sinodi iz 1983, nije neka utopija kojoj bi cilj bio da vjernike veže uz nestvarno, nego vrlo stvaran i danas toliko hitan društveni naum pomiriteljskog poslanja svojstvenog Tijelu Kristovu u povijesti. Ako je potrebno promicati mir, ako je hitno usmjera-

vati veličanstvene mogućnosti mladih da bi se preobrazili u graditelje pomirenja, ako treba na nov način evangelizirati cjelokupnu kulturu kako bi u svoje dinamičke jezgre uvrstila vrednote istinske ljubavi, ukratko, ako sav svijet treba preobraziti da bi ga prikazali Ocu, trebamo biti sasvim uvjereni da je Krist zaodjenuo svoju Crkvu snagom Duha Svetoga upravo stoga da omogući njezin doprinos civilizaciji ljubavi.

To zahtijeva vidljivo svjedočanstvo da je Crkva unutar sebe „pomirena zajednica”, „zajednica u stanju obraćenja”, „zajednica koja čini pokoru”, „zajednica koja je poslana da u svijet unosi mir”. Od Crkve se dalje zahtijeva da svom jasnoćom i postojanošću naviješta otajstvo Božjega milosrđa, odvažno progovori o grijehu i njegovoj težini, iskazuje ljubav i pruža zaštitu svima koji trpe nepravdu; proglašuje Božji naum u korist svijetu s primjerenim društvenim naukom te istakne izvanredno značenje poziva i poslanja laika, da bi se tolika ustrojstva vremenitoga reda pročistila od posljedica grijeha.

U Crkvi kao sakramentu spasenja treba ponovno vrednovati vrlo bogatu pokorničku dimenziju, koja će joj osigurati prvo mjesto u budućnosti svijeta: po tome naime što će pružati ljudima povijesnu snagu koja omogućuje rast ljubavi kao najvišega čovjekova savršenstva i kao tajne kojom će slaviti pobjedu nad zlom i nad smrću.

Nepresušivi i živi izvori ove povijesne snage koju svijet očekuje od Crkve za svoje spasenje jesu upravo sakramenti euharistije i pomirenja. Ta dva predragocjena izvora života moraju danas biti obnovljeni krajnjim i brižljivim nastojanjem.

Izravan osobni susret s Kristom, po kom se može roditi u Božjem narodu ta snažna pokornička dimenzija, sastoji se u „trajnom, osobnom i savjesnom prak-

ticiranju" velikoga i neophodno potrebnog sakramenta pomirenja.

U njemu djeluje snaga Duha Kristova darovana pastirima: „Primate Duha Svetoga. Kojima otpustite grijehe, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im” (Iv 20,22; usp. Mt 18,18).

„To je” – kaže apostolska pobudnica *Reconciliatio et poenitentia* – „jedna od najneobičnijih novosti Evanđelja” (RP 29).

Danas je prijeko potrebno pomoći vjernicima (a i svećenicima) da shvate kako grešnik s teškim grijesima mora uspostaviti osobni dodir s Kristom i to preko svećenika ispovjednika: „Nema ništa osobnije i intimnije od ovoga sakramenta u kom se grešnik stavlja pred lice Božje, sam sa svojom krivnjom, svojim kajanjem i svojim pouzdanjem. Nitko se drugi ne može kajati mjesto njega, niti u njegovo ime tražiti oproštenje” (RP 31, IV).

Treba poželjeti i mnogo pastoralno raditi da bi, kako to želi maloprije navedena apostolska pobudnica, ljudi sve jasnije uviđali te znali ići putem pokore, jedinim putem koji ih može dovesti do potpunoga pomirenja (usp. RP 35).

RADIKALNO NASLJEDOVANJE

Dodi i slijedi me!

Među izvorima duhovnoga života ili sredstvima posvećenja koja su Crkvi svojstvena jest i posebno nasljedovanje Krista s asketskom pedagogijom provjerenom kroz stoljeća.

To je osobni susret s Kristom koji se ukorjenjuje u dubokoj osobnosti vlastite savjesti po temeljnom op-

redjeljenju za njega koje na osobit način, dan za danom, oblikuje čitav život.

Taj susret izvire iz posebnog i različitog poziva koji Krist ne upućuje svima, nego samo nekima unaprijed izabranima. Rekli smo da je poziv različit, jer ga možemo promatrati na razini onih koji su pozvani na takozvani „posvećeni život”, ali također, i na prvom mjestu, u njegovu svojstvenom obliku, u posebnom slučaju ministerijalnog života apostola, njihovih nasljednika i suradnika, koji su bili izabrani kao službenici i svjedoci djelotvorne ljubavi svojstvene Kristu pastiru.

O radikalnom nasljedovanju obično se govori samo kada je riječ o redovnicima.

Mi ovdje naprotiv želimo razmišljati o onoj vrsti radikalnog nasljedovanja koje je svojstveno pastirima u Crkvi, nastojeći jednostavno razaznati neke crte njihove osobite duhovnosti.

U tom smislu konstitucija *Lumen gentium* kaže: „Gospodin Isus, pomolivši se Ocu, pozvao je k sebi one koje je htio, odabrao dvanaesticu da budu s njim i da ih šalje propovijedati Kraljevstvo Božje. Njih je najprije poslao k sinovima Izraelovim i svim narodima. U toj su misiji bili potpuno utvrđeni na dan Duhova” (LG 19).

Krist je htio da poradi toga napuste sve i da prihvate njegov oblik života, u potpunoj poslušnosti Ocu, oslobođeni zemaljskih dobara te nepodijeljenim srcem predano služe za dobro i rast Crkve. Takvo nasljedovanje^{*} zahtijeva vršenje nekih evanđeoskih savjeta; ovi tvore „posebno vrelo duhovne plodnosti u svijetu” (usp. LG 42).

Riječ je o posebnom pozivu koji nije namijenjen svima. Uistinu, izliječenome kod Gerase, koji je želio ostati s Isusom i slijediti ga, Isus je rekao: „Pođi ku-

ći k svojim a pa im javi što ti je učinio Gospodin, kako ti se smilovao" (Mk 5,19).

Radikalnost ovoga osobitog nasljedovanja više puta je opisana u Evanđelju: Šimun Petar i Andrija, pozvani da budu ribari ljudi, „odmah ostaviše mreže i pođoše za njim" (Mk 1,18). Jakov i Ivan čim su pozvani „ostave oca Zebedeja u lađi s nadničarima i otiđu za njim" (Mk 1,20); a Leviju (Mateju) reče: „Pođi za mnom!" On usta i pođe za njim" (Mk 2,14). Petar je poziv na posebno nasljedovanje upućen bogatom mladiću, koji ga nije prihvatio, ovako tumačio: „Evo, mi sve ostavimo i pođosmo za tobom." Reče Isus: 'Zaista, kažem vam, nema ga tko ostavi kuću, ili braću, ili sestre, ili majku, ili oca, ili djecu, ili polja poradi mene i poradi evanđelja, a da ne bi sada, u ovom vremenu, s progonoštvima primio stostruko...' (Mk 10,28–30).

U nacrtu nasljedovanja Krista za ispunjenje apostolskog poslanja njegova službenika zahtijeva se tako radikalna način koji znači slijediti Isusa ostavivši sve. Netko je, čuvši da ga Isus zove, uskliknuo: „Dopusti mi da prije odem i pokopam oca." Reče mu: 'Pusti neka mrtvi pokopaju svoje mrtve, a ti idi i navješćuj kraljevstvo Božje.' I neki drugi reče: 'Za tobom ću, Gospodine, ali dopusti mi da se prije oprostim sa svojim ukućanima.' Reče mu Isus: 'Nitko tko stavi ruku na plug pa se obazre natrag, nije prikladan za kraljevstvo Božje.'" (Lk 9,59–62).

Krist je dakle htio osobiti oblik potpunoga nasljedovanja, koji u sebi jasno sadrži dva vida: raditi s njim za Kraljevstvo i napustiti sve ostalo. To je, drugim riječima, stav duboke poslušnosti („slijedi me") i stvarno odricanje u siromaštvu i celibatu zbog Kraljevstva („napustiti sve"), celibatu koji je uključen u zahtjevu da se napuste kuća i roditelji.

Tako možemo malo razmišljati o dva vida tog nasljedovanja u odnosu prema apostolskom životu pastira u Crkvi. (Ovdje ne mislimo ulaziti u neke vidove o kojima se raspravlja, a koji se ne uklapaju u ciljeve što smo ih sebi postavili za ovo razmatranje!)

Prvi je vid nasljedovanja potpuno predanje služnju za Kraljevstvo, u osvjedočenoj solidarnosti s Kristom i u progonstvima: „Jer ni Sin Čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj dade kao otkupninu za mnoge” (Mk 10,45).

Drugi je vid odricanje koje se živi i brani stvarnom asketskom metodologijom koja sve napušta: „Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom” (Mk 8,34).

Potpuna raspoloživost za izgradnju Kraljevstva

Prvi vid nasljedovanja Krista za jednog pastira znači staviti se potpuno na raspolaganje Očevu nacrtu, kao što je to bio Isus u svojoj sinovskoj poslušnosti (usp. Lk 22,42). To je osnovni stav „drugoga Adama”, sasvim protivan oholoj neovisnosti „prvoga”. Sotona je znao da je to središnja značajka i svojstvena snaga Isusa-Sina, i zato je u konačnici u tom pravcu usmjerio svoje glasovite izazove u pustinji ne bi li se okliznuo na klizavom tlu neposlušnosti.

Kristova poslušnost u izgradnji Kraljevstva pokazuje se kao punina apostolske ljubavi u nasljedovanju. Potpuna raspoloživost Gospodinu u služenju Kraljevstvu postaje bitni sadržaj apostolskoga nasljedovanja. Učenik, kojega je Krist pozvao da ga slijedi kao pastir, mora njegove planove učiniti svojim vlastitim planovima, izvršiti povjerene mu zadatke, naviještati njegovo Evanđelje, nasljedovati ga u njegovu načinu života, tako te se može s pravom tvrditi: „Tko vas sluša, mene sluša; tko vas prezire, mene prezire. A tko mene prezire, prezire onoga koji mene posla” (Lk 10,16).

Da bismo mogli istinski usvojiti taj stav poslušnosti, Duh Gospodnji po sakramentu reda ulijeva „po-

sebnu milost da bi – služeći povjerenom puku i cjelokupnom Božjem narodu – što bolje mogao slijediti savršenstvo onoga koga predstavlja i da bi se slabost ljudske puti liječila svetošću onoga koji je nama postao veliki svećenik – 'svet, nevin, neokaljan, odijeljen od grešnika'" (PO 12).

Saborski tekst upravo u dekretu *Presbyterorum ordinis* nudi nacrt duhovnosti pastoralnog služenja: to je dokument namijenjen upravo svećenicima, ali se još temeljitije daje primijeniti na biskupe ukoliko su posvećenjem primili puninu istoga sakramenta.

Osnovni je uvjet da se osjećaju „službenici Glave te podižu i izgrađuju cijelo njegovo Tijelo" (PO 12), tj. „živo oruđe Krista Vječnoga Svećenika" (PO 12), znakovi i nosioci (tj. „živi sakrament") bitne Kristove uloge u njegovoj Crkvi. Stoga njihova duhovnost u sebi traži da se neprestano upriličuju Kristu ukoliko je Zaručnik Crkve, koji se potpuno predao za njezino dobro, za njezinu plodnost i za njezin rast. Istinska duhovnost pastoralne službe potiče i biskupe i svećenike da postanu što djelotvornije oruđe u službi cijeloga Božjega naroda (usp. PO 12). Da bi postigli taj sklad s Kristom, usredotočuju svoju duhovnost u vršenju trostruke službe. Doista, kako kaže Sabor, „sami ih svakidašnji sveti čini – kao i cjelokupna njihova služba koju vrše u zajedništvu s biskupom i ostalim prezbiterima – usmjeruju prema savršenstvu života" (PO 12).

Vršenje vlastitih dužnosti u trostrukoj službi obilježuje njihovo apostolsko nasljedovanje i ispunja ga snagom posvećenja.

Vršeći službu riječi, uranjaju u *Krista – Riječ* trajno rastući u posebnom proročkom razmišljanju.

Osjećaju da su po kolegijalnoj povezanosti sudionici u službi *Krista – velikog i vječnog svećenika* te djeluju kao živa sredstva svećeništva i njegova posred-

ništva za dobro čitavog naroda te kao voditelji procesa posvećenja.

Nastoje nasljedovati *Krista – dobroga pastira*, koji traži i ljubi svoje ovce te polaže život svoj za čitavo stado (usp. PO 13). Osjećati se dionicima te „temeljne” Kristove uloge, te unositi odgovarajuću osjećajnost i dinamizam u čitavo Tijelo, značajka je duhovnosti svojstvena tom osobitom nasljedovanju.

Kako ta služba nosi sa sobom „premnoge dužnosti” (PO 14), nužno je potrebno osigurati tu duhovnost „milošću jedinstva”. Ona se sastoji u trajnom stanju dubokog sjedinjenja s Kristom i u stvarnom osjećaju kolegijalnosti koji će zajamčiti djelovanje hijerarhijske zajednice u sakramentalnom bratstvu svećeničkog i biskupskog reda.

Primjerena asketska pedagogija

Drugi vid nasljedovanja Krista za jednoga pastira znači da učinjena odricanja jamči snažnom askezom koja je usklađena s vršenjem vlastite službe.

Dekret *Presbyterorum ordinis* ukazuje na koja se područja pastirova asketska metodologija mora posebno usmjeriti:

- Prije svega to je *poniznost* (usp. PO 15), ispražnjenje sebe, što čini raspoloživim za spremnu i potpunu poslušnost Očevu naumu; osim toga pomaže da vrše svoju službu ne kao gospodari, nego kao služitelji: „Lude svijeta izabra Bog da posrami mudre, i slabe svijeta izabra Bog da posrami jake” (1 Kor 1,27).

- Zatim *čistoća* celibata, koji „mnogostruko pristaje svećeništvu” (PO 16), koju treba čuvati i svjedočiti kao posebnu karizmu crkvene plodnosti. „Milost vjernosti nikada nije bila uskraćena onima koji su za nju molili. Ujedno će primjenjivati sva nadnaravna i naravna sredstva koja svima stoje na raspolaganju. Ne-

ka ne propuštaju slijediti norme – napose ascetske – koje je iskustvo Crkve potvrdilo i koje u današnjem svijetu nisu ništa manje potrebne” (PO 16).

- Osim toga dekret naglašava asketsko mjerilo dragovoljnog *siromaštva* kako bi se došlo „do one slobode po kojoj – oslobođeni od svake neuredne brige – postaju poučljivi da slušaju božanski glas u svakidašnjem životu. Iz ove slobode i poučljivosti rađa se duhovna sposobnost rasuđivanja pomoću koje nalazimo ispravan stav prema svijetu i prema zemaljskim dobrima” (PO 17).

- Također je toplo preporučeno brižno njegovanje sklonosti i stalan *napor oko učenja* za trajno sazrijevanje u pastoralnoj mudrosti. Nije ovdje naime toliko riječ o specijalizaciji na pojedinim područjima, što je inače hvalevrijedno, nego u prvom redu o jednom zaokruženom viđenju. Riječ je o usklađenom višedimenzionalnom ujedinjenom znanju, a to je upravo pastoralna mudrost: „Budući da u naše vrijeme profana nauka kao i svete znanosti neprestano napreduju, potičemo svećenike da shodno i neprestano usavršavaju svoje znanje o božanskoj i ljudskoj stvarnosti pa da se tako spremne da korisnije stupe u razgovor sa suvremenicima” (PO 19).

- Konačno, smatram da je potrebno podsjetiti da nasljedovanje Krista koje se od pastira očekuje zahtijeva posebno *sudjelovanje u otajstvu Kristove opljene (kenosis)*, kojim se zalažemo za okajavanje ne samo svojih nego i tuđih grijeha, osobito članova iste crkvene zajednice. To je zahtjevno, gotovo strašno mjerilo, jer će biti izvor tolikih poticaja okajavanja strpljivosti, poniznosti i mrtvljenja, ali će šutke obogatiti životnost Crkve mnogo više nego određena askeza posvećena jedino samosvladavanju.

- Još jedno zapažanje na ovu temu: promatramo li povijest kroz stoljeća, vidimo da je bilo promjena.

Svaki novi oblik ima za primjer i svoju temeljnu antropologiju. Sami smo svjedoci, u suvremenim kulturnim promjenama, nestanka određenih asketskih oblika vezanih za nekadašnju antropologiju. Međutim, nije se nažalost uvijek mislilo na to da Evanđelje neizostavno proglašava nužno potrebnom, u bilo kojem razdoblju i po bilo kojoj istinskoj antropologiji, određenu asketsku budnost. Tako smo vidjeli kako propadaju metodologije za koje se držalo da su zastarjele, a da ih se nije zamijenilo novima. Takva površnost nesumnjivo dovodi do nesreće.

Nasljedovanje Krista nije udoban put bez smetnji. Treba dakle hitno nastojati oko jasnog izražavanja i provođenja u djelo stvarnih asketskih mjerila, jasno u skladu sa suvremenom prosvjetljenijom i društvenijom antropologijom, koja će ipak sačuvati značenje, bit i temeljno usmjerenje uzora – Kristove opljene (kenosis), jer naš je život Krist, koga raspetoga svjedočimo (usp. 1 Kor 1,23).

Obilje životnih izvora

Da zaključimo, podsjetimo se naših razmatranja na temu Crkve, životnog izvora, u svjetlu II. vatikanskog sabora.

Zahvaljujući Božjoj dobroti, Crkva obiluje izvorima milosti. O nekima smo razmišljali, ističući da svaki od njih pretpostavlja osobni i neposredni susret s Kristom.

Tako se „riječ Božja” pretače u neposrednom slušanju u molitvi s Kristom, Riječju Očevom.

„Euharistijsko slavlje” postaje najviši izraz povezivanja s Kristom u njegovom Vazmu, u svećeničkom prinosu i žrtvenom prikazivanju.

„Otajstvo pomirenja” uranja nas u more Očeva milosrđa i vodi nas u osobni susret s Kristom, pobjed-

nikòm čovjekova grijeha i s njegovim otkupiteljem: to se događa po sakramentalnom služenju njegova službenika.

Napokon, „osobito nasljedovanje Gospodina”, svojstveno izabranima u pastoralnu službu, postaje živi zahtjev da se misli i živi kao Krist s odgovarajućom svećeničkom duhovnošću i pastoralnom askezom. Po njoj se susrećemo s Kristom, tako da njegova milost postaje naš životni stav koji nasljeđuje Kristovo predanje Ocu.

Nastojmo svakodnevno zahvaćati na tim izvorima, koji su u konačnici jedan jedini izvor: Isus Krist, dođirnut i osobno doživljen djelovanjem njegova Duha.

Tako možemo reći zajedno sa sv. Pavlom: „Meni je živjeti Krist” (Fil 1,21): „Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist. A što sada živim u tijelu, u vjeri živim u Sina Božjega koji me ljubio i predao samoga sebe za mene. Ne dokidam milosti Božje” (Gal 2,20–21).

V. POGLAVLJE

CRKVA U POSLANJU

Kvasac svijeta

Crkva, kao otajstvo, kao sakrament i kao izvor života, sva je zauzeta za spasenje svijeta: to je Crkva u poslanju.

Svijet bez prestanka traži od Crkve objašnjenje, jer on nije nepokretan: to je svijet koji se mijenja; svijet koji u svakom naraštaju donosi novosti; svijet usredotočen na čovjeka, koji mu mora biti vodič i tumač; svijet kojega je zloduh izobličio i podvrgnuo robovanju grijeha; svijet koji je pozornica žalosne ljudske povijesti koju je raspeti i uskrsnuti Krist ponovno zaronio u dobro; svijet kojemu je Krist poslao svoju Crkvu da ga oslobodi od zla.

Svijet je uvjet postojanja Crkve i njezino boravište; ona živi i radi u njemu i za njega; s njime zajedno dijeli istu zemaljsku sudbinu.

Istina je da se spasenjski cilj Crkve „može potpuno postići samo u budućem vijeku. Tako Crkva, koja je ujedno 'vidljivi skup i duhovna zajednica', hoda zajedno s čitavim čovječanstvom i sa svijetom proživljava istu zemaljsku sudbinu; ona je kao kvasac i takoreći duša ljudskog društva, koje ima da se u Kristu obnovi i preobrazi u Božju obitelj” (GS 40).

Izvanredna sinoda ponovno je potvrdila „veliku važnost i suvremenost pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*”; unatoč tome što je nakon Sabora dolazilo do trajnih promjena životnih situacija.

U ovom ćemo poglavlju sabrati neka razmišljanja o poslanju Crkve u svijetu u odnosu na slijedeće točke:

- izvornost „pastorala”;
- zahtjevi evangeliziranja;
- temeljno opredjeljenje za siromašne i za mir;
- plodnost „mučeništva” i „križa”.

IZVORNOST PASTORALA

„Skok unaprijed”

Pastoralnoj dimenziji crkvenoga djelovanja, a posebno njezinom učiteljstvu, koje ima, kako je rekao papa Ivan XXIII, „prvenstveno pastoralno obilježje” (govor 11. listopada 1962), povratio je II. vatikanski sabor dubinu, svježinu izvornosti, stvarnost povijesnoga dijaloga, traženje interdisciplinarnosti i zabrinutost za metodološku sposobnost.

Na Izvanrednoj sinodi više je puta naglašeno značenje takvoga stava. Ta uporna nastojanja pridonijela su konačno otklanjanju previše ukrućenog i nestvarnog načina promatranja vjerskih istina i izazvala pravi skok u kvaliteti teoloških nastojanja, zajedno s nekim opasnim pretjeranostima koje su išle ili previše u širinu ili su bile preuske, ali usmjerene na davanje većeg naglaska spasiteljskom značenju objavljene istine.

Konstitucija *Gaudium et spes* prozvana je „pastoralnom”, jer „na temelju doktrinarnih načela kani iznijeti stav Crkve prema današnjem svijetu i ljudima” (usp. GS, bilj. 1). I ne samo tekst te konstitucije nego čitav Sabor ponovno otkriva izvornost pastoralnog obilježja. Prisjetimo se vrlo jasnih riječi pape Ivana XXIII. u točnom naznačivanju svrhe II. vaticanskog sabora: „Naša je dužnost ne samo čuvati

dragocjenq blago (katoličkog nauka), kao da bismo se brinuli samo za staro, nego posvetiti se revnom voljom i bez straha onom djelu koje traži naše vrijeme: ... kršćanski, katolički i apostolski duh čitavoga svijeta očekuje *skok unaprijed* prema znanstvenom produblivanju i oblikovanju savjesti; nužno je da ovaj nauk, siguran i nepromjenjiv, koji moramo vjerno čuvati, produbimo i *izložimo onako kako odgovara zahtjevima našega vremena*. Jedno je, uistinu, sam poklad vjere, a drugo je način na koji se istine objavljuju, čuvajući im pritom ipak isti smisao i isto značenje. Tomu načinu treba dati veliko značenje i, bude li potrebno, trebat će uložiti mnogo strpljivosti i nastojanja pri njegovoj razradbi" (Nagovor 11. listopada 1962).

Tu se krije vrlo hrabro viđenje stvarne i složene obnove.

Nije riječ o tome da se uvodi rascjep ili različita razina između „nauka” i „pastorala”, kao da jedan želi isključiti drugoga. Potvrđuje se štoviše njihovo obostrano djelovanje i nadopunjavanje, po kojem se spasiteljska istina mora predstaviti kao suvremena istina o spasenju, a pastoral kao približavanje svijetu i kao dijalog s čovjekom. To je dijalog koji nije ni površan ni čuvstven, nego potkrepljivan naukom i dogmatskom snagom. Izvornost pastorala proglašena na Saboru ne samo da vodi računa o dogmi nego izriče njezino pravo značenje potvrđujući njezinu neophodnost i utjecaj na život. Zapravo dogmu, upravo zato jer je istina jednoga spasonosnog događaja, mora shvatiti i s ljubavlju prihvatiti i današnji čovjek: to je dar Božji upravo za njega. Nauk koji bi se razvijao bez pastoralne perspektive izdao bi svoju vlastitu narav istine namijenjene čovjeku i nužne za njegovo spasenje.

S druge strane, istinski pastoral ne mijenja dogmu, a još manje bježi od nje. Naprotiv, trajno je promatra i hrani se njome, te tako prožet obnavlja način njezina objavljivanja. II. vatikanski sabor zapravo je i htio upravo to: preispitati poklad crkvenog nauka i premisliti spasiteljske istine u svjetlu pastoralnih potreba ovih kulturnih promjena i ovih vremena koja traže novo naviještanje.

Po toj izvornosti čitav je Sabor posebno suvremen. Sabor se tako ne predstavlja samo kao odreditelj pravovjerja nego i kao izvanredna proročka ponuda otvorena dijalogu. Sabor je najveći dar Duha Svetoga našem stoljeću; iznosi nauk vjere u novom obliku prilagođenu svijetu koji se razvija; pretače cjelovitost katoličkog nauka dajući mu nove naglaske koji ga čine prihvatljivijim; ne definira ovu ili onu istinu, nego traži način kako da današnjem čovjeku ponudi baštinu vjere u svoj cjelovitosti. Na Saboru nije izrečena nijedna nova dogma niti osuda neke nove zablude.

Kao što je to oštroumno naglasio kardinal Garrone na Izvanrednoj sinodi, Sabor je omogućio da na vidjelo izađe najizvornije obilježje kršćanske vjere, tj.: predstaviti se s trajnom odlikom obnavljanja: *ništa nije novo i sve je novo – nihil novi et omnia nova* (sve je novost, iako na Saboru nije proglašena nijedna nova definicija)!

Eto velike obnove koja je proglašena „pastoralnim” obilježjem II. vatikanskog sabora.

Ovakvo promatranje stvarnosti donosi vrlo važne zaključke za onoga čiju duhovnost posve prožima pastoralna ljubav.

„Religija” utjelovljenja

Postoji još jedan vid koji nas poziva na razmišljanje o izvornosti „pastoralna”.

Konstitucija *Gaudium et spes*, govoreći o posebnoj djelatnosti kojom se Crkva uklapa u svijet, tvrdi: „Misija koju je Krist povjerio svojoj Crkvi kao njoj vlastitu, nije niti političkog, niti ekonomskog, niti socijalnog reda: svrha, naime, koju joj je odredio, religioznoga je reda. Ali *upravo iz te religiozne misije izviru zadaci*, svjetlo i sile koje mogu poslužiti da se ljudska zajednica izgradi i učvrsti po Božjem zakonu” (GS 42).

„Religiozni” red o kojem se govori moramo staviti u odnos s „religijom” koju je započeo Krist Novim savezom. Ovdje je dakle riječ o posebnoj „religiji”, tj. o kršćanskoj „vjeri”. Svakako, ona se razlikuje od mnogostrukih vrednota vremenitoga reda, ali se ne odvaja od njih, ne zaobilazi svakodnevni život, ne otuđuje se zbog sporednih sadržaja, nego ih naprotiv ispunja polazeći od vrhunca vjere, koja sve skladno usmjeruje.

To je vrlo stvarna odlika koju u današnjem svijetu treba ponovno usvojiti. Crkva mora kršćansku vjeru učiniti uistinu prisutnom u današnjem svijetu, i to ne kao izbor koji će zamijeniti neko ljudsko vjerovanje, nego zato da ih sve pročisti i da svako od njih učini ljudskijim u svjetlu Očeva nauma.

No za to se traži dubina i hrabrost.

„Dubina”, jer najprije treba znati brižljivo proučiti situacije, a zatim posredovati isključivo na području vlastitog poslanja: naime, biti sakrament spasenja.

„Odvažnost”, jer mnogi neće razumjeti pravo značenje crkvenoga posredovanja te će optužiti Crkvu da je nametljiva, klerikalno samovoljna te da sebi prisvaja politička prava.

Valja napomenuti da se i u ovo zadnje vrijeme, zajedno s tim obnovljenim pojmom „religije”, bilježi i pomicanje naglaska u značenju izraza „politika”, proširivši ga dalje od tehničkog i posebnog područja što

ga ima s obzirom na vršenje vlasti (partije, povijesni nacrti, programi upravljanja), uvodeći ga u širi i životniji prostor vrednota i društvenih stajališta koja se odnose na tumačenje i ostvarenje „općeg i vremenitog dobra” (usp. GS 26, 31, 69, 74, 75).

U tom drugom i širem značenju politička dimenzija, iako ne zahvaća čitavog čovjeka, poprima širinu koja zadire u odgoj osobe i prožima velike kulturne vidove građanskog suživota. Na toj razini („Politike” s velikim ”P”) nitko ne smije sebe isključiti od istinske „političke odgovornosti”, pa ni onda kad se dobro čuva od toga da se bavi „politikom” (s malim ”p”) prema prvom značenju pojma.

Očito je da se kršćanska vjera osjeća pozvanom, u skladu s posebnim poslanjem Crkve, unijeti svoje svjetlo istine i svoj kvasac spasenja u to područje.

Društveno naučavanje učiteljstva, koje je u našem stoljeću postupno raslo i koje je tako hitno i neophodno potrebno suvremenom društvu, izričaj je teške ali neophodno potrebne pastoralne izvornosti.

Izvanredna sinoda podsjetila je na važnost tog naučavanja: „Budući da je svijet u trajnom razvoju, treba uvijek iznova očitovati znakove vremena kako bi se proglas evanđelja razgovjetnije mogao čuti, a djelo Crkve za spas svijeta postajalo sve intenzivnije i uspješnije. U tom sklopu neka se ponovno ispita što je i kako se u praksi provodi (...) društveni nauk Crkve u vezi s čovjekovim unapređenjem i uvijek novim prilikama” (ZR II, D 7).

Izvornost pastorala ne znači unošenje „posvjetovnjačenja” u djelatnost Crkve; ona naprotiv traži dinamičnu prisutnost kršćanske vjere u stvarnom životu čovjeka.

Kristova domišljatost

Konačno, promatrajući izravno Krista još jasnije otkrivamo u čemu se sastoji izvornost „pastorala”.

Njegovo formalno neobaziranje na politiku, ekonomiju i kulturu nije „bijeg od svijeta”, jer je čitav njegov život obilježen suprotnim djelovanjem, a to je upravo uključivanje po otajstvu utjelovljenja.

Činjenica da Isus u javnom životu nije prihvatio neko ljudsko zanimanje ne znači da je malo ljubio svijet, nego upravo suprotno: ljubio ga je toliko da je „pronašao”, ako se tako može reći, novu vrstu „zanimanja”, mnogo važniju i mnogo potrebniju od ostalih, usmjerenu izravno prema samoj svrsi ljudskoga postojanja: „Učinit ću vas ribarima ljudi!”

Ta nova i povijesna uloga koju je Krist stvorio i ostvario upravo je „pastoral”, odnosno (da se poslužimo novinarskim načinom izražavanja u društvu opterećenom tolikim osporavanjima religioznoga odgoja) došao je na svijet „poučavati religiju”. Riječ je o novoj, ne mitološkoj, religiji, koja je, kao što smo vidjeli razmatrajući o otajstvu, utemeljena na činjenicama, osobama i povijesnim događajima, koji sačinjavaju Novi savez. To je religija koja ne govori o Bogu bez svijeta, nego o Ocu koji silno ljubi ovaj svijet. To je religija sva za čovjeka, koja otkriva njegovo dostojanstvo osobe i proročko, svećeničko i kraljevsko posinjenje; religija koja je vjera zajednice, a ne pojedinačno prijateljstvo izgrađeno na osjećajima. To je osobni i slobodni izbor koji vjernika uključuje u veliku zajednicu vjere čitave Crkve, kojoj je glava Krist, gospodar povijesti. To je vjera koja, podržavana preobilnim materinstvom Crkve, postaje stvarni pokretač u ljudskoj nestalnosti.

Eto izvornosti iz koje se rađa i prema kojoj mora biti usmjeren današnji pastoral.

Treba hitno ponovno otkriti „religiju” kao zajedničarsku vjeru koja se zalaže u svijetu. Zato konstitucija *Gaudium et spes* potiče vjernike „da sve svoje zemaljske djelatnosti obavljaju tako da ljudska, obiteljska, profesionalna, znanstvena ili tehnička nastojanja ujediniju u životnu sintezu s religioznim vrednotama pod čijim se uzvišenim vodstvom sve upravlja na slavu Božju” (GS 43).

Ta izvornost uključivanja u kulture, u raznolikim područjima ljudske djelatnosti u žurnom slijedu ubrzanog tijeka povijesti, zahtijeva od pastira snažnu obnovu u vođenju crkvene zajednice. Mnogi se ljudi danas čude gledajući biskupe i svećenike koji, kako oni kažu, izlaze iz svojih „sakristija” da bi se uključili u svakidašnjicu sa svime što ona uključuje i zahtijeva.

„Pastoral” je život: to je primjena vjere u Krista; priopćavanje njegove ljubavi i istine; sudjelovanje u njegovu izvornom poslanju, koje je različito i neodijeljeno od ljudskih djelatnosti i u svemu prisutno: otkupljenje zaista dopire svugdje gdje je prispjelo i stvaranje.

To duboko doimlje, uznemiruje a može i izazvati. Kristov nam život to svjedoči. Ali to je neizbježno, jer – kako su govorili oci – neće biti otkupljeno ono što ne bude prihvaćeno.

Stoga „pastoral” po svojoj izvornoj sveobuhvatnosti danas predstavlja veliku obvezu obnove u dva pravca: zanimati se za sve ljudske djelatnosti, a prije svega one najutjecajnije, da bi se mjerodavno uočilo njihovo etičko naličje i njihovo ustrojstvo u skladu s ljudskim dostojanstvom i pripravom za Kraljevstvo; zatim s obzirom na vlastiti evangelizatorski identitet u poduzetim zahvatima, tj. posebnog „religioznog” obilježja koje mora na izrazit način označavati pastoralnu djelatnost.

Taj pak identitet neće proizaći toliko iz novinskih

kritika (koje, u svakom slučaju, mogu pomoći da usavršimo način posredovanja) koliko iz stalnog, osobnog i zajedničkog uspoređivanja s Kristom, s njegovom riječju, njegovim svjedočanstvom i njegovim poslanjem.

Konstitucija *Lumen gentium* kaže: „Biskup, poslan od Oca obitelji da upravlja njegovom obitelji, neka drži pred očima primjer Dobroga Pastira, koji je došao ne da bude služen, nego da služi i da za ovce dade svoj život” (LG 27).

A konstitucija *Gaudium et spes* dodaje: Oni „neka Kristovu poruku tako propovijedaju kako bi zemaljske djelatnosti vjernika bile prožete svjetlom Evanđelja. Ustrajnim studijem neka se tako osposobe da mogu izvršiti svoju ulogu u dijalogu sa svijetom i s ljudima bilo kojeg mišljenja. Napose neka im budu na srcu riječi ovoga Koncila: 'Budući da se čovječanstvo danas sve tješnje srašćuje u građansku, ekonomsku i socijalnu jedinicu, to je još potrebnije da svećenici zajedničkim nastojanjem i sredstvima te pod vodstvom biskupa i vrhovnog svećenika, uklanjaju svaki razlog razdvajanja, kako bi čitavo čovječanstvo bilo privedeno k jedinstvu Božje obitelji” (GS 43).

EVANGELIZACIJA

Prednost pastoralne obveze

Dvije važne apostolske pobudnice, *Evangelii nuntian-di* Pavla VI. (1975) i *Catechesi tradendae* Ivana Pavla II. (1979), plod dviju redovitih biskupskih sinoda, predstavljaju u obliku dopune vrlo bogat komentar i produbljenje obnove koju je II. vatikanski sabor pokrenuo u vezi s evangelizacijskim poslanjem Crkve.

Razmišljajući o značenju Sabora, obje ga sinode

nazivaju „velikim katekizmom modernih vremena” (CT 2).

Poslanje čitavoga Božjeg naroda u svijetu jest da čovječanstvu u ime Kristovo naviješta Radosnu vijest o Kraljevstvu (usp. Lk 4,43).

U srcu Crkve uvijek odzvanjaju riječi apostola: „Jer što navješćujem evanđelje, nije mi na hvalu, ta dužnost mi je. Doista, jao meni ako evanđelja ne navješćujem” (1 Kor 9,16). Tu, na području evangelizacije, ostvaruje se izvornost „pastorala” i jasno se određuje najdublji identitet crkvenog poslanja.

Crkva sakramenat postoji da bi naviještala radosnu vijest otajstva, tj. da bi evangelizirala.

Kada se u mnogim saborskim dokumentima predstavljaju različite uloge pastoralne službe, uvijek se stavlja na prvo mjesto (kako smo već vidjeli) obveza evangeliziranja. Tako je u konstituciji *Lumen gentium* (br. 25) i u dekretu *Christus Dominus* (br. 12, 13, 14) za biskupe; tako je i u dekretu *Presbyterorum ordinis* (br. 4) za svećenike. „Među osobitim dužnostima biskupa ističe se propovijedanje Evanđelja” (LG 25); „Božji se narod prvotno ujedinjuje Riječju Boga živoga” (PO 4).

To saborsko postojano nastojanje oko prvenstva evangelizacije ima svoj razlog postojanja ne samo u najvišem Gospodinovu nalogu: „Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji! Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio! I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta” (Mt 28,18–20), nego i u dubokim suvremenim društvenim promjenama koje su vrlo opasno povećale rascjep između čovjekove kulture i Kristova evanđelja.

Činjenica je da Crkva osjeća kako je pozvana biti prisutnom u ovom razdoblju tako ubrzane kulturne

preobrazbe, trajnih društvenih, psiholoških, moralnih i religioznih promjena te zbunjujućih neuravnoteženosti i proturječja (usp. GS 5, 6, 7, 8).

Ona je nedvojbeno uvjerenjena da Krist čovjeku, osobito danas, pruža „svjetlo i snagu da može odgovoriti svom prvotnom pozivu. Nema pod nebom drugog imena danog ljudima po kojem oni treba da se spase. Ona vjeruje također da se u njezinu Gospodinu i Učitelju nalazi ključ, središte i cilj sve ljudske povijesti” (GS 10).

Zbog toga smatra ova nova vremena gorućim pozivom i izazovom, neprekidnim traženjem obnove u vršenju njezina bitnog poslanja za ovaj svijet.

Moramo priznati da je u konačnici papa Ivan XXIII. čitavom Saboru namijenio upravo taj cilj.

Novi oblik

Vjerujem da to što današnji čovjek traži objašnjenja mora duboko potresti srce pastira. Doista, konstitucija *Gaudium et spes* kaže: „Pred suvremenim razvojem svijeta danomice su sve brojniji oni koji ili sami postavljaju ili s novom oštrinom osjećaju najtemeljitija pitanja; što je čovjek? Koji je smisao patnje, zla, smrti, što i nadalje traje, premda je ostvaren ovolik napredak? Čemu te pobjede koje su postignute uz tako visoku cijenu? Što čovjek može društvu dati a što može od njega očekivati? Što će biti poslije ovoga zemaljskog života?” (GS 10).

Današnji čovjek želi valjane odgovore, žedan je istine, nestrpljivo želi saznati smisao postojanja.

Ne prihvaća gotove formule, više ne razumije govor kulture, koja mu je strana ili je već nadiđena.

S druge strane sam je Sabor iskreno priznao dostojanstvo osobe i njezine savjesti tako te zahtijeva slobodu savjesti kao uvjet građanskoga suživota: „Do-

stojanstvo ljudske osobe” – kaže deklaracija *Dignitatis humanae* – „u ovo naše doba iz dana u dan sve više prodire u svijest ljudi, i raste broj onih koji zahtijevaju da ljudi mogu imati i služiti se vlastitom odlukom i odgovornom slobodom u svom djelovanju, ne pod pritiskom, nego svjesni svoje dužnosti” (DH 1).

Sigurno je da su svi ljudi dužni tražiti istinu i živjeti po njoj. Ipak istina mora doći k njima u prihvatljivom obliku, predstavljena razumljivim jezikom, ponuđena metodom dijaloga, ljepotom istine i privlačivom snagom svjedočenja. Zato Sabor poziva da oblikujemo sami sebe i odgajamo druge za istinsko ozračje slobode, da tako uspijemo prosuđivati „stvari u svjetlu istine, svoja djelovanja obavljati s osjećajem odgovornosti i nastojati da slijede što god je istinito i pravo, rado surađujući s drugima” (DH 8).

II. vatikanski sabor jamči da je upravo to način Kristova i apostolskog djelovanja (usp. DH 11).

S druge strane, kako kaže i apostolska pobudnica *Catechesi tradendae*, „među brojnim i odličnim ljudskim znanostima, što u našim danima bilježe golemi napredak, pedagogija je bez sumnje jedna od najznačajnijih. Dostignuća drugih znanosti – biologije, psihologije, sociologije – pružaju joj dragocjene podatke. Odgojna znanost i umijeće poučavanja predmet su trajnih rasprava i diskusija u cilju boljeg prilagođivanja i veće učinkovitosti, doduše s različitim rezultatima” (CT 58).

Treba dakle usvojiti potpuno novu metodologiju, oblikovati nov rječnik, izraditi nov oblik. U Puebli su latinskoamerički biskupi govorili o hitnosti nove evangelizacije; evropski su biskupi na zadnjem simpoziju prošle godine u listopadu to potvrdili; u Africi i Aziji evangelizacija je sama po sebi nova.

Prema tome možemo reći da je upravo u tom zahtjevu sadržan onaj glasoviti „skok unaprijed” o ko-

jem je govorio Ivan XXIII: „Jedno je, uistinu” – kaže on, kako smo već spomenuli – „sam poklad vjere, a drugo je način na koji se istine objavljuju. Tomu načinu treba dati veliko značenje i, bude li potrebno, trebat će uložiti mnogo strpljivosti i nastojanja pri njegovoj razradbi” (Nagovor 11. listopada 1962).

Nov oblik možemo izraditi samo u dijalogu s kulturama. Prvi problem s obzirom na „vještinu” poslana Crkve danas je pitanje kako Evanđeljem prožeti kulture, a to je, drugim riječima, problem „inkulturacije”.

Nije ovdje riječ, kako kaže Izvanredna sinoda, o „pukoj izvanjskoj prilagodbi, jer (inkulturacija) sa sobom nosi intimnu preobrazbu istinskih kulturnih vrednota putem integracije u kršćanstvo i ukorijenjenja kršćanstva u različitim ljudskim kulturama” (ZR II, D 4). Riječ je o tome da Crkva „mora težiti da snagom Evanđelja tako reći isprevrne mjerila ljudskog prosuđivanja, ustaljene vrednote, interese, misaona kretanja, ishodišna nadahnuća i životne obrasce koji su unutar ljudskoga roda u suprotnosti s Božjom Riječi i njegovim naumom spasenja” (EN 19).

„Novi oblik” u službi spasonosne istine

No ovdje je potrebno još temeljitije razmišljati. Iskustvo evangelizacije doživljeno ovih godina potiče nas da razmotrimo kako je, ako je hitan i nužan nov oblik poslanja i nova suvremena metodologija, potrebno nadodati, na temelju nekih ne baš uspješnih iskustava zadnjih godina, da to neophodno i nužno traženje nove metode ne može biti na štetu sadržaja.

„I metoda i govor kojima se služimo moraju ostati doista samo sredstva u naviještanju cjeline, dio riječi života vječnoga” (CT 31).

Naime, kod evangelizacije metodu, govor i novi

oblik treba tražiti i izrađivati upravo zato da posluže spasonosnoj istini, tj. prenošenju vjere i njezina odgoja (usp. CT 58).

Čovjek zapravo traži istinu, iako zahtijeva odgovarajuću metodu da bi je dostigao. Spasonosna istina treba jasno, bez iskrivljavanja i dvosmislenosti, produbiti dvoje: istinu otajstva i istinu o svijetu, Kristovu istinu i istinu o čovjeku, istinu Crkve i istinu o ljudskom društvu.

Polog vjere treba cjelovito zasvijetliti u odgovarajućem naviještanju Evanđelja.

Danas je u isto vrijeme potrebna odgovarajuća metodologija i uvjerljivija jasnoća Evanđelja. Dapače, da budemo što određeniji i izbjegnemo svaku dvosmislenost, držimo da današnji čovjek čezne za jasnijim naviještanjem Evanđelja suvremenijom metodom.

Iskustvo nas uči da to nije lako. Modna strujanja i određena iskušenja iskrivljenog pučkog stila promiču kult „novoga”, pri čemu se ne pita mnogo o „istini”; zamjenjuju evanđeoski izričaj „istina će vas osloboditi” s riječima „novost će vas osloboditi”!

S pravom primjećuje Pavao VI. u *Evangeliu nuntiandi*: „Evangelizacija gubi mnogo od svoje djelotvornosti ako ne vodi računa o točno određenom narodu kome se obraća, ako ne upotrijebi njegov jezik, njegove znakove i simbole, ako ne odgovori na pitanja koja on postavlja, ako se ne nadoveže na njegov stvarni život. No, s druge strane, evangelizacija je u opasnosti da izgubi svoju dušu i da nestane ako se oduzme ili iskvari njezin sadržaj pod izlikom da ga se prevodi u govor koji ljudi razumiju; doista, želeći univerzalnu stvarnost prilagoditi tijesnu prostoru, žrtvuje se sama ta stvarnost i ruši jedinstvo bez kojega nema univerzalnosti” (EN 63).

Eto zašto je nužno potrebno razmišljati o prvenstvu spasonosne istine kada je riječ o evangelizaciji.

Nije riječ o tome da se tako reći nezainteresirano ponudi jednostavna mišljenja, nego treba znati jasno iznijeti ono što je Krist snagom najvišega autoriteta proglasio i što je posvjedočio svojom Pashom. Valja spomenuti da je Gospodin odlikovao Crkvu, a osobito Petrovu službu, s posebnim darom nepogrešivosti, zato da u njoj uvijek bude istinskih i vjerodostojnih svjedoka cjelokupne spasonosne istine.

Sabor, dok naglašava odgovornost pastira, sve podsjeća na „časno pokoravanje volje i razuma” koje dugujemo pastirima kad u zajednici s Petrovim nasljednikom naviještaju istinu Evanđelja. Taj posluš, kaže konstitucija *Lumen gentium*, „treba da se na osobit način iskazuje autentičnom učiteljstvu Rimskoga Biskupa i kad ne govori 'ex cathedra'; tako naime da se njegovo vrhovno učiteljstvo sa štovanjem priznaje i iskreno pristaje uz mišljenja od njega iznesena prema očitovanoj namjeri i volji njegovoj, koja se osobito vidi ili iz naravi dokumenata, ili iz čestoga predlaganja iste nauke, ili iz načina izražavanja” (LG 25).

To je određeni stav kojega treba znati izgraditi zajedno sa sazrijevanjem u vjeri, nadasve kod pastoralnih radnika: svećenika, redovnika i laika, i to ne kao predmet osjećaja, nego odnos prema stvarnosti.

Odano služenje istini stvarno će ispraviti, kako nam to pokazuje stoljetno povijesno iskustvo, pravodobno i jasno, ali odvažno i u pravi čas, stranputice koje se obično javljaju u velikim kulturnim promjenama. Ta pravodobnost u ispravljanju bit će prava pomoć samoj evangelizaciji; žudno se iščekuje, iako se koji put i ne očituje, kao rasvjetljivanje istine u ljubavi.

To služenje ne uživa uvijek simpatije u javnom mnijenju, ali je izvanredno korisno. Dosta je prisjetiti se intelektualne zbnjenosti koja danas postoji ne

samo u pluralističkom društvu nego i unutar samoga Božjeg naroda.

Stoga nam može biti znakovit dvostruki zahtjev biskupa na Izvanrednoj sinodi: kako s obzirom na „sažetak čitave katoličke nauke u svem što se odnosi na vjeru i moral koji bi trebao biti takoreći polazište za katekizme ili sažetke koji se priređuju u raznim pokrajinama”, tako i za pripravljanje „priručnika” koji bi na znanstven i pedagoški način predstavili sažete, valjane i posuvremenjene uvode, prožete zdravim crkvenim duhom, za odgoj budućih svećenika i pastoralnih radnika (usp. ZR II, B 4).

Krajnja potreba za mudrošću koja povezuje

Ovdje nas razmišljanje o poslanju Crkve u današnjem svijetu potiče na promatranje dviju velikih odgovornosti koje su nužna pretpostavka za sretan ishod nove evangelizacije. To su odgovornosti koje pokazuju plodove nakon dužih vremenskih razdoblja, ali je nužno da odmah uočimo njihovu važnost i značenje.

Riječ je, kao prvo, o unapređivanju trajnog i institucionaliziranog dijaloga između novih antropoloških i crkvenih znanosti, osobito na crkvenim i katoličkim sveučilištima; kao drugo, o unapređivanju intelektualnog odgoja budućih pastoralnih djelatnika, posebno svećenika.

To su dvije različite brige, koje se ujedanjuju i uzajamno prožimaju kad je riječ o oblikovanju suvremenih i dobro pripremljenih evangelizatora.

Držim također važnim istaknuti, ovdje pred Gospodinom, u razmatranju koje želi ukazati na vjernost njegovu poslanju, važnost međusobne akademske i znanstvene izmjene između antropoloških i vjerskih disciplina. To je interdisciplinarni dijalog na razi-

ni visoke stručnosti i istraživanja, koji pouzdano može otvoriti sigurniji put prema onom „novom obliku” o kom je govorio papa Ivan.

Različite skupine znanosti, posebno teološke, filozofske i antropološke, imaju zajedničku istinu i nužnost, no u isto vrijeme svaka od njih (a još više svaka disciplina pojedinačno) pokazuje jasne granice svoga područja koje zahtijevaju sposobnost za djelotvornu i međusobnu izmjenu sadržaja. A budući da evangelizator novih vremena mora u sebi oblikovati usklađeno viđenje otajstva i svijeta, nužno je potrebno da studijski centri, također i na poticaj pojedinih ustanova, znadu ponuditi mogućnost intelektualnog odgoja koji je otvoren obuhvatnim pogledima skladne sinteze, u kojoj će se u jednoj „pastoralnoj mudrosti” ujediniti valjani doprinosi raznih teoloških, filozofskih i antropoloških disciplina.

Jasno, ta usklađenost sinteze zahtijeva od samih kandidata sposobnost oštroumnog razlučivanja, usmjeravanja istom cilju, izvanrednu darovitost povezivanja spoznaja, koja u njima raste poduprta snažnim duhovnim odgojem. Ujedinjujuće načelo te usklađenosti sažetka ne može biti ništa drugo nego njihovo temeljno opredjeljenje za Krista, koji je živo središte otajstva i privlačna snaga koja usmjeruje sve njihove izbore i tekovine.

Evangelizacija dakle traži razboritu pedagogiju odgoja za apostolat. Srce budućega evangelizatora mora biti duboko prožeto Evanđeljem i utopljeno u vazmeno otajstvo ako hoće s Kristom proći putovima ljudskoga života. Samo ako se hranimo Kristom, može se izgraditi pastoralna mudrost. U vrijeme kada tražimo evangelizacijski identitet, neophodno je također osigurati djelotvornost i rast u nasljedovanju Krista.

Razumljivo je dakle što Sabor preporučuje: „Du-

hovni odgoj mora biti tijesno povezan sa znanstvenim i pastoralnim i, uglavnom uz pomoć duhovnika, mora se udijeliti tako da pitomci nauče živjeti u prisnom i stalnom zajedništvu s Ocem po njegovu Sinu Isusu Kristu i Duhu Svetome. Po svetom ređenju morat će se upriličiti Kristu svećeniku. Neka se navikavaju da kao prijatelji u uskom zajedništvu čitava života budu s njime povezani" (OT 8).

Pozvani „da probudimo zoru”

U vrijeme kulturnih promjena kao što je naše, poslanje Crkve postaje zahtjevnije, a zadaci evangelizacije sve složeniji i nepoznatiji. „Danas čovječanstvo proživljava” – podsjeća još prije 20 godina konstitucija *Gaudium et spes* – „novo razdoblje svoje povijesti, u kojem se duboke i brze promjene postepeno proširuju na cijeli svijet” (GS 4). „Sama se povijest tako ubrzano razvija (...) te čovječanstvo sa statičkoga shvaćanja poretka stvarnosti prelazi na dinamično i evolutivno, a odatle nastaje nova neizreciva kompleksnost problema, koja zahtijeva nove analize i nove sinteze” (GS 5).

Zahvalimo Gospodinu što nas je pozvao da evangeliziramo svijet u ovo vrijeme kad sviće zora novoga doba i molimo da nas učini doista poučljivima svomu stvoriteljskom Duhu, oduševljenima za ljepotu istine i za vrednote koje se kriju u znakovima vremena, u životu dosljednima te da uvijek težeći za što većom mjerodavnošću upotrebljavamo metodu dobrote kako bismo surađivali u istinskom oslobođenju: istina će zaista osloboditi čovjeka (usp. Iv 8,32).

Ponavljajmo sa psalmistom: „Probudi se, dušo moja! Probudi se, harfo i citaro! Probudit ću zoru jutarnju!” (Ps 57,9).

OPREDJELJENJE ZA SIROMAHE I ZA MIR

Dva mesijanska znaka

Poslanje Crkve nužno je prožeto povijesnošću jer se trajno ostvaruje u ljudskoj povijesti. To od nje zahtijeva stvarna opredjeljenja prema zahtjevima vremena i situacija. Stoga mora biti uvijek brižno osjetljiva za čovjeka, prilagodljiva u svojim programatskim izborima, spremna na preispitivanje i poduzimanje novoga.

Ta briga postaje važnija u vremenu kao što je naše, kad je čitava Crkva pozvana da prosvijetljena i potaknuta Duhom Svetim razlučuje znakove vremena.

Ispitujući sveukupne zahtjeve za oslobođenjem kojemu današnji svijet teži, možemo izdvojiti dva zahtjeva što duboko zadiru u područje obnove pastoralnog poslanja Crkve. To su „siromasi” i „mir”.

Ove dvije stvarnosti pojavljuju se kao dva mesijanska znaka koji, dok potiču da se zahvati kristalno čista voda s evandeoskih izvora, traže duboku obnovu čitavog pastorala: mijenjaju način pastorala i uključuju ga dublje u stvarnost tako te postaje nositelj istinske povijesne snage.

Današnje veliko protuslovlje između ljudi Istoka i Zapada, odnosno Sjevera i Juga, sažeto se može izraziti u dvije ključne riječi „siromasi i mir”, koje otvaraju široka obzorja novosti u pastoralnom nastojanju Crkve.

Naše razmatranje ide jednostavno za tim da ponizno dosegne duhovnu tajnu koja je kadra pokrenuti sve te mogućnosti.

II. vatikanski sabor donosi posebne sastavne dijelove našega razmišljanja u 3, 4. i 5. glavi II. dijela konstitucije *Gaudium et spes*, ali ima pojedinih natuknica o tome i u drugim dokumentima.

Izvanredna sinoda izjavljuje da je to izbor koje-

mu sveopća Crkva daje prednost, potvrđujući i proširujući na sve opredjeljenje latinskoameričkih biskupa iz Pueble: „Poslije II. vatikanskog koncila” — kaže Završni referat — „Crkva je postala svjesnija svojega poslanja siromasima, potlačenima i potisnutima. U tom odabiru da njima dade prednost, koja se ne smije razumjeti u isključivom smislu, odsijeva pravi duh evanđelja” (ZR II, D 6).

Sinoda ističe i svoje zalaganje za promaknuće čovjeka, koje možemo sažeti pod pojmom „mira”. „Spasonosno poslanje Crkve naprama svijetu trebamo razumijevati na cjelovit način. Poslanje Crkve, premda je duhovno, uključuje i promicanje čovjekovo i na vremenitom području. Stoga se misija Crkve ne svodi na neki monizam kako god ga tko razumio. Dakako, u tom poslanju treba razlikovati, ali nipošto odjeljivati aspekte naravi i milosti” (ZR II, D 6).

Ali koja bi to bila duhovna tajna ovih dviju stvarnosti — „siromaha” i „mira” — u kojima se danas vidi dva mesijanska znaka?

Krist i siromasi

U opredjeljenju koje daje prednost siromasima (u smislu koji jasno izlaže Izvanredna sinoda) sigurno se ima pred očima bezbrojno mnoštvo bjednika, onih koji su odbačeni na rub društva, neukih, potlačenih; nisu to samo mnogi pojedinci nego nepregledna mnoštva, to su narodi, kontinenti.

To ne smije biti pogled izvana ili odozgor. To je pogled koji dolazi od Krista, koji je ušao među njih, kao jedan od njih, po unaprijed stvorenoj slobodnoj odluci svoga osloboditeljskoga, ne djelomičnoga, nego potpunoga poslanja.

To mora biti opredjeljenje koje polazi od Krista te slijedi i podržava njegovu osloboditeljsku moć. Sin

Božji postao je siromah, živio je i radio kao siromah, poslan je da siromasima donese Radosnu vijest, siromahe je proglasio „blaženima”, izvršio je svoje djelo otkupljenja u siromaštvu, obećao je da će se na zadnjem sudu dobri od zlih razlikovati po služenju što su ga njemu iskazali u siromasima. Povijest spasenja, koju njegova majka Marija promatra u svom hvalospjevu, veliča Božja dobročinstva prema siromasima: „Pogleda na neznatnost službenice svoje. Silne zbaci s prijestolja, a uzvisi neznatne. Gladne napuni dobrima, a bogate otpusti prazne” (Lk 1,48. 52–53).

Nesumnjivo, Krist je za svoje otkupiteljsko poslanje izabrao način koji je poslužio da se najbolje očituje njegova ljubav. Nije se preoblačio u siromaha da bi naveo društvenu podlogu za usmjeravanje njihove srdžbe i podizanje revolucije, nego je ponizno s njima dijelio skromne uvjete neimaštine, otkrivajući bogatstva koja se mogu skrivati u srcu siromaha. Doista, u njemu, golom na križu, možemo prepoznati neobično siromašna i potlačena čovjeka; dapače, Onoga koji je ljubio više od svih i koji je konačno u čovječanstvu pokrenuo istinsku snagu pomirenja. Tako otkrivamo u siromašnom Kristu duboko opravdanje toga povlaštenog opredjeljenja Crkve. Sveti Pavao je to sažeo u prodoran, gotovo silovit izričaj, koji ulijeva strah onima koji govore o siromasima s drugim namjerama: „I kad bih razdao svoj imetak i kad bih predao tijelo svoje da se sažeže, a ljubavi ne bih imao – ništa mi ne bi koristilo” (1 Kor 13,3).

Konstitucija *Lumen gentium*, govoreći o zavjetima i o pozivu na evanđeosko siromaštvo, tvrdi da je taj poziv određen za duhovnu slobodu i snažno unapređenje ljubavi; u tom smislu pridonosi sazrijevanju osobe i koristi za izgradnju zemaljske države (usp. LG 46).

Pažljivo razmišljanje o „evanđeoskom” siromaštvu

kao o dubljem stavu koji više odgovara učeniku, nadilazeći pojam jednostavne materijalne neimaštine, otkriva i prospješuje ljubav, koja može biti sadržana u njemu kao izabrana osloboditeljska snaga koju Krist ojačava.

Evandeosko siromaštvo, slobodno prihvaćeno radi Krista, pripada (kako smo vidjeli) duhu blaženstava i naviješta njihovu tajnu ukazujući na veću sposobnost u vršenju ljubavi prema bližnjemu. Ono zahtijeva jednostavan, trijezan i radin stil života, otvoren podjeli materijalnih dobara i potpuno utemeljen na pouzdanju u Boga. Pojam pažljive i pouzdane Očeve providnosti nije za njih nešto zastarjelo, nego je trajno suvremen: „Ne zgrčite sebi blago na zemlji” – govori Gospodin – „gdje ga moljac i rđa nagrizaju i gdje ga kradljivci potkapaju i krađu! Zgrčite sebi blago na nebu, gdje ga ni moljac ni rđa ne nagrizaju i gdje kradljivci ne potkapaju niti krađu” (Mt 6,19–20).

Evandeosko siromaštvo ne svodi se dakle isključivo na stanje oskudice i rubnosti, jer se ukorjenjuje u kršćanskom uvjerenju koje je doista kadro odjelotvoriti ljubav. Uči se služiti materijalnim dobrima ne stvarajući od njih isključivu vrednotu; promatra ih štoviše kao darove koje je Bog pripremio da posluže svima za vrijeme hodočašća kroz povijest: „Ovo hoću reći, braćo” – uzvikuje Pavao – „Vrijeme je kratko. Odsele i koji kupuju, neka budu kao da ne posjeduju; i koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju, jer – prolazi obličje ovoga svijeta. A rado bih da budete bezbrižni. Ovo pak govorim vama na korist, ne da vam postavim zamku, nego da dolično i nesmetano budete privrženi Gospodinu” (1 Kor 7,29–31; 32–35).

Službenik Kristov ne prezire materijalna dobra, ali najprije traži kraljevstvo nebesko; životnu stvar-

nost stoga prosuđuje u svjetlu vjere zauzete za rast sebe i drugih u stvarnom vršenju ljubavi.

Još više: takvo gledanje na evanđeosko siromaštvo omogućuje čovjeku da u ekonomskim dobrima otkrije istinsku vrednotu, ne u vidu njihova posjedovanja, ni u obliku nacрта potrošačkog društva, nego u vidu bratstva i solidarnosti društvenoga programa suodgovornosti i upotrebe dobara u službi ljudskoga dostojanstva. U evanđeoskom siromaštvu nije stoga riječ o nezdravom shvaćanju u kome ne bi bilo mjesta socijalnoj dimenziji, nego, naprotiv, o velikodušnom viđenju s bogatim osjećajem za zajedničko dobro u skladu s naumom Oca Stvoritelja.

Dosta je prisjetiti se da je siromašni Krist onaj „po kojemu sve postade i bez kojega ne postade ništa” (Iv 1,3). Stoga on poznaje, cijeni i želi obnoviti istinsko značenje obilja svih tolikih zemaljskih dobara.

Sabor jasno kaže: „Bog je zemlju i sve što ona sadrži namijenio svim ljudima i svim narodima, tako da bi stvorena dobra morala pritijecati po pravičnosti svima, pod vodstvom pravde i ljubavi. Ma kakvi bili oblici vlasništva, prilagođeni zakonitim institucijama pojedinih naroda, prema različitim i promjenljivim okolnostima, uvijek treba paziti na tu opću namjenu dobara” (GS 69).

Tako evanđeosko siromaštvo postaje ili mora postati, kako su proglasili latinskoamerički biskupi, istinski „izazov materijalizmu” Istoka i Zapada, još više, jedini temeljni stav koji otvara društvena obzorja koja će sadržavati rješenja za današnje neprikladno društveno ustrojstvo (usp. Puebla, br. 1152). Ono je proročanstvo Božjega naroda što ga neodvojivo prati povijesna snaga kršćanske ljubavi u stvarnoj preobrazbi svijeta.

To kaže i konstitucija *Gaudium et spes*, kako smo

već spomenuli govoreći o duhu blaženstava: „Kršćani koji aktivno sudjeluju u suvremenom ekonomsko-socijalnom razvoju i bore se za pravdu i ljubav neka budu uvjereni da mogu mnogo pridonijeti blagostanju čovječanstva i miru svijeta. U tim djelatnostima, radili oni pojedinačno ili udruženi, neka svijetle svojim primjerom. Pošto su stekli doista neophodno stručno znanje i iskustvo, neka se u zemaljskim poslovima drže ispravne hijerarhije vrednota, vjerni Kristu i njegovu evanđelju, tako da sav njihov individualni i društveni život bude prožet duhom Blaženstava, a osobito duhom siromaštva” (GS 72).

I tako evanđeosko siromaštvo unosi stvarnu novost u cjelokupni crkveni pastoral.

Krist i mir

U pastoralnom zalaganju za „mir”, dinamično središte od kojega se polazi jest Krist sa svojim „evanđeljem mira”. Riječ je o tome da shvatimo Božji naum i sudjelujemo u njegovoj očinskoj brizi oko ljudskoga zbližavanja. Cilj je tog zbližavanja da čovječanstvo postane velika i raznovrsna obitelj.

To je viđenje rasvijetljeno vjerom. Pojam „mira” ovdje se ne svodi na odsutnost rata (usp. GS 78), nego se zauzima za unapređenje čovjeka, njegova dostojanstva, njegovih prava i dužnosti, razvitka društva, bratstva među narodima, za „zajedničko dobro” svijetu.

Grieh je poremetio prvotni Božji plan stvaranja i svijet ispunio sukobima i mržnjom, ali Krist je po svomu vazmenom otajstvu u povijest unio snagu ljubavi, koja je sama u sebi sposobna nadvladati mržnju i rat. Upravo je u tome poslanje Crkve: objaviti ljudima tu radosnu vijest, pružajući im trajno povijesnu snagu pomirenja po kojoj se ta vijest može odjelotvoriti.

„Doista, on je mir naš” — kaže apostol za Krista —

„on koji od dvoga učini jedno: pregradu razdvojnici, neprijateljstvo razori u svome tijelu. Zakon zapovijedi s propisima obeskrjepi da u sebi, uspostavljajući mir, od dvojice sazda jednoga novog čovjeka te obojicu u jednome Tijelu izmiri s Bogom po križu, ubivši u sebi neprijateljstvo. I dođe te navijesti mir vama daleko i mir onima blizu” (Ef 2,14–18).

U Ivanovu evanđelju čitamo: „To sam vam govorio dok sam boravio s vama. Mir vam ostavljam, mir vam svoj dajem. Dajem vam ga, ali ne kao što svijet daje. Neka se ne uznemiruje vaše srce i neka se ne straši. U svijetu imate muku, ali hrabri budite – ja sam pobijedio svijet” (Iv 14,25–27; 16,33).

Nadnaravna snaga Kristove ljubavi jest „kvasac” po kojem u ljudskom životu postupno dozrijeva mogućnost civilizacije ljubavi. Poslanje svojstveno Crkvi jest proglašivati taj duh blaženstava, nadasve danas kada tema o „miru” postaje jedan od znakova oslobođenja.

U današnjim rasnim i klasnim međunarodnim sukobima, ideal „mira” sve se upornije pomalja kao ključna tema, ispunjena vrednotama, nositeljica novoga, navjestitelj kvalitativnog zaokreta u zbližavanju naroda. Možda stoga što prijeti „sablast” potpunoga uništenja, poruka mira postaje proročanstvo života i tvori dio novog povijesnog razdoblja koje dolazi.

Još prije nego ga definiramo, mir snažno privlači pažnju novih naraštaja, potresa nestvarne teorije, pročišćava ideologije, potiče nove pokrete i traženje novih mogućnosti zajedničkog života. Mir, koji se javlja kao mesijanski znak, uzrokuje nestanak ratobornih kultura, naviješta jutro novih međunarodnih odnosa, traži promjenu načina mišljenja i potiče na iznalaženje nacрта za bolji suživot.

Tema mira donosi sa sobom nova shvaćanja o zajedničkom dobru u vremenitom redu, a to treba oso-

bito zanimati pastoralne službe evangelizatorskog poslanja.

Mir zaista uključuje nove poglede koji utječu na pojam morala, prisutan je u dnu političkoga i ekonomskoga gibanja, na području društvene pravde, ljudske solidarnosti, dostojanstva osobe, prava svih naroda i u traženju novoga međunarodnog poretka. Otvara šira obzorja idealima plemenitog nastojanja, žrtve, stručnosti, sebedarnosti, u ljubavi prema bližnjemu. Sve su to vidici koji su u svoj širini prisutni u evangelizacijskom poslanju Crkve.

U svjetlu Kristova otajstva mir, koji bi se povijesno gledajući mogao pričiniti nekom utopijom, postaje nešto ostvarivo te poziva na izgradnju mostova među kulturama, ekonomijama, društvima i politikama; postaje dio stvarnih i mogućih planova: „Mir je moguć!” uzvikivao je Pavao VI.

Istina je da je potpuni i sveobuhvatni mir samo nada konačnog cilja, ali je isto tako istina da, iako dosta teško, raste mir onoga „već jest i još nije”, što je zadatak Božjeg naroda na njegovu hodočašću u vremenu.

U nastojanju da stvarno pospješimo taj rast, nije dovoljno promatrati prošlost, zamisliti se nad jezi-vim širenjem sukoba; prije svega treba se okrenuti prema budućem usredotočivši se na događajima Kristova Vazma koji su promijenili dinamički sadržaj povijesti. Poslije Krista mogućnost mira mora postati uporište prema kojem moraju težiti snage zauzete za dozrijevanje čovjeka.

Pobudno je u tom smislu razmišljati o oštrom-nom izričaju prošlogodišnje papine poruke: ljudski je život poput „hodočašća otkrića” (Poruka za dan mira 1985, br. 10).

Za valjano promicanje čovjeka, Crkva danas mora

doći do dragocjenoga pastoralnog otkrića i uz pomoć stvarne teme mira.

Tako i opredjeljenje za mir kao i prvenstveno opredjeljenje za siromahe unosi zahtjevnu novost u cjelokupni crkveni pastoral.

Široko obzorje za laike

Prvenstveno opredjeljenje za siromahe i za mir treba danas, u obliku znakovite obnove, osvijetliti cjelokupno crkveno poslanje. Riječ je o dva strateška izazova koji po svome širokom i složenom značenju predstavljaju široka obzorja za pastoralna nastojanja. Oni bacaju posebno svjetlo na zahvate učiteljstva i na programiranje onoga čemu u apostolatu treba dati prednost kako bi se doista predstavili zaodjenuti povijesnom stvarnošću.

Na osobit način tako dolazi do izražaja izvanredno značenje laika i neophodne međuizmjene „udisanja i izdisanja” života svetosti i života u svijetu. Treba hitno nastojati snažno uprisutniti Evanđelje u izgradnji suvremenoga pluralističkog društva i u međunarodnim odnosima.

Treba evangelizirati društvenu odgovornost svijju; treba obrazovati kršćanske prvake u kulturi, ekonomiji, u svijetu rada, u politici, umjetnosti, tehnici, javnom priopćivanju i administraciji, u demokratskoj obnovi državnih ustanova, u oblikovanju osnovnoga programa pluralističkog građanskog društva koji bi bio neka vrsta „laičkog vjerovanja” (ne „laicističkog”) o dostojanstvu i odgovornostima čovjeka s obzirom na prava i dužnosti u zajedničkom životu.

Ovdje se još jednom društvena nauka Crkve očituje istinski suvremenom za njezino današnje poslanje u svijetu.

Isto je tako očito sve jasnije da Crkva, kako bi

odgovorila na sve stvarne čovjekove izazove, mora obilno zahvaćati u živo otajstvo Gospodina Isusa Krista, istinitog otkupitelja, koji nudi oslobođenje svakom naraštaju u povijesti: „Isus Krist jučer i danas isti je – i uvijek. Ne dajte se zanijeti različitim tuđim naucima!” (Heb 13,8–9).

Odgovarajuće i djelotvorno prvenstveno opredjeljenje za siromahe i za mir duboko će obnoviti srce pastira.

MUČENIŠTVO I KRIŽ

Pouka iz iskustva

U jezičnoj grupi u kojoj sam sudjelovao na Izvanrednoj sinodi, kad se raspravljalo o poslanju Crkve u svijetu, pričinilo se u prvi mah neobičnim da bi naša razmišljanja u Završnom referatu bila usmjerena prije svega na „teologiju križa”. Držalo se da je to predmet koji bi prije trebalo uključiti u temu o otajstvu. Međutim, nakon prvog kruga izmjene pojedinačnih mišljenja, jednodušno smo prihvatili prijedlog glavnog izvjestitelja ne toliko da ispravimo zamišljeno, a ne stvarno, napuhavanje naivnoga optimizma u konstituciji *Gaudium et spes* koliko radije da naglasimo stvarno iskustvo koje je Crkva proživjela u ovih dvadeset godina trudeći se oko primjene II. vatikanskog sabora.

Uistinu se iskusilo u mnogim krajevima da koliko se vjernici više evanđeoski zalažu u stvarnom služenju današnjem čovjeku, toliko više izlazi na vidjelo progonoštvo, mučeništvo i križ. „Čini nam se da nas Bog po današnjim poteškoćama hoće dublje poučiti o vrijednosti, značenju i središnjem mjestu križa Isusa Krista. Stoga je potrebno da se suodnos između ljudske povijesti i povijesti spasenja tumači u svjetlu pasalnog otajstva. Teologija križa dakako ni najmanje

ne isključuje teologiju stvaranja i utjelovljenja, nego je očito pretpostavlja. Kad mi kršćani govorimo o križu, ne zaslužujemo da nas zovu pesimistima, nego se oslanjamo na realizam kršćanske nade" (ZR II, D 2).

Ako pažljivo promatramo život Isusov, odmah otkrivamo u njegovu svjedočenju, u njegovoj molitvi i u njegovu služenju usmjerenje njegova spasiteljskog „djelovanja” prema otkupiteljskoj „muci”. Ono postaje ključ za razumijevanja tijesne veze koja u njemu postoji između „kristologije” i „soteriologije”.

Iskustvo Crkve pokazuje istu značajku: njezina djelotvornost u povijesti nije izraženija u uvjetima mirne slobode, nego onda kad je to osporavano i bolno svjedočanstvo.

Euharistija, koja rađa Crkvu, nije jednostavno bratska „gozba”, nego sakramentalno posadašnjenje Kristove „žrtve”, kojoj se svojim svjedočanstvom križa pridružuje svaki naraštaj sve do svršetka vjekova: tijelo predano za druge i krv prolivena za druge!

Vrlo je važno, posebno za onoga tko je pozvan živjeti apostolsku duhovnost, razmišljati o kršćanskoj otajstvenoj vrijednosti „patnje”.

Krist nas je konačno otkupio svojom mukom. Mučenici su čašćeni u Crkvi u prvom redu po svojoj krvavoj mucu. Svi su sveci patnju smatrali nezaobilaznim vidom nasljedovanja Krista; blaženstva proglašuju pobjedu onih koji su progonjeni, pogrđeni ili klevetani poradi Krista. Uistinu je zastrašujuće stvaran Isusov poziv učenicima: „Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima križ svoj i neka ide za mnom. Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene, taj će ga spasiti” (Lk 9,23–24).

Neophodna uloga križa

II. vatikanski sabor često govori o križu; on je doista sastavni dio pashalnog otajstva. Život u Duhu, svetost, vještina ljubavi nedvojbeno prolazi kroz patnju.

Sabor podsjeća na to sve govoreći o zajedničkom pozivu na svetost: a to znači „slijediti Krista siromašna, ponizna i opterećena križem” (LG 41). Na to podsjeća one koji su pozvani u svećeništvo (PO 12); tako govori i bolesnicima, kad je riječ o sakramentu pomazanja, potičući ih „da se slobodno sjedinjuju s Kristovom mukom i smrću, i tako doprinesu dobru Božjega Naroda” (LG 11); preporučuje to i misionarima, da bi „stupajući uskom stazom križa posvuda rasprostranili kraljevstvo Kristovo” (AG 1); jednako ponavlja i laicima „da slobodnim prihvaćanjem javnog kulta i molitve, pokore, rada i napora života, kojima postaju slični trpećem Kristu, mogu doseći sve ljude i pridonijeti spasu čitavog svijeta” (AA 16). To je i osobit oblik svjedočenja redovnika koji svima prikazuju Krista „uvijek poslušna volji Oca koji ga je poslao” (LG 46).

Konstitucija *Gaudium et spes* također naglašava neophodnost križa u crkvenom poslanju služenja čovjeku: Krist naime „opominje da se ta ljubav treba vršiti ne samo u velikim stvarima nego, i to u prvom redu, u redovitim životnim prilikama. Podnijevši smrt za sve nas grešnike, svojim nas primjerom uči da i mi trebamo nositi križ što ga tijelo i svijet stavljaju na leđa onih koji idu za mirom i pravdom” (GS 38).

Govoreći o dijalogu s nekršćanskim religijama, Sabor kaže: „Dužnost je dakle Crkve kad propovijeda da naviješta Kristov križ kao znak opće Božje ljubavi i izvor sve milosti” (NA 4).

Sjetimo se prodornih apostolovih riječi: „Doista,

kad svijet u mudrosti Božjoj Boga ne upozna mudročću, svidjelo se Bogu ludošću propovijedanja spasiti vjernike. Jer i Židovi znake ištu i Grci mudrost traže, a mi propovijedamo Krista raspetoga: Židovima sablazan, poganima ludost, pozvanima pak – i Židovima i Grcima – Krista, Božju snagu i Božju mudrost. Jer ludo Božje mudrije je od ljudi, i slabo Božje jače je od ljudi” (1 Kor 1,21–25).

Dar mučeništva

Konstitucija *Lumen gentium*, opisujući savršenstvo ljubavi, prikazuje mučeništvo kao osobit „dar Božji” Crkvi. Nije to plod osobnog sastavljanja programa, nego milost koju treba primiti s osobitom zahvalnošću; kao Krist koji se, premda osjećajući gorčinu mučeništva, „dragovoljno predao na muku” (2. euharistijska molitva).

„Već su od prvih vremena” – kaže tekst – „neki kršćani bili pozvani i bit će uvijek pozivani, da dadu to najveće svjedočanstvo ljubavi pred svima, osobito pred progoniteljima. Zato mučeništvo, po kojemu učenik postaje sličan Učitelju koji je slobodno primio smrt za spas svijeta i s njim se izjednačuje u prolijevanju krvi, Crkva smatra kao osobit dar i najveći dokaz ljubavi” (LG 42).

Kršćanski mučenik nije međutim jednostavno heroj; on ne pokazuje samo veličinu duha i velikodušnu nesebičnost, možda čak i kompleks nadmoćnosti. Mučenik je ponizan, pun ljubavi; ne mrzi, nego dok umire oprašta; ne traži slavu ni priznanje; ne želi drugima „očitati lekciju”, a možda nije ni hrabar; ne proglašava ideologije; ne uzdiže se i ne zahtijeva za sebe spomenik; nije niti Sokrat a niti neznani junak.

S pravom je napisano da kršćanski mučenik „ne umire za ideju, pa bila i najuzvišenija, za dostojanstvo

čovjeka, za slobodu, iz solidarnosti prema potlačeni-
ma (sve to može biti prisutno i imati određenu ulo-
gu); on umire s Nekim koji je već prije umro za nje-
ga" (H. U. von Balthasar).

Njegova vjera, nada i ljubav navode ga da posvje-
doči, sve do prolijevanja krvi, da je za njega „živjeti
Krist”.

Jedan od velikih mučenika starine, sveti Ignacije
Antiohijski, izrazio je to dirljivom i oduševljenom
jasnoćom, pišući Rimljanima: „Oprostite mi, znam
što mi je od koristi. Sada tek počinjem biti učenik.
Onoga koji želi biti Božji ne predajte svijetu i ne zavodite
ga zemaljštinom. Pustite me da doprem do čista
svjetla. Tek kad stignem tamo, bit ću čovjek. Priuštite
mi da budem sljedbenik muke svoga Boga" (Iz
Poslanice Rimljanima 5,3; 6,3).

Iako je mučeništvo krvi izuzetni dar, svima ostaje
poziv na nekrvno mučeništvo, tj. da budu spremni
na sudjelovanje u mucu Gospodnjoj. Sabor doista ka-
že: „Iako se to daje malobrojnima, ipak treba da svi
budu pripravnici priznati Krista pred ljudima i slijediti
ga na putu križa za vrijeme progona, bez kojih Crkva
nije nikada" (LG 42).

Tajna „trpljenja”

Rekli smo da taj vid „trpljenja”, koji se traži od svih,
zaslužuje posebno razmišljanje u duhovnosti usmjere-
noj prema apostolatu, tj. u duhovnosti pastira.

Već krštenje svojim uranjanjem u smrt Kristovu
nosi sa sobom neku vrstu prirodene sklonosti prema
Gospodinovoj mucu, premda s druge strane, po posi-
njenju koje uključuje, snažno potiče na život i apo-
stolsko djelovanje.

Vrijedi truda u svjetlu križa usporediti „trpljenje”
i „djelovanje”, to više ako uzmemo u obzir da su apo-

stolsko djelovanje i trpljenje već od početka bili međusobno vrlo usko povezani. Dovoljno je prisjetiti se da su, poslije Krista, prvi pastiri, dvanaest apostola, sveti Pavao i toliki njihovi suradnici bili također i mučenici.

Isus je vrijeme muke i smrti nazivao „moj čas”; euharistijsko ga slavlje svaki dan naviješta u očekivanju njegova dolaska. Činjenica da u Kristovu poslanju njegovo apostolsko djelovanje teži k mucu kao k svom cilju, podsjeća nas da je savršenost njegove ljubavi sadržana u unutarnjem temeljnom stavu, koji razjašnjava sve, a to je: potpuna sinovska raspoloživost Očevu naumu. Ta je raspoloživost otvorena bilo djelovanju bilo trpljenju za izgradnju Kraljevstva.

Neke ideologije koje danas pretjerano naglašavaju važnost djelotvornosti, zahtijevaju od svojih pristalica veliku spremnost na zalaganje, ali samo ukoliko koristi djelovanju. Kršćanska raspoloživost, naprotiv, „može biti savršena i znakovita u oba pravca, i kao djelovanje i kao trpljenje”.

Uistinu je evanđeoski razmišljati da apostolsko poslanje nije uvijek i samo djelovanje. Raspoloživost prema Božjem naumu može se štoviše još snažnije proživljavati u trpljenju; tako je to barem bilo u Kristu. Trpljenje se naime izdiže, kako smo već primijetili, daleko iznad klasične podjele na djelovanje i razmišljanje-kontemplaciju.

Jedan je veliki teolog današnjice primijetio vrlo pronicavo: „Pravi kršćanin ne može u pravom smislu odijeliti djelovanje i kontemplaciju. Uistinu, pažljiva i otvorena raspoloživost (prema Ocu) spremna je prihvatiti drugoga i temelj je svakom (apostolskom) djelovanju; ona zatim mora smjerati da nađiđe samu sebe, po dubokom predanju, koje – u obliku trpljenja – postaje djelovanje samoga Boga u čovjeku, nošenu daleko izvan svojih vlastitih granica. Kršćanski

se život, dakle, uvijek nalazi iznad ta dva vida (kontemplacije i djelovanja), oni se naime ne dopunjuju izvana, nego se duboko u sebi prožimlju. Onaj tko bi promatrao Crkvu samo na sociološkoj razini, ne bi mogao shvatiti ovo prožimanje" (H. U. von Balthasar, *Au delà de l'action et de la contemplation?*, u: „Vie Consacrée”, ožujak—travanj 1973, str. 4).

Dakle: prisutnost trpljenja i križa sastavni je i bitni dio poslanja Crkve u svijetu i u apostolskom zalaganju zahtijeva stvarnu raspoloživost prema trpljenju.

Punina ljubavi izražava se u potpunoj raspoloživosti sinovske poslušnosti više nego u najvećoj radosti. Apostol Pavao piše Kološanima: „Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za tijelo njegovo, za Crkvu” (Kol 1,24).

„Poslanje” u kojem je Bog glavni pokretač

Podsjećajući se sada ukratko na četiri razmatranja u ovom poglavlju, svijesni smo koliko nam je potrebna pomoć Duha Svetoga, koji neka nas prati i podupire u „poslanju”.

Da bismo u svjetlu II. vatikanskog sabora produbili naše shvaćanje i razumijevanje poslanja Crkve, usredotočili smo pažnju prije svega na izvornost „pastorala”, kao posebnog Kristova otkrića u povijesti.

Zatim smo prešli na odgovorne zahtjeve koje postavlja obnova evangelizacije u jednom prijelomnom razdoblju, koje traži novu inkulturaciju vjere.

Istaknuli smo doprinose pastoralne obnove koji proizlaze iz dva opredjeljenja koja daju prednost siromasima i miru: to su široka, složena i nova obzorja.

Konačno, na temelju iskustva zadnjih godina, oćenjenih na Izvanrednoj sinodi, zadržali smo se na teologiji križa.

Promatrajući tako čitavu stvarnost, otkrivamo da je put poslanja težak i na prvi pogled „nemoguć”.

Višestoljetna povijest evangelizacije poziva nas međutim da promatramo lik apostola Pavla te od njega naučimo što jednom crkvenom pastiru znači to što ga Krist zove i šalje na zadatak koji nadilazi njegove osobne sile i sposobnosti, ali je ostvariv uz pomoć Duha Gospodnjega: „Isusu Kristu, Gospodinu našem, po kome primismo milost i apostolstvo da na slavu imena njegova k poslušnosti vjere privodimo sve pogane među kojima ste i vi” (Rim 1,5). „Da, ja sam najmanji među apostolima i nisam dostojan zvati se apostolom jer sam progonio Crkvu Božju. Ali milošću Božjom jesam što jesam i njegova milost prema meni ne bijaše uzaludna; štoviše, trudio sam se više nego svi oni – ali ne ja, nego milost Božja sa mnom” (1 Kor 15,9–10).

Evo tko je glavni pokretač poslanja: Duh Gospodnji koji djeluje u nama!

„Već i još ne”

U sakramentalnom otajstvu Crkve odlučno značenje ima njegova eshatološka dimenzija. Ima nečega životnoga u putujućoj Crkvi što je već konačno, dok mnogi vidovi njezine sakramentalnosti to još nisu. Ljudski naime čimbenici sakramenta prolazni su i prolaze.

Tako, pred konačnom životnošću riječi Božje, Kristova kraljevskog dostojanstva i trojstvenoga zajedništva u nepreglednoj Božjoj obitelji, otkrivamo prolaznost Svetog pisma, zaređenih službi, sakramenata, uloga i karizmi, dapače i vjere i nade, koje će prestati u neposrednom gledanju i zanosnom posjedovanju ljubavi koja nikad neće proći: „Prorokovanja? Uminut će. Jezici? Umuknut će. Spoznanje? Uminut će. Jer djelomično je naše spoznanje, i djelomično prorokovanje. A kada dođe ono savršeno, uminut će ovo djelomično. Doista sada gledamo kroza zrcalo, u zagonetki, a tada — licem u lice! Sada spoznajem djelomično, a tada ću spoznati savršeno, kao što sam i spoznat! A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav — to troje — ali najveća je među njima ljubav” (1 Kor 13, 8–10.12–13).

Treba odmah dodati da je prolaznost Svetog pisma, zaređenih službi i euharistije nerazdvojiva od sakramentalnog stanja ljudske naravi, smještene u ovaj prolazni svijet — „prolazi obličje ovoga svijeta”

— ali da je ta prolazna sakramentalna stvarnost u Crkvi potpuno usredotočena i u službi eshatoloških vrijednosti već sada u njoj prisutnih.

Konstitucija *Lumen gentium* opisuje eshatološku dimenziju Crkve kao završno i vrlo prodorno rasvjetljenje otajstva u povijesti.

„Već su dakle k nama došla posljednja vremena (usp. 1 Kor 10,11) i neopozivo je ustanovljena obnova svijeta i na neki se stvarni način anticipira u ovom vremenu (...). Ipak, dok ne bude novo nebo i nova zemlja, u kojima stanuje pravednost (usp. 2 Pt 3,13), putujuća Crkva u svojim sakramentima i ustanovama, koje spadaju na ovo vrijeme, nosi prolazni lik ovoga vijeka i sama boravi među stvorovima koji uzdišu i trpe porođajne bolove sve dosad čekajući očitovanje sinova Božjih (usp. Rim 8,19–22)” (LG 48).

Razmišljanje o prolaznosti čitave sakramentalne dimenzije Crkve moglo bi biti predmet vrlo korisnih razmatranja za sve jasnije vrednovanje bitnog i konačnog u otajstvu i za isticanje sakramentalne svrhovitosti u korist života u Duhu.

Sada ćemo radije navesti neka razmišljanja o snažnom dinamizmu kojim eshatologija, osobito sada u ovom vremenu prolaznosti, prožima život Crkve-sakramenta.

DAR MLADOSTI

Crkvena eshatologija

Kad se govori o eshatologiji, misli se na zadnje stvarnosti; to se pak može činiti iz različitih uglova.

„Kristološka” eshatologija odnosi se na paruziju,

drugi Kristov dolazak, sveopći sud i na puninu kraljevstva Božjega.

„Antropološka” eshatologija, naprotiv, odnosi se na svršetak svakoga čovjeka: na smrt, osobni sud, na očišćenje duše, na vječnu nagradu ili kaznu.

„Kozmološka” eshatologija odnosi se prije svega na budućnost svega stvorenoga: na uskrsnuće mrtvih te na nova nebesa i novu zemlju u kojima obitava pravda.

Konačno, „crkvena” eshatologija odnosi se na stanje onoga „već i još ne” svojstvenog hodočasničkoj Crkvi na njezinu povijesnom putu prema nebeskom Jeruzalemu: snaga Vazma i Duhova, koja izvire iz Kristova uskrsnuća, mijenja tijek vremena kasnijih stoljeća.

Sada, u skladu s prethodnim razmišljanjima, započinjemo od toga crkvenog stajališta ponuđenog na razmišljanje pastirima i produbljenog na Saboru ukoliko se odnosi na sadašnje vrijeme i ljudsku djelatnost. Crkva u to ljudsko postojanje koje prodire u budućnost donosi dragocjenu eshatološku novost koja je početak izgradnje kraljevstva Božjega.

II. vatikanski sabor potvrdio je, osobito u konstituciji *Lumen gentium* (usp. 7. gl.), tradicionalni nauk vjere o svim posljednjim stvarnostima. Nažalost, te se stvarnosti danas koji put prikazuju nepotpuno ili krivo. Također i na tom području izraz „ništa nije novo i sve je novo” („nihil novi et omnia nova”) potiče nas štoviše na razmišljanje o pastoralnoj novosti onoga „već i još ne” življenog u povijesti Božjeg naroda.

„Posljednja vremena” (LG 48) zapravo su „pretposljednja” s obzirom na konačni cilj. Kao što smo to već primijetili, vezana su uz prolaznost vremena i povijesne budućnosti, ali sa sobom nose svjetlo i sna-

gu apsolutne budućnosti koja je već prisutna te djeluje kao dinamizam razvoja i preobražaja.

Poslije Vazma, na putu prema paruziji, vrijeme više ne teče u krugu, niti pravocrtno, nego tako reći u spirali, prosljediivši prema budućnosti, ali se u isto vrijeme uzdiže prema onostranosti uskrsnuća.

Eto, to je crkveno gledanje, koje vrlo obogaćuje evangelizacijsko poslanje. Pastiri moraju svakodnevno razmatrati i oslušivati ono što naviještaju u euharistijskom slavlju riječima: „čekajući blaženu nadu: dolazak Spasitelja našega Isusa Krista“. Nema izvornosti u „pastoralu“ koji je lišen eshatološke oznake.

Dinamizam „međuvremena“

Vrijeme između Vazma – Uskrsa i Kristova ponovnog dolaska prožeto je snagom njegova uskrsnuća. To nam posvjedočuje liturgija osobito u sakramentima; djelatnost apostolske službe, koja je također sakramentalna; svjedočanstvo posvećenoga života, koje je proštvo; zalaganje laika u duhu blaženstava, koje je kvasac; svetost ili život u Duhu tolikih vjernika.

Sa stajališta pastorala, nužno je hitno poraditi da vjernici ponovno zadobiju i trajno produbljuju svijest o bitnoj eshatološkoj činjenici, usredotočenoj na dva spasiteljska događaja: na Kristov Vazam i Pedesetnicu njegova Duha, tj. na život po krštenju kao na sudioništvo u Kristovu uskrsnuću te na djelatnu prisutnost Duha Svetoga u životu. Svjetovna i laiciistička gledanja, koja izazivaju tešku krizu kršćanske vjere, uopće ne uzimaju u obzir te spasonosne stvarnosti. Za vjernike su to, naprotiv, svakodnevne stvarnosti življene u vjeri, nadi i ljubavi.

U svjetlu Vazma i Pedesetnice pojavljuje se konačna stvarnost, „eshaton“, ne samo u perspektivi budućega nego i kao stvarnost prošlosti. Eshatološka

dimenzija Crkve, štoviše, ima – evo prividnog besmisla – čak i tradiciju (zaista, budućnost započinje jučer, u Kristovu Vazmu) i teži prema nadvremenskom cilju koji daje djelotvornost i uvjetuje svaki napredak u ljudskom oslobađanju (pravda i sloboda doseći će svoju puninu tek u paruziji Krista – Gospodara povijesti). Važno je shvatiti i učiniti da se shvati kako je apsolutna budućnost na djelu već gotovo 2.000 godina.

Međuvrijeme se kreće – prema ocima, kako smo to već spomenuli – od početka u početku sve do zadnjega početka: gotovo bismo mogli reći, od proljeća u proljeće sve do veličanstvenog vječnog proljeća. Nužno je i lijepo istaknuti, u vrijeme „došašća” novoga razdoblja ljudske povijesti, da eshatološka napetost daje Crkvi neiscrpivu snagu mladosti.

U svakom naraštaju Crkva je pozvana da na neki način započne iz početka. Uskrsnuće Kristovo, koje je snagom njegova stvarateljskog Duha trajno prisutno, potiče istinsku mističnu obnovu koja raspršuje umor i briše znakove starosti. Eshatologija je doista dar mladosti: to je uskrsli Krist, koji u svakom stoljeću obnavlja i razveseljava mladost svoje zaručnice; ona nije ni udovica, ni starica, nego mlada majka koja rađa djecu jučer, danas i sutra sve do kraja vremena.

„Pastoral” mora dakle neprekidno vjerovati da se nalazi u proljetnoj atmosferi računajući na nove izvore; nikada to neće biti briga za vlastiti pogreb: „Ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta!”

Zbog svoje eshatološke dimenzije Crkva s posebnom naklonošću promatra ljudski napredak u mnogostруким djelatnostima; u njemu otkriva poziv svog Zaručnika da se uvijek osjeća mladom te da novonastalim novostima donosi istinsku veliku novost uskrsnuća.

„Stoga kršćani” – kaže konstitucija *Gaudium et spes* – „i ne pomišljaju da se dostignuća što su ih ljudi svojim genijem i silama stvorili suprotstavljaju Božjoj moći i kao da bi razumno stvorenje bilo takmac Stvoritelju. Naprotiv, oni su uvjereni da su pobjede čovječanstva znak veličine Božje i plod njegove neizrecive zamisli. Što pak više raste moć ljudi, to se dalje proteže i njihova pojedinačna i skupna odgovornost. Iz toga se jasno vidi da kršćanska poruka ne odvraća ljude od izgradnje svijeta niti ih potiče da zanemare dobro drugih ljudi, nego ih naprotiv na to još čvršće obavezuje” (GS 34).

Sabor je sasvim jasno podsjetio da u poslanje Božjega naroda izričito ulazi zadatak rada na preobrazbi svijeta putem evanđeoskog prožimanja cjelokupne vremenite stvarnosti.

Tako eshatološka dimenzija nije povlastica redovnika, koji su, kako kaže *Lumen gentium*, pozvani da „pokazuju svim vjernicima već i na ovom svijetu prisutna nebeska dobra” (LG 44), nego je to obilježje sviju, a posebno mora biti središnji i dinamični vid laika: oni su doista – kaže konstitucija *Gaudium et spes* – pozvani „da se posvete zemaljskom služenju ljudima pripremajući tom službom građu za nebesko kraljevstvo” (GS 38).

Vrlo je važno, posebno za laike, ponovno zadobiti ovo zanosno viđenje. Istina je, kako kaže Sabor, da nam je „nepoznato vrijeme dovršenja zemlje i čovječanstva, a ne znamo ni način preobrazbe svemira. Prolazi, doduše, vanjski lik ovoga svijeta, izobličen grijehom. No poučeni smo da Bog sprema novi stan i novu zemlju (...). No iščekivanje nove zemlje nipošto ne smije oslabiti, nego dapače razbuditi u nama brigu za izgradnjom ove zemlje gdje raste ono Tijelo nove ljudske obitelji, koje već može pružiti neku sliku novog svijeta. Stoga, iako treba dobro razlikovati

ovozemni napredak od porasta Kristova kraljevstva, ipak je taj napredak, ukoliko može pridonijeti boljem uređenju ljudskog društva, od velike važnosti za Božje kraljevstvo” (GS 39).

Sklad između uskrsnuća i mladosti

S crkvenog stajališta možemo shvatiti da je eshatološka napetost u Božjem narodu koji hodočasti u međuvremenu dar mladosti i poleta za čovjekovu bolju budućnost.

Na temelju te činjenice vidim opravdanu mogućnost hitnog i zamamljivog usmjerenja prema prednosti koju u Crkvi treba odmah dati pastoralu mladih. To je jedna od velikih značajki sadašnjega rimskog prvosvećenika. To je jedno od opredjeljenja kojemu su dali prednost latinskoamerički biskupi u Puebli.

To je i poziv Izvanredne sinode: „Koncil” – stoji u Završnom referatu – „mlade naziva nadom Crkve. Stoga se ova sinoda posebnom ljubavlju i velikom nadom obraća mladima. Mnogo očekuje od njihova velikodušna sebedarja te ih silno potiče da dinamički prihvate i proslijede baštinu Koncila te zauzmu svoj udio u poslanju Crkve” (ZR II, C 6).

To je konačno osobita ljubav povjerena brojnim „karizmama” u Crkvi. Sveti su osnivači proroštvo života za cijeli Božji narod. Vidimo npr. kod sv. Ivana Bosca, koji u svom životu, prema jednom od svojih najboljih poznavatelja, „nije učinio nijednog koraka, nije izustio nijedne riječi, niti išta poduzeo što ne bi bilo za dobro i spas mladeži” (bl. Mihovil Rua), budući da je bio stvarno uvjeren da je mladež „naj-nježniji i najdragocjeniji dio ljudskoga društva” (don Bosco). Vidimo, kažem, u don Boscovu životu kako opredjeljenje za mlade predstavlja jedan od najdjelo-

tvornijih načina pastoralna za budućnost u eshatološkom skladu.

Ali, u čemu bi se trebao sastojati taj sklad između eshatološke dimenzije Crkve i mladeži?

Mladost nije samo neko biološko razdoblje; to je i osobit stav novosti i započinjanja u životu. Mladost uključuje svežinu otkrića, perspektive, izvora, vjeru u budućnost u srcu u kojem pojam dobrote i ideali normalno rastu snažnije od zla; na licu još nema znakovna starosti, ni u srcu tolikih tajni; razum znatizeljno traži sve što je istinito, a duh se s osobitim zanimanjem zaokuplja velikim idealima. Tako se u svakom novom naraštaju čovječanstvo može ponovno započeti nadati. Očito je dakle da je mladost sama po sebi providonosno dobro svakoga društva.

U Prvoj poslanici sv. Ivana baš tako čitamo: „Napisah vama, mladići, jer ste jaki i riječ Božja u vama ostaje i pobijedili ste Zloga” (1 Iv 2,14).

Današnja nam stvarnost, nažalost, govori o rasipanju tog blaga i o mladenačkim zastranjenjima. Novonastala kultura nudi „mnogostrukost međusobno temeljno suprotnih stajališta” (usp. ZR) u tumačenju vrednota. Riječ je o pravom bombardiranju poruka, stavova, obećanja i pravih utopija u potpunom rasporaku sa spasiteljskom istinom. Te se ideje uporno nameću, a u suprotnosti su s ograničenim vremenom i sredinom premalo naklonjenom razmišljanju, vrednovanju, razlučivanju i prihvaćanju. Tako mladost, umjesto da je sjeme koje će bogato uroditi za sve, može postati plod koji se uživa u potrošačkom restoranu.

Crkva, svjesna svoga eshatološkog majčinstva, mora hrabro i snalažljivo posredovati za evangelizaciju mladih odgajajući ih za stvaralačke vrednote uskrsnuća, obnoviteljske događaje spasenja, vrhovne vrednote ljudskog postojanja, za spoznanja koja

osvjetljuju probleme društva da u uskrsnom Kristu otkriju velebne perspektive nacрта svog poziva; ukratko, za zahtjeve istinske ljubavi koja izvire iz vazmenog otajstva. Mislim da se u ovom trenutku, promatranom kao došašće, pastiri moraju najviše brinuti za mlade. Pastoralni program kojemu danas treba dati prednost jest upravo ovo: znati povjeriti II. vatikanski sabor mladima. To će biti stvarniji put obnove kao i došašće trećeg tisućljeća kršćanstva koje obećava.

Dekret *Apostolicam actuositatem* kaže da mladi imaju vrlo velik utjecaj na današnje društvo. „Ovaj porast njihove društvene važnosti zahtijeva od njih odgovarajuću apostolsku djelatnost, za koju ih raspoložuje i njihov prirodni karakter. Dok im dozrijeva svijest o njihovoj vlastitoj osobnosti, potaknuta prirodnim žarom i nesuzdrživom aktivnošću, oni preuzimaju vlastitu odgovornost te u društvenom i kulturnom životu žele uraditi svoj dio. Ukoliko je taj žar prožet Kristovim duhom i vođen ljubavlju i poslušnošću pastirima Crkve, ima nade da će iz njega uroditi najobilniji plodovi” (AA 12).

II. vatikanski sabor potaknuo je mlade da poslušaju taj poziv (usp. AA 13) i uputio im „poruku” punu osobite naklonosti i eshatološkog nadahnuća: „Crkva je četiri godine” — kaže saborska poruka — „nastojala pomladiti vlastito lice da bi bolje odgovorila naumu svoga Utemeljitelja, velikog Živućeg, vječno mladoga Krista. Na kraju ovoga veličanstvenog 'preispitivanja života' obraća se vama: za vas je, mladi, posebno za vas ona upalila svjetlo, koje rasvjetljuje budućnost, vašu budućnost.

Crkva gleda na vas s pouzdanjem i ljubavlju. Bogata prošlošću koja u njoj neprekidno živi, hodajući prema ljudskom savršenstvu u vremenu i prema konačnom odredištu povijesti i života, ona je prava mladost svijeta. Posjeduje ono što mladima daje snagu i

ljepotu: sposobnost radovati se zbog onoga što započine, nepovratno se davati, obnavljati se i ponovno kretati prema novim osvajanjima. Gledajte je i u njoj ćete ponovno pronaći lice Krista, pravoga junaka, poniznog i mudrog, proroka istine i ljubavi, suputnika i prijatelja mladih" (Poruka 8. prosinca 1965).

Koliko se više eshatološka narav Crkve ponovno približi odgovarajućem pastoralu mladih koji će se znati nadahnuti na dinamizmu uskrsnuća, toliko će se uspješnije osigurati djelatna primjena II. vatikanskog sabora.

Tako će se Crkva uistinu moći pojaviti među narodima kao „mladost svijeta”.

Doista je zapovijed upućena pastirima: „povjeriti Sabor mladima” riječ koja mnogo obećava.

Tu treba tražiti i iznalaziti novost pastorala.

MOĆ NADE

Protegnuti prema budućnosti

Eshatološka dimenzija Crkve ulijeva u srce vjernika nadu, a ne nepokretnost. Nada je stav čovjeka usmjerena prema budućnosti više stoga da bi gradio nego zato da bi čekao. Jednostavno čekanje može se doista pretvoriti u neku vrstu opijuma za uspavljivanje ljudske inicijative.

Među prvim Pavlovim slušateljima, Solunjani su se oduševili za buduća nebeska dobra i tako su čekali ništa ne radeći. Znamo da ih je apostol tada pozvao da niti ne jedu.

U posljednje vrijeme pojavili su se takozvani „učitelji nade”. Oni su temeljito iskriticizirali kršćanstvo, njegovu filozofiju i teologiju, zato što tobože ne posjeduju dinamički pojam budućega. Po njihovu miš-

ljenju, kršćanski način mišljenja usredotočen je na „narav” i „bitak”, pa je dakle nesposoban za „povijest” jer se ne zanima za postojanje i stvaranje.

Stoga su takvi učitelji oblikovali ideologije koje bi trebale preobraziti svijet, ideologije koje posjeduju dinamičnije viđenje, u potpunosti okrenuto povijesno budućem, ideologije koje su kadre potaknuti gotovo mistični dinamizam s obzirom na čovjeka, tvorca povijesti. Spomenute su ideologije otvorile širok prostor za vrednovanje vremenite, zauzete, domišljate i revolucionarne nade, koja je neprijateljica prvobitnog stanja, bez ograničavajućih kočnica, uvijek u nemirnom traženju.

Sigurno je da to nije napredni historicizam koji tumači dinamizam kršćanske eshatologije, ali od kršćana traži objašnjenja i može probuditi mnoge koji su se uspavali.

Moć nade koja oživljuje Crkvu jest dar koji dolazi od Krista. To je dar koji živi i djeluje u tijesnoj povezanosti s vjerom i ljubavlju. Vezan je uz velike događaje Kristova otajstva, uz korjeniti zaokret koji je u povijesti izveo svojim uskrsnućem kao „početkom” novoga stvaranja koje treba rasti i obuhvatiti sve ljude.

Tako nada prosvijetljena vjerom i hranjena ljubavlju postaje djelatno zalaganje za budućnost. Ona zahtijeva zajedništvo i sudjelovanje u spasiteljskom poslanju u kojem mi postajemo aktivni dijelovi Tijela Kristova, koje tijekom povijesti preobražava svijet.

Po nadi je vjernik odgovorno uključen u povijesni naum otajstva, osjećajući se osobito pozvanim da priprema konačni Kristov dolazak: Vazam i Duhovi su ono „već”, ali njihova snaga, kojom preobražavaju svijet, „još nije” ucijepljena u sve ljudske stvarnosti, koje se trajno razvijaju, sve do Gospodnjega dolaska.

Otajstvo uvodi u to stvarno poslanje, u povijesti i

za povijest, ali u sebi posjeduje bogatstvo života koje nadilazi povijest.

Upravo je to nada koja oživljava Božji narod, kao što kaže Sabor: „Od moći uskrsnuloga Gospodina Crkva dobiva snagu da strpljivošću i ljubavlju pobijedi svoje žalosti i teškoće nutarnje i vanjske, i da otkrije svijetu Njegov misterij vjerno, iako ne savršeno, dok se na svršetku ne očituje u potpunom svjetlu” (LG 8).

Dva pola nade

II. vatikanski sabor, dok prikazuje Crkvu kao otajstvo i sakrament koji djeluje u svijetu za spas čovjeka, ističe (osobito u konstituciji *Gaudium et spes*) stav nade kao obvezu koja se odnosi na čitav vremeniti red. Kad smo razmatrali o pomirenju, govorili smo o „povijesnoj snazi”. Čitav dakle dinamizam Crkve pokreće se snagom nade koja izbija iz Vazma i Duhova. Ona po vjernicima postaje povijesni dinamizam koji stvarno utječe na preobrazbu svijeta.

Govoreći o laicima, *Lumen gentium* upravo kaže „neka tu nadu ne skrivaju u nutarnjosti duha, nego neka je izražavaju i kroz oblike svjetovnog života neprekidno se obraćajući i boreći se protiv vladara ovoga tamnoga svijeta, protiv duhovnih sila zloće” (Ef 6,12)” (LG 35).

Taj povijesni dinamizam nade usidren je o dva stupa ili o dva napeta pola: „već” i „još ne”.

- Prvi pol napetosti jest prije svega sigurnost onoga „već”, tj. duboko uvjerenje i iskustveno utvrđena činjenica prisutnosti uskrsloga Krista u vlastitom životu i u povijesti, prisutnost koja pomaže i podržava; u hodočasničkoj Crkvi traju Vazam i Pedesetnica-Duhovi, tj. snaga Kristova uskrsnuća i sila Duha Svetoga, uistinu ponuđene svakom vjerniku tako da ovaj

može uzviknuti „sve mogu u Onome koji me jača!” (Fil 4,13).

Prvi pol napetosti nade jest sigurnost u neshvatljivo ali moćno posredovanje Duha Svetoga, koji unosi u povijest snagu uskrsnuća.

Pastoralni zadatak od neobično velikoga suvremenog značenja bit će znati vjernicima živo usaditi u dušu takvo viđenje otajstva koje će istaknuti neobičan doživljaj Boga u vremenu i njegovu pouzdanu i prisutnu pomoć. Uskrsli Krist je, djelujući unutar povijesti, promijenio putanju dinamizma vremena.

Da takva sigurnost ne ostane na apstraktnim razmišljanjima, mora se usredotočiti na dvoje uskrsnutih, na Krista i Mariju, koji su snagom uskrsnuća postali „novi Adam” i „nova Eva”. Oni žive zainteresirani za povijest i zagovaraju nas, oni su naša „velika pomoć”. Krist i Marija potiču nas da razmatramo o moći Duha Svetoga, koju se jasno zamjećuje tijekom njihova smrtna života, kasnije u njihovoj pobjedi nad smrću, a zatim tijekom stoljeća u tolikim teškim okolnostima putujuće Crkve.

Taj „već” stoga osigurava aktualnost velikoga konačnog cilja i uspješnu prisutnost njegove privlačne snage za postizanje toga cilja.

• Drugi pol napetosti nade jest nejasnoća onoga „još ne”, kojemu je potrebno razlučivanje vjere: tj., kako kaže Sabor, sposobnost temeljitog ispitivanja i tumačenja znakova vremena te zalaganja da uznapreduje svako sjeme tako raspoznatog dobra. Razlučivanje u svjetlu vjere otkriva također zlo s nebrojenim nepravdama koje se nanose čovjeku; korijen im je grijeh. I tako pol onoga „još ne” poziva i na borbu protiv, uz pomoć metode Kristove ljubavi.

Takvo razlučivanje potpuno je usmjereno (upravo na poticaj onoga „već”, tj. doprinosom privlačive snage uskrsnuća) na oblikovanje stvarnoga djelotvornog

nacrta. Treba postati životnim iskustvom tako što će biti otvoreno za djelovanje i suradnju, domišljato, spremno za preispitivanje, strpljivo i postojano u životnoj borbi.

U tom svjetlu nade naprimjer čitava misionarska djelatnost Crkve dobiva eshatološkije viđenje, pa dakle i još dublje ukorijenjeno u otajstvo. Doista, kako kaže dekret *Ad gentes*: „Vrijeme se misijskog djelovanja odvija između prvog i drugog dolaska Gospodina, kada će se Crkva poput žetve sa četiri strane svijeta prikupiti u kraljevstvo Božje. Prije negoli dođe Gospodin, mora se Evanđelje propovijedati svim narodima” (AG 9).

Neće sve ono što je zamišljeno planovima za apostolat dati i predviđene rezultate; bit će neuspjeha, neprilika, padova, progona. Treba također reći da kršćanska nada po svojoj naravi ima udjela i u nejasnosti vjere te da, osim toga, preko Kalvarije vodi do uskrsnuća.

To kaže konstitucija *Lumen gentium*: „Združeni dakle s Kristom u Crkvi i označeni Duhom Svetim (...), želimo biti s Kristom. Nastojimo dakle ugoditi Gospodinu u svemu i oblačimo Božje oružje, da možemo biti čvršći protiv zasjeda vražjih i oduprijeti se na zao dan (...). Držeći dakle da 'patnje sadašnjega vremena nisu u razmjeru s budućom slavom koja će se otkriti na nama', jaki u vjeri čekamo 'blaženu nadu i dolazak slave velikoga Boga i Spasitelja našega Isusa Krista'" (LG 48).

Neki plodovi nade

Nada, ukorijenjena u eshatološku stvarnost Crkve, nosi sa sobom plodove koji kršćanskom zalaganju u svijetu daju osobit stil. Pastiri osjećaju potrebu da u osobitom obilju skupe takve plodove.

Ovdje može biti korisno iznijeti neke upute na poticaj osobnom razmišljanju, kako bismo za sebe i za druge pronašli što stvarniji smisao po kojem ćemo svjesno sudjelovati u plodovima uskrsnuća koji su već u nama. Treba hitno kršćanskoj eshatologiji povratiti izraz stvarnosti i zdravoga optimizma u tumačenju života. Nada ne rješava nejasnost otajstva, ali zalaganju daje svoj pečat.

Doista, konačna stvarnost prema kojoj nada teži jest rađanje budućnosti koja nadilazi povijest. Ona nije ni jasnoća ni sigurnost nekog nacrtu povijesne budućnosti; to je sigurnost apsolutne budućnosti, već prisutne u sadašnjem trenutku, koja dopušta da iz ljubavi prihvati opasnosti povijesno-društvenih nacrtu sve dotle da se izgubi u obvezama koje odatle proizlaze, posjedujući međutim sigurnost da se upravo takvim sebedarjem iz ljubavi izgrađuje Kraljevstvo i surađuje na oslobađanju čovjeka.

Ali vratimo se „plodovima” nade koji su pastirma od tolike koristi.

- Prvi plod koji po mojemu mišljenju valja istaknuti u ovom razmišljanju o eshatološkoj snazi nade jest stav „hrabrosti”, potpomognut sigurnošću u višu pomoć; to je hrabrost slična onoj koju je imao David pred gorostasom Golijatom.

Ona nam je na ovom putovanju u 'međuvremenu' osobito potrebna. Na to nas podsjeća konstitucija *Gaudium et spes*: „Svu ljudsku povijest prožimlje teška borba protiv moći mraka (...). Ubačen u tu borbu, čovjek se mora neprestano boriti da prione uz dobro (...). Zato Kristova Crkva, puna pouzdanja u Stvoriteljev plan, priznaje da ljudski napredak može služiti istinskoj sreći ljudi. Ali ona ipak ne može a da ne razglašuje onu Apostolovu: 'Nemojte se prilagođivati ovomu svijetu', to jest onom duhu taštine i zlobe

koja ljudsku djelatnost, određenu da služi Bogu i čovjeku, pretvara u sredstvo grijeha" (GS 37).

Traži se dakle gorljivost i valjanost da bi se u svijetu bilo pravim Kristovim učenicima. Sveti papa Pio X. običavao je govoriti da je „najveća zapreka apostolatu strašljivost i malodušnost dobrih“, a napose ako su pastiri.

Djelovanje apostola, posebno sv. Pavla, odaje otvorenost i „parresiju“: temelj je takvoga stava snaga uskrsnuća, koja potpuno potvrđuje istinu Evanđelja, nadahnjujući onu svijest slobode (istina će vas osloboditi) i onaj, osjećaj sigurnosti (moć Duha Svetoga pomaže) koji čini te se djeluje s pouzdanjem također usred opasnosti i protivština koje susrećemo.

Riječ je o stavu koji su apostoli naučili izravno od Isusa: zaista je u njegovu životu dojmjljiva sloboda, hrabrost i „parresija“ kojom je on naviještao kraljevstvo i javno prekoravao grijeh.

Primjer je za to njegovo zadnje suočavanje: on, siromah iz Nazareta, odakle se nije očekivalo ništa dobroga, i veliki svećenik, u noći u kojoj je bio uhvaćen. Najvišem predstavniku židovske vlasti, koji ga je ispitivao o njegovim učenicima i o njegovu nauku, Isus je odgovorio: „Ja sam javno govorio svijetu. Uvijek sam naučavao u sinagogi i u Hramu gdje se skupljaju svi Židovi. Ništa nisam u tajnosti govorio. Zašto mene pitaš? Pitaj one koji su slušali što sam im govorio. Oni eto znaju što sam govorio" (Iv 18,20–21).

• Drugi vrlo konkretan plod nade jest „*strpljivost*“, praćena neprekidnim zalaganjem u „*postojanosti*“.

Netko je prezreo strpljivost kao krepost strašljivaca i neznalica. U svjetlu nade, naprotiv, mi je promatramo kao sliku eshatoloških vrednota. Po njoj preuzete apostolske obveze postaju stvarne, postojane i trajne. Postojano raditi za izgradnju Kraljevstva dok smo

smrtni, slabi i uronjeni u prolaznost, zahtijeva strpljivost duboko ukorijenjenu u snagu uskrsnuća.

Već smo razmatrali o mučeništvu i o teologiji križa temeljito proučavajući vrijednost trpljenja. Trpljenje je najviši izričaj strpljivosti, ono pokazuje snagu nade.

U tom smislu osobito je korisno istaknuti u euharistijskom slavlju vid žrtve i svoje vlastito sjedinjenje s „velikim strpljenikom” povijesti.

Na to nas izričito podsjeća konstitucija *Gaudium et spes*: „Gospodin je svojima ostavio zalag te nade i popudbinu toga putovanja: sakramenat vjere u kojem se plodovi prirode što ih je čovjek uzgojio pretvaraju u njegovo slavno Tijelo i Krv. To je večera bratskoga zajedništva, anticipacija nebeske gozbe” (GS 38). Drugim riječima: pričešćivati se tijelom i krvlju koji su plod muke, sudjelovati u snazi uskrsnuća jer su tijelo i krv prošavljenoga Krista, znači predokusiti i živjeti dobra onoga „već i još ne” koje, iako po žrtvi, sigurno vodi prema Kraljevstvu.

● Konačno, plod nade je također „vedrina” duha koji potiče „*oduševljenje*”. To je stav po kojem se zadobiva jasna svijest o onom božanskom posinovljenju koje je u nama započelo sudjelovanjem u Kristovu uskrsnuću po kršćanskoj inicijaciji, koja omogućuje unutarnje raspoloženje zdravoga optimizma s obzirom na veću snagu što je ima sada u povijesti dobro nad zlim, kako to pokazuje Vazam.

Takva se vedrina hrani duhovnošću koja oko sebe stvara, recimo tako, „mistično” ozračje. Proizlazi naime iz one unutarnje mladosti srca koja je plod bogatih dinamizama uskrsnuća.

Naprotiv, oronulost duha, odvratnost, dosada, razočaranje, životni krah, to su znakovi starosti ljudskoga duha koji niječe Vazam; to je pomanjkanje eshatologije, odnosno mladosti uskrsnuća.

„Postavši jednak slici Sina, koji je Prvorođenac među mnogom braćom, kršćanin” – kaže konstitucija *Gaudium et spes* – „prima 'prve plodove Duha', po kojima postaje sposoban da ispuni novi zakon ljubavi. Po tome se Duhu, koji je 'zalog baštine', čitav čovjek iznutra obnavlja, sve do 'otkupljenja tijela'” (GS 22).

Od velike je važnosti, osobito u onim zapadnim društvima koja su izgubila mistiku, oblikovati crkvene zajednice koje će, po nadi, biti izvor duhovne mladosti ukorijenjene u veličanstvenoj eshatološkoj stvarnosti uskrsnuloga Krista!

Svima je, a posebno pastirima, upućen poticaj Pisma: „Budite uvijek spremni na odgovor svakomu koji od vas zatraži obrazloženje nade koja je u vama” (1 Pt 3,15).

Pastiri su, po svom zvanju i službi, oduševljeni svjedoci Vazma, spremni svojim mučeništvom potvrditi njegovu sigurnu pobjedu.

Treba dakle poželjeti da se sav crkveni „pastoral” uvijek pojavljuje kao stvarno „tumačenje” velike nade pastira!

ZAJEDNIŠTVO S BUDUĆIM GRADOM

Crkva nadilazi povijest

Produbljujući temu eshatologije, upravljamo pogled prema nebeskom Jeruzalemu. O njemu govori konstitucija *Lumen gentium* u svojoj sedmoj glavi.

Možemo ustvrditi da II. vatikanski sabor više ističe bogatstvo otajstva i dubinu zajedništva upravo raspravljajući o eshatološkoj naravi Crkve. To je rasvijetljujući vid koji dopunjuje i jasnije izriče ono što je rečeno o Božjem narodu u II. glavi iste konstitucije. Doista, ne može se dobro shvatiti povijesni napredak

Božjeg naroda ako se nema predodžbe o njegovu konačnom svršetku.

Svjetlo eshatologije je za čitavu Crkvu ono što događaj uskrsnuća osobno znači u Kristovu životu. Apostoli su uistinu shvatili Krista polazeći od njegova uskrsnuća.

Slično tome, zadnji dan s ponovnim pojavkom Krista (parusija) i uskrsnućem mrtvih velikim svjetlom obasjava svu povijest, a osobito dugo hodočašće Božjeg naroda prema nebeskom Jeruzalemu. Odatle, od toga eshatološkoga događaja, doista je moguće objektivno promatrati povijest čovječanstva. U njoj se osobito jasnije očituje nada, kao pobjedonosna povijesna energija, koja osvjetljava trpljenje i križ životom i sretnom stvarnošću budućega Grada.

Konstitucija *Lumen gentium* kaže: „Crkva, u koju smo u Kristu Isusu svi pozvani i u kojoj po Božjoj milosti postižemo svetost, bit će dovršena tek u nebeskoj slavi, kada dođe vrijeme obnove svijeta i kad se s ljudskim rodом u Kristu savršeno obnovi i cijeli svijet, koji je tijesno spojen s čovjekom i po njemu dolazi do svoje svrhe” (LG 48).

To dokončanje u nebeskoj slavi, koja je budući Grad, nudi tri različite postaje (ili tri vida) koje treba uzeti u obzir.

Prva je sadašnje zajedništvo s nebeskim blaženicima, koji, osim Isusa i Marije, još nisu uskrsnuli.

Druga je konačni Gospodinov pojavak, veliki Kristov dan i zaključak povijesti u kom će biti konačno uskrsnuće i sud čovječanstvu s obzirom na njegovu ljubav prema Kristu u službi braći.

Treća je čin kojim će Krist čitavo djelo otkupljenja predati Ocu, da se u budućem gradu u punini ostvari kraljevstvo Božje.

Nebeski Jeruzalem

Sabor je osobito snažno potvrdio jedinstvo Božjega naroda na zemlji sa svetima u nebu (uključujući i pokojne koji se još uvijek čiste).

Konstitucija *Lumen gentium* naime kaže: „Neki su od njegovih učenika putnici na zemlji, neki se — ostavivši ovaj život — čiste, a neki uživaju slavu gledajući jasno trojedinoga Boga kakav jest, ipak svi, iako na različitom stupnju i na različit način, učestvujemo u istoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu i pjevamo istu pjesmu slave našem Bogu. Jer svi koji su Kristovi, imajući njegova Duha, *tvore jednu Crkvu* i među sobom su sjedinjeni u njemu” (LG 49).

Govori se o „jednoj jedinjoj Crkvi”, gdje raste sudjelovanje u otajstvu i poznavanje njezinih bogatstava, iako se djelomično zastire njezin sakramentalni vid. Uzajamno zajedništvo sviju ne prekida se smrću, da pače, „po trajnoj se vjeri Crkve jača u saopćivanju duhovnih dobara. Zbog toga naime što su nebeski blaženici tješnje s Kristom sjedinjeni, oni jače utvrđuju cijelu Crkvu u svetosti, oplemenjuju štovanje koje ona ovdje na zemlji iskazuje Bogu i na mnogo načina pridonose njezinoj većoj duhovnoj izgradnji” (LG 49).

Blaženici s neba pospješuju rast svetosti u Božjem narodu na zemlji, a liturgijskom slavlju u vremenu daju dublje sveopće i plemenito značenje te nam na tisuću načina pomažu u nadvladavanju poteškoća na našem putovanju: „njihova bratska briga mnogo pomaže našoj slabosti” (LG 49).

Nada ovdje nalazi novi oslonac u sigurnosti u stalnu pomoć odozgor: trajni zagovor svetaca.

Sv. Jeronim to snažno izriče protiv Vigilancija: „Ako su se apostoli i mučenici u ovom životu, dok su se još morali brinuti sami za sebe, zauzimali za druge, koliko više možemo vjerovati da to nastavljaju či-

niti i poslije njihova krunjenja, njihove pobjede i njihova slavlja! Zar možda molitva Mojsija i Stjepana nije bila moćna? Pa zar bi trebala biti slabija sada kada su uz Krista? Molitva zaslužjenog Pavla spasila je drugove od brodoloma! Mora li on šutjeti sada kada je slobodan uz Krista? Zar onaj koji je propovijedao cijelom svijetu ne bi imao više pravo prošaptati jednu molitvu?" (usp. *Contra Vigilantium*: PL 23,244).

Vjerujemo da su sveci, s Marijom, moćniji kod Boga sada kada su u nebu. Njihova ih ljubav čvrsto povezuje s nama u zajedništvo osobito po zagovoru. Ista ljubav i nas stavlja u zajedništvo s njima po zavičajima i kultu (mislimo npr. na dojmljivo zajedništvo Crkve koje se iskusi za vrijeme pjevanja litanija svih svetih u slavlju ređenja), po nasljedovanju kreposti te vjernim nastavljanjem crkvenih karizmi koje su neki od njih započeli na zemlji (sjetimo se npr. vodstvene uloge koju zadržavaju osnivači u svojim duhovnim obiteljima). Tako nas sveci potiču da tražimo budući Grad (usp. Heb 13,14 i 11,10), dok nam bratskom neposrednošću pokazuju put kojim se tamo dolazi.

To je, dakle, osobito duboko i živo zajedništvo. Doista, konstitucija *Lumen gentium* kaže: „Kako nas kršćanska zajednica među putnicima dovodi bliže Kristu, tako nas zajednica sa svetima združuje s Kristom, od kojeg kao od Izvora i Glave izlazi svaka milost i život samoga Božjega Naroda" (LG 50).

Zanimljivo je primijetiti da je također u tom zajedništvu, ukorijenjenom u Kristovoj ljubavi, uzajamno bratsko zauzimanje usmjereno prije svega prema slabijima, kako to lijepo primjećuje sv. Ciprijan: „Tamo gore očekuje nas mnoštvo naših prijatelja, koji su već sigurni za svoj ulazak u luku i zabrinuti jedino za naše spasenje" (*De mortal.*: PL 4,601).

Konačni Gospodinov pojavak

Izvanredno presudan događaj, koji će nebesima dati novo lice, jest konačni Gospodinov pojavak.

Pogled čitave Crkve uprt je prema tom zadnjem danu: „Galilejci, što stojite i gledate u nebo?” – čulo se na dan Uzašašća – „Ovaj Isus koji je od vas uznesen isto će tako doći kao što ste vidjeli da odlazi na nebo” (Dj 1,11). Od tada pa do svršetka vjekova, u čitavom međuvremenu, „Duh i Zaručnica kažu Gospodinu Isusu: 'Dođi!'” (LG 4).

Ako je u Isusovu smrtnom životu Vazam bio njegov „čas”, u mnogostoljetnom povijesnom zbivanju paruzija će biti Kristov „dan”. Antikrist će biti potpuno poražen. Pokazat će se u punom svjetlu odnos između pravih vrednota otajstva i lažnih vrednota egoističkih i sekularističkih teorija.

U onaj dan će snaga uskrsnuća uništiti smrt (usp. 1 Kor 15,20 sl) i Krist će se pojaviti kao „drugi Adam”, istiniti uzor i vođa preobraženoga roda ljudskoga, u novom načinu, svojstvenom uskrsnom postojanju.

Kao vrhovni gospodar povijesti sudit će svim naraštajima: nagrađeni će biti oni koji su ljubili kao on. Matejevo evanđelje (25,31 sl) govori o uvjetima izabranja. Bit će to ovjerovljenje prave valjanosti i plodnosti što su ih u povijesti imali izbori vjere, nade i ljubavi, za razliku od onih opredjeljenja koja su tvrdo glavo razdvajala čovjekov poziv od Božjeg nauma.

U onaj dan će jedinstvo izabranih s Kristom doseći svoju puninu; sreća će značiti biti s njim: „Dođite, blagoslovljeni Oca mojega” (Mt 25,34); nesreća će naprotiv značiti biti daleko od njega: „Odlazite od mene, prokleti” (Mt 25,41).

U paruziji će prestati postojanje svega prolaznoga, također i onoga što pripada „putujućoj Crkvi u nje-

nim sakramentima i ustanovama” (LG 48); prestat će služba pastira, prestat će i slavljenje euharistije, ali će se apsolutno jasno i u potpunosti istini i ljepoti vidjeti što li je Tijelo Kristovo, što li je njegova Glava i što su mu udovi.

I još više: u veličanstvenom vidokrugu prizora tog dana pojavljuje se nova kozmološka dimenzija, koja ulazi u eshatološka obzorja. Svijet, koji je bio pozornica ljudskih doživljaja, sudjelovat će u slavi Krista i njegovih: „Kad se pojavi Krist naš život, i kad 'sami stvorovi budu oslobođeni od ropstva raspadljivosti da imaju dio u slavnoj slobodi sinova Božjih' (Rim 8,21)” (LG 9).

U raznim dokumentima II. vatikanski sabor podsjeća da će sve što nastanjuje nebo i zemlju biti obnovljeno u Kristu.

Takvo kozmičko viđenje može na poseban način ponuditi osvjetljenje i misionarima, koji se bore „da se sve obnovi u Kristu” (AG 1), i laicima, koji se zalažu u vremenitom redu: „Kristu su podložne sve stvari, dok On podloži Ocu sebe samoga i sve stvorove, da Bog bude sve u svemu” (LG 36).

Paruzija će pokazati da otajstvo sadrži tako velikodušnu Božju ljubav te se ne obraća samo čovjeku nego i njegovoj životnoj okolini, to jest svijetu, dakle, mnogo dalje od jednostavnog spasenja duša.

Ovaj bi eshatološki vid mogao bolje rasvijetliti tolika kršćanska nastojanja u ovom životu, ne isključivši ekologiju.

Krist predaje svoje Kraljevstvo Ocu

Zadnji trenutak paruzije bit će Kristova predaja Ocu cjelokupnog njegova djela otkupljenja.

Govoreći o različitim obvezama crkvene pastoralne službe, saborski tekst kaže: „Sve ovo izvire iz Pas-

he Krista Gospodina, a dovršit će se u slavnom dolasku istoga Gospodina, kad sam bude predao kraljevstvo Bogu i Ocu" (PO 2).

Sabor često govori o „Kristovu kraljevstvu” koje je povezano s Crkvom međuvremena; ona ga naime mora naviještati i uspostaviti u svijetu. Razlikuje putujuću Crkvu od kraljevstva: Crkva „postavlja klicu i početak toga kraljevstva na zemlji” (LG 5). Razlikuje također Kristovo kraljevstvo u svijetu, svojstveno međuvremenu, od Božjega kraljevstva u punini, koje je budući Grad, domovina čitava Kristova Tijela, uskrsloga i pobjedonosnoga, gdje će Bog biti sve u svemu.

Paruzija će biti početak konačne punine budućega Grada, onoga nebeskoga Jeruzalema, koji će biti prijestolnica sretnoga svemira.

Čovjek, rođen za sreću, čezne za tim da stigne u taj Grad. „Jer” – kaže konstitucija *Lumen gentium* – „kad se Krist pojavi i kad bude slavno uskrsnuće mrtvih, sjajnost će Božja rasvijetliti nebeski Grad i njegova će svjetiljka biti Janje. Tada će se cijela Crkva svetih s najvećom srećom ljubavi klanjati Bogu i 'Janjetu koje je ubijeno', vapijući jednim glasom: 'Onomu koji sjedi na prijestolju, i Janjetu: blagoslov, i čast, i slava, i vlast u vijeke vjekova'" (LG 51).

Taj konačni Grad obično se naziva „raj”: to je punina ljubavi i radosti, pobjeda nad grijehom; zabludom i smrću, nagrada za žrtve i hrabrost u borbi, najsavršenije zajedništvo bratstva, zajedničko uranjanje u neizmjerne prostore Trojstva, osobno razmatranje licem u lice pred Ocem, Sinom i Duhom u neizrecivoj međurazmjeni njihova božanskog bitka.

Ovdje nas svjetlost otajstva zasljepljuje i spaljuje sve riječi. Sveti Pavao, koji je iskusio neki njezin tračak u mističnom iskustvu, priznaje: Tamo sam „čuo

neizrecive riječi, kojih čovjek ne smije govoriti” (2 Kor 12,4).

Pavao, kao dobar Semit, bio je čovjek realan, bistrouman, objektivan i konkretan, koji je dao život ne za bajke, nego za Kraljevstvo. Evo, on priznaje: Ne znam vam reći kakav je raj, iako sam ga na tren vidio; ali postoji, veličanstven je, toliko je istinit da me pokreće na život, borbu, trpljenje i smrt. Zaista, za mene je živjeti Krist!

Tražimo slike i riječi da bismo mogli govoriti o tom Gradu, pa mucamo. Međutim, ipak smo sigurni da potvrđujemo istinu za kojom najviše žudimo, kojoj teži naše srce i na koju nas zove Krist Gospodin, koji je ubrizgao u nas snagu uskrsnuća.

Privlačivost sretnoga Grada

Umjesto da nastojimo opisati kakav bi mogao biti život čovjeka u tom budućem Gradu, bolje je razmišljati o pastoralnoj važnosti da se u svijesti vjernika životno utvrdi novo zajedništvo nade s nebeskim Jeruzalemom.

Svrha je eshatološke dimenzije Crkve da pokrene povijest, da prodre u srca i pokrene ih, kako bi vjeri i ljubavi dala nezadrživi polet nade.

Udomaćenost pojma o raju, postojan i učestali pogled na budućí Grad, neophodni su sastavni dijelovi istinske duhovnosti koja proizlazi iz otajstva. Ona donosi radost i volju za život; potiče na apostolat i na postojanost; ublažuje boli i razjašnjava križ.

Sveci su je njegovali na zemlji. Već je sv. Pavao govorio: „Radujte se u Gospodinu uvijek! Ponavljam: radujte se! Gospodin je blizu” (Fil 4,5–6), a sv. Petar nadodaje: „iščekujući i pospješujući dolazak Dana Božjega u koji će se nebesa, zapaljena, raspasti i počela, užarena, rastaliti. Ta po obećanju njegovu iščeku-

jemo nova nebesa i zemlju novu, gdje pravednost prebiva" (2 Pt 3,12–13).

Ili na vrlo poznati franjevački način: „Toliko je dobro koje iščekujem te mi je svaka patnja radost" (sv. Franjo Asiški); ili jednako, na salezijanski način: „Komadić raja nadoknadit će sve" (don Bosco).

Može biti znakovito podsjetiti da je sveti odgojitelj don Bosco u Valdoccu, u predgrađu Torina, među siromašnim dječacima iz puka znao stvoriti ozračje puno eshatološke privlačivosti raja, kako bi zalaganjem i poštenjem označio njihove planove za budućnost.

Osjećati blizu kao prijatelje dvoje uskrsnulih, Krista i Mariju, biti u dobrim odnosima sa svetima, misliti na sud zadnjega dana, na radost nagrade i na žalost kazne, predosjećati vrijednosti budućega Grada, živjeti u zajedništvu kao sugrađani s njegovim stanovnicima, znači izgraditi eshatološku osjetljivost koja potiče i odgaja.

Danas se, nažalost, malo govori o posljednjim stvarima. Ima onih koji se brinu da ih demitiziraju.

Bez sumnje, treba imati kritičku ozbiljnost vjere i ne popustiti proizvoljnim maštanjima. Međutim, budući Grad je doista veliki cilj, istinska domovina čovjeka; stvarnost raja pripada kršćanskoj baštini. Zbog toga je nužno uključiti tu stvarnost u razmatranje o otajstvu, produbiti je kao najviši cilj vjere, nade i ljubavi, učinivši je tako dinamičkim elementom u životu Crkve.

Lijepo je, za zaključak, iznova poslušati vidioca iz Otkrivenja: „I vidjeh novo nebo i novu zemlju jer – prvo nebo i prva zemlja uminu; ni mora više nema. I Sveti grad, novi Jerzualem, vidjeh: silazi s neba od Boga, opremljen kao zaručnica nakićena za svoga muža. I začujem jak glas s prijestolja: 'Evo Šatora Božjeg s ljudima! On će prebivati s njima: oni

će biti narod njegov, a on će biti Bog s njima. I otrt će im svaku suzu s očiju te smrti više neće biti, ni tuge, ni jauka, ni boli više neće biti jer – prijašnje uminu.' Tada Onaj što sjedi na prijestolju reče: 'Evo, sve činim novo!'" (Otk 21,1–5).

KRIST ALFA I OMEGA

Eshatološki dah konstitucije „*Gaudium et spes*”

Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*, koja raspravlja o prisutnosti i djelatnosti Crkve u svijetu, te je dakle sva okrenuta prema povijesti i zaronjena u njezine goleme probleme, označena je osobito snažnim eshatološkim nabojem, potpuno usredotočena na otajstvo Krista.

Time kao da nam hoće reći da koliko se vjernik više posvećuje svijetu, to jasnije treba znati gledati u Krista Gospodina i hraniti se snagom njegova uskrsnuća.

Uzmemo li u ruke konstituciju *Gaudium et spes*, lako ćemo uočiti da u njezinu prvom dijelu, podijeljenom na četiri glave, sve četiri razrađivane teme u svakoj pojedinoj glavi završavaju sažetim viđenjem Krista uskrsnuloga.

Prva glava, promatrajući dostojanstvo ljudske osobe, prikazuje Krista kao novoga čovjeka (GS 22).

Druga glava, produbljujući značenje ljudske zajednice, upire pogled na Krista, utjelovljenu Riječ, izvor solidarnosti (GS 32).

Treća glava, proučavajući vrednote ljudskog djelovanja u svijetu, sve osvjetljava Kristom, utemeljiteljem budućega Grada, u kojemu će biti nova zemlja i novo nebo (GS 39).

Napokon, četvrta glava, proučavajući poslanje Crkve u svijetu, radosno i jasno utvrđuje da je Krist Gospodin Alfa i Omega svega (GS 45).

S pravom ova „pastoralna” konstitucija svečano proglašava kako „Crkva vjeruje da Krist (...) pruža čovjeku svjetlo i snagu da može odgovoriti svom vrhovnom pozivu. Nema pod nebom drugog imena danog ljudima po kojem oni treba da se spase. Ona vjeruje također da se u njezinu Gospodinu i Učitelju nalazi ključ, središte i cilj sve ljudske povijesti (...). Koncil, dakle, želi govoriti svima u svjetlu Krista, slike Boga nevidljivoga, Prvorođenca svakog stvorenja, da osvjetli misterij čovjeka i da surađuje u iznalaženju rješenja za goruća pitanja našeg vremena” (GS 10).

Saborsko viđenje priznaje stoga u eshatologiji utjelovljeni vrhunac otajstva s kojeg polazi svjetlost koja obasjava povijest i snaga koja pokreće njezina spasiteljska gibanja.

To nije teško također pokazati ako se prisjetimo samo sadržaja našeg razmatranja.

Uskrsnuli Krist središte naših razmatranja

U prvoj temi o „Crkvi-otajstvu”:

- Razmišljanje o „povijesti i otajstvu” vodilo nas je izravno prema uskrsnom Kristu, glavnom licu i središtu čitave povijesti spasenja.

- Razmišljanje o „životu u Duhu” podsjetilo nas je na međuizmjenični izraz sv. Pavla „u Kristu” i „u Duhu”: Duh Sveti je Duh uskrsnuloga Gospodina.

- Razmišljanje o „milosti jedinstva” usredotočilo je našu pažnju na narav i dinamizme ljubavi života Krista, na njegovu ljubav, koja je posinovljenje i bratstvo ujedno.

- Razmišljanje o „blaženstvima” — dok nam je pokazivalo neobični realizam djelotvorne ljubavi —

otkrilo nam je autobiografski opis Kristova života, nagrađena Kraljevstvom: on je živio blaženstva.

U drugoj temi o „Crkvi-sakramentu“:

● Razmišljanje na temu „biti Crkva“ dovelo nas je na neposredno promatranje Crkve kao Zaručnice i Tijela živoga Krista, kojoj je on Zaručnik i Glava.

● Razmišljanje o tome kako „biti pastiri u Crkvi“ podsjetilo nas je da apostoli i biskupi sa svećenicima i đakonima, koji ih prate u službi, sačinjavaju sakramentalnu sliku glavne uloge Krista posrednika. Tako on sam vodi putujuću Crkvu kao „Vječni Pastir“.

● Razmišljanje na temu „biti papina Kurija u Crkvi“ podsjetilo nas je na stvarni Kristov nacrt da Božjem narodu osigura jedinstvo te živu i vjernu predaju u toku njezina dugog i burnog hodočašćenja kroz povijest, tj. ustanovu zbora pastira na čelu s Petrom (i njegovim nasljednicima), da u Crkvi vrši ulogu „namjesnika Krista“ uskrsnuloga.

● U razmišljanju o tome kako „biti redovnici ili laici u Crkvi“ vidjeli smo da je Krist bio i jest istinski Očev „redovnik“ i da se krsna radikalnost sastoji upravo u nasljedovanju njega kao takvoga.

Vidjeli smo također da je Krist u konačnici pravi „novi laik“ svijeta, ukoliko je „sve, na nebesima i na zemlji, po njemu i za njega stvoreno“ (usp. Kol 1,16). Sav svijet će biti obnovljen u njemu, jer „Bog hoće sav svijet u Kristu učiniti sebi novim stvorenjem, početno ovdje na zemlji, a potpuno u posljednji dan“ (AA 5). Osim toga, svi njegovi učenici (dakle nebrojeni broj laika) po njemu su postali Božji narod, tj. mesijanski narod, dionik njegova spasiteljskog poslanja proroka, svećenika i kralja; ovo njegovo svećeničko posredovanje ne može se tumačiti sa stajališta poganskih religija niti starozavjetnoga kulta (Krist nije bio iz Levijeva svećeničkog plemena), niti je to bio završni cilj razvoja neke ljudske „religije“, da bi u nje-

mu vidjeli s jedne strane najvišu točku „svetoga” i najudaljeniju točku „profanoga”. Ne: Krist je donio izvanrednu izvornost u svom novom svećeništvu, koje je daleko iznad dvojstvenog poimanja „svetoga” i „profanoga”, te mu, štoviše, osigurava skladno nadopunjavanje; tako svaki laik nalazi u Kristu puni identitet vlastitoga poziva i poslanja.

U trećoj temi „Crkva-izvor života”:

- Razmišljanje o „Riječi Božjoj” pokazalo nam je da je čitava objava potpuno ispunjena u Kristu; on je Riječ Božja; „nemamo više očekivati nikakvu javnu objavu prije nego se u slavi pojavi naš Gospodin Isus Krist” (DV 4).

- Razmišljanje o „euharistiji” potpuno nas je usredotočilo na Krista svećenika i Krista žrtvu, na tijelo i krv Kristovu koji postaju Crkva, na Krista uskrsloga, koji je prisutan u svijetu kao snaga spasenja.

- Razmišljanje o „pomirenju” pokazalo nam je Krista koji nam donosi Očevo milosrđe, pobjednika nad grijehom, prenositelja svete vlasti opraštanja, graditelja jedinstva: on je naša solidarnost.

- Razmišljanje o „radikalnom nasljedovanju” pokazalo nam je život Kristov kao najviši uzor i bistri izvor one posvemašnje ljubavi koja se s njime želi posvetiti izgradnji Kraljevstva.

U četvrtoj temi: „Crkva u poslanju”:

- Razmišljanje o „izvornosti pastoralala” prikazalo nam je Krista kao izumitelja pastoralala. Ta je služba različita od svih ljudskih poziva te je u isto vrijeme na njih upućena, ne postajući alternativa nijednome od njih.

- Razmišljanje o „evangelizaciji” pokazalo nam je bitno značenje Kristova poslanja i njegovu razboritu i strpljivu metodologiju prilagođivanja i inkulturacije.

- Razmišljanje o „prvenstvenom opredjeljenju za siromašne i za mir” pomoglo nam je da produbimo

naš osjećaj za siromašnog Krista, njegovu osobitu evangelizatorsku ljubav prema siromasima, njegov konačan sud o ljubavi njemu iskazanoj u siromasima; osim toga nam ga prikazuje kao velikoga promicatelja čovjeka prema civilizaciji ljubavi: Krist je uistinu mir naš (usp. Ef 2,14).

- Razmišljanje o „mučeništvu i križu” ponijelo nas je u samo središte Kristova života, do značenja njegova svjedočenja, do paradoksalne važnosti njegovoga „časa” muke.

Konačno u petoj temi o „Crkvi i eshatologiji”:

- Razmišljanje o eshatološkoj dimenziji kao „daru mladosti” pokazalo nam je uskrsnuće, po kojemu Krist postaje zauvijek mlad Zaručnik koji posredovanjem svoga Duha trajno obnavlja mladost Crkve u povijesti da bi u svakom stoljeću rađala i odgajala mnogu djecu.

- Razmišljanje o „snazi nade” predstavilo nam je uskrsloga Krista kao neiscrpiv izvor one povijesne snage koja se bori protiv zla i omogućuje rast čovjeka prema njegovoj potpunosti.

- I na kraju razmišljanje o „zajedništvu s budućim Gradom” postavilo nas je u sklad vjere i nade s velikim Kristovim danom na svršetku vrlo duge, tisućljetne čovjekove pustolovine i pokazalo nam je Krista kao istinitoga gospodara povijesti.

Možemo reći da eshatološka dimenzija, budući da ima sasvim osobitu odliku te snažno usredotočuje pažnju na pashalnoga Krista, pomaže da u Kristu postavimo i skladno produbimo svako razmišljanje o Crkvi kao otajstvu i sakramentu.

S pravom je Izvanredna sinoda potvrdila da je „Crkva to vjerodostojnija što manje govori o sebi a sve više propovijeda Krista raspetoga” i uskrsloga (ZR II, A 2).

Zbog toga nije bilo proizvoljno kad smo u prvom

poglavlju ovih razmatranja rekli da želimo naš litur-
gijski put prema slavju Vazma započeti saborskim
razmišljanjima, jer upravo II. vatikanski sabor poka-
zuje da je Krist onaj koji nas, polazeći od svoga Vaz-
ma i darujući nam snagu u njemu sadržanu, prati u
ovom međuvremenu da pripravi veliki Vazam sviju na
svršetku povijesti u pobjedonosni dan njegova drugog
dolaska.

Krist je prvorođenac među mnogom braćom

Ako znademo promatrati ljudsku povijest sa stajališ-
ta otajstva, vidjet ćemo kako se u njemu ističe Kristo-
va pojava kao Alfa i Omega svega. Dovoljno je poslušati
samo neke navode iz prvog dijela konstitucije
Gaudium et spes, na koje sam tu i tamo ukazivao.

Krist je novi čovjek: „Adam, prvi čovjek, bio je
naime slika (...) Krista Gospodina. Krist, novi Adam
(...) potpuno otkriva i čovjeka njemu samome te mu
objavljuje uzvišenost njegova poziva.”

„On koji je 'slika nevidljivog Boga' jest i savršeni
čovjek koji je Adamovim sinovima vratio sličnost s
Bogom, koja je već prvim grijehom izobličena.”

On, „nevini jaganjac, prolivši slobodno svoju krv,
zaslužio nam je život. I u njemu nas je Bog pomirio
sa sobom i među nama i otrgnuo nas iz ropstva đav-
la i grijeha.”

On nam je darovao „prve plodove Duha', po ko-
jima postajemo sposobni da ispunimo novi zakon
ljubavi”.

„Po Kristu i u Kristu razrješuje se zagonetka boli
i smrti koja nas, izvan njegova Evanđelja, satire”
(GS 22).

Krist je povratio ljudima veliku vrednotu solidar-
nosti; doista „Bog je stvorio ljude ne da žive pojed-
inačno, nego da formiraju društvene zajednice”. Po-

hvalio je i posvetio ljudske odnose; htio je da se ljudi, kao sinovi istoga Oca, „jedan prema drugome ponašaju kao braća”. „Prvorodenac među mnogom braćom” žrtvovao se za jedinstvo: „U svojoj je molitvi molio da svi njegovi učenici budu 'jedno'.” Ustanovio je Crkvu kao svoje tijelo, „da se u tom Tijelu svi, kao udovi jedan drugome, međusobno pomažu već prema različitim darovima koji su im dani” (GS 32).

Poslije svoga uskrsnuća „sprema novi stan i novu zemlju u kojima će vladati pravednost”, ali želi da iščekivanje nove zemlje u nama nipošto ne oslabi, nego štoviše da ojača „brigu za izgradnjom ove zemlje gdje raste ono Tijelo nove ljudske obitelji, koje već može pružiti neku sliku novog svijeta”. Uvjerava nas doista da ćemo „vrednote čovječjeg dostojanstva, bratskog zajedništva i slobode, sve te dobre plodove prirode i našega truda (...), naći poslije opet, ali očišćene od svake ljage, prosvijetljene i preobražene” (GS 39).

Konačno, Krist, savršeni čovjek, prikazao je sebe da „sve spasi i u sebi sve rekapitulira. Gospodin je cilj ljudske povijesti, točka prema kojoj smjeraju želje povijesti i civilizacije, središte ljudskoga roda, radost svih srdaca i punina njihovih težnji.

Sam Gospodin veli: 'Evo! Dolazim naskoro i plaća moja sa mnom da svakome naplatim prema njegovu djelu. Ja sam Alfa i Omega. Prvi i Posljednji. Početak i Svršetak' (Otk 22,12)” (GS 45).

Srce pastira kuca samo za Krista

To je Krist, Gospodin. Crkva je, u vremenu, njegov živi sakrament među ljudima. Njega svi ljudi trebaju i traže ga također i onda kad ga ne poznaju. U srcu svake osobe živi, više ili manje jasno, očekivanje velikoga Osloboditelja.

Crkva ima uzvišeno poslanje: učiniti da ga svi upoznaju, propovijedati njegovo Evanđelje, priopćiti njegov život: On je doista „Put, Istina i Život” (Iv 14,6). Crkva, u vršenju svoje sakramentalnosti, osobito po pastirima, mora više nastojati oko vlastite prepoznatljivosti.

Potrebno je postupati kao Krstitelj: umanjivati se i nestajati da bi On rastao, kako je to onako šutljivom poniznošću učinio sv. Josip, kako je to u javnom životu činila Djevica Marija, njegova majka, kako su to činili apostoli i sveci svih vremena.

Čak i Duh Sveti trajno djeluje u povijesti profinjeno i tiho, iako vrlo snažno, kako bi rasvijetlio Krista, njegovu objavu i Vazam. To vidimo i u euharistijskom slavlju kad snagom Duha dolazi do pretvorbe kruha i vina u tijelo i krv Kristovu; Duh Sveti posreduje ne zato da istakne svoju čudotvornu snagu, nego zato da, ovdje i sada, ponovno, na sakramentalni način, uprisutni Kristovu žrtvu Novoga saveza.

Pastiri, kao službenici, poslanici i kao namjesnici Kristovi, prvi su pozvani pokazati ljudima da je on doista Alfa i Omega, početak i svršetak povijesti.

Ova služba ispunja život smislom; to je najveće služenje što ga jedan čovjek može učiniti drugome: omogućiti mu susret s Kristom, pomoći mu da osjeti kako ga Krist osobno ljubi, dati mu i da shvati kako Krist priprema njegovu istinsku sreću.

Takva služba mora se dakle temeljiti na srcu punom Krista, prožetom razmatranjem njegova otajstva, ispunjenim oduševljenjem za njegov Vazam, kao srce apostola Pavla koje osjeća okus pobjede i usred najvećih poteškoća: „Uvjeren sam doista: ni smrt ni život, ni anđeli ni vlasti, ni sadašnjost ni budućnost, ni sile, ni dubina ni visina, ni ikoji drugi stvor neće nas moći rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu Gospodinu našem” (Rim 8,38–39).

VII. POGLAVLJE

S MARIJOM, MAJKOM CRKVE

Marija u otajstvu

Prispjevši do zaključka naših saborskih razmišljanja o Crkvi otajstvu i sakramentu, nužno je da se zaustavimo i promotrimo lik Marije Djevice, Majke Božje, koji je posebno važan i znakovit u povijesti spasenja. Želimo nastaviti svoj put prema Vazmu s Marijom, Majkom Crkve.

Sjetimo se teške „bitke” koja se vodila za vrijeme II. vatikanskog sabora kako bi se došlo do glasovite osme glave konstitucije *Lumen gentium*.

Otada smo mogli ustanoviti obnavljanje i produbljivanje marijanske pobožnosti u Božjem narodu. Marijansko je razmišljanje upotpunjenije u cjelini dogme, s jasnijim kristocentričnim i crkvenim obilježjem, kako to pokazuje i sam naslov osme glave spomenute konstitucije: Marija „u misteriju Krista i Crkve”.

Nauk Sabora nije ovdje prikazan deduktivnom metodom, polazeći od prvog principa koji osvjetljava razvoj logičke rasprave, nego povijesno-biblijskim pripovijedanjem koje pazi na stvarnost osoba i događaja.

Takvo je pripovijedanje nezamislivo za neke ideologije koje su u modi i koje žele preobraziti svijet polazeći od utopija, a ne od osoba; ali to je veliko obilježje otajstva koje se očituje u povijesti spasenja u znaku poniznosti i po stvarnim događajima i osobama.

Marija je prikazana u povjesnom spletu činjenica, koje započinju vrijeme Vazma, a zatim je promatra-

na u nebu kao Majka koja posreduje za pripravu zadnjeg i sveopćeg Vazma, na svršetku vremena.

Mariju se prikazuje pomoću neke vrste kratke „biografije” kao „novu Evu”, slobodnu od svake lja-ge grijeha, koja prihvaća navještaj anđela, za razliku od „prve Eve”, istaknuvši tako osobni i slobodni vid njezina posredovanja i njezinu sveopću ulogu prema cjelokupnoj zajednici.

Slavan je sv. Irenej, citiran i na Saboru, u izradi ovog paralelizma: „Marija je poslušnošću postala uzrok spasenja za sebe i za sav ljudski rod. Uzao Evi-
ne neposlušnosti razriješen je Marijinom poslušnošću; ono što je djevica Eva svojim nevjerovanjem sve-
zala, razriješila je vjera Djevice Marije” (*Adv. Haer.*, III, 22,4; PG 7,959).

Marijino sjedinjenje s Kristom trajno se naznačuje jasnim i novim naglascima. Opis različitih zbivanja: navještenja, pohoda, rođenja, prikazanja, pronalaže-
nja Isusa u Hramu, čuda u Kani, skrovitosti vjere u javnom životu, njezine prisutnosti na Kalvariji, ta-
kav je da uvijek prvo osvjetli Krista i njegovo po-
slanje.

Čak i kada je riječ o Marijinu djevičanstvu u po-
rođaju, Sabor stavlja naglasak na izuzetnu veličinu Krista, njezina „prvorodenoga Sina, koji njezinu dje-
vičansku netaknutost nije umanjio nego posvetio” (LG 57); tj. više nego da ističe Marijinu povlasticu, iako istinitu i stvarnu, prikazuje djevičanstvo Majke kao znak božanskog dostojanstva Sina.

Dok je stajala pod križem, sam ju je umirući Isus dao za majku učeniku koga je osobito ljubio, a prije Pedesetnice ona „svojim molitvama moli dar Duha, koji ju je već kod navještenja bio osjenio” (LG 59).

U te dvije činjenice predaja vidi istaknuto proširenje Marijina majčinstva na sve ljude: njezino se ma-

terinstvo očituje kao sveopće u vezi s Vazmom i Duhovima.

Kod navještenja Marija je stupila u suradnju s Duhom Svetim u trenutku utjelovljenja Sina, a s Duhom Tješiteljem i donositeljem snažne plodnosti uskrsnuća na sam dan Duhova ulazi u suradnju za rađanje Crkve.

Zbog toga je poslije „s dušom i tijelom bila uznesena u nebesku slavu” — kaže konstitucija *Lumen gentium* — „i od Gospodina uzvišena kao kraljica svih stvari, da bude potpunije u skladu sa svojim Sinom, Gospodarom gospodara i pobjednikom nad grijehom i smrću” (LG 59).

Trajna uloga materinstva

Poslije Marijina uznesenja na nebo saborski tekst izrazitije naglašava djelatni odnos između Gospe i Crkve. Prikazuje njezinu spasiteljsku ulogu kao stvarnu i sveopću, iako podređenu: „Jer nakon uznesenja na nebo nije napustila tu spasonosnu ulogu, nego nam mnogostrukim svojim zagovorom i dalje pribavlja milosti vječnoga spasenja. Materinskom ljubavlju brine se za braću svoga Sina koji još putuju i nalaze se u pogiblima i tjeskobama, dok ne budu dovedeni u sretnu domovinu. Zato se Blažena Djeвица u Crkvi zaziva imenima Odvjetnica, Pomoćnica, Pomagačica, Posrednica. Ipak se to tako shvaća, da ništa ne oduzima niti dodaje dostojanstvu i moći Krista, jedinoga Posrednika” (LG 62).

Ovaj duboki i dinamični opis Marijine materinske uloge u nebu, koja stoljećima posreduje i pomaže mučno napredovanje i rast Božjeg naroda, temelj je naziva „Majka Crkve”, koji joj se dodjeljuje.

Prisjetimo se osporavajućih zahvata i rasprava u saborskoj dvorani.

Papa Pavao VI. osobno je na svršetku trećega saborskog zasjedanja – 21. studenoga 1964. – svečano proglasio taj marijanski naslov: „Razmišljanje o tijesnoj vezi Marije i Crkve” – rekao je – „tako jasno potvrđeno današnjom saborskom konstitucijom, potiče nas da smatramo kako je ovo najsvečaniji i najprikladniji trenutak te zadovoljimo gorućoj želji koju smo spomenuli na kraju prethodnog zasjedanja a koju su premnogi saborski oci usvojili odmah zahtijevajući izričitu izjavu, za vrijeme ovoga Sabora, o majčinskoj ulozi koju Sveta Djevica vrši u kršćanskom narodu” (AAS 56–1964, 1015).

U tom proglasu Marijin naziv „Majka Crkve” znači „Majka čitavoga Božjeg naroda, i vjernika i pastira”. Pavao VI. je dodao: „I Mi želimo da odsada unaprijed sav kršćanski puk još više časti i zaziva Djevicu ovim tako milim izrazom.”

Sjećajući se toga svečanog proglasa, sami od sebe usuđujemo se ukratko primijetiti: u intervenciji Pavla VI, za vrijeme treće saborske skupštine, možemo uočiti primjer ravnoteže u radu kolegijalnog tijela, onako kako se nedavno izrazila i Izvanredna sinoda ovim riječima: „U svojoj širini teološkog pitanja o suodnosu primata i kolegija biskupa ne smije se lučiti između rimskog prvosvećenika i biskupa uzetih kolegijalno (zborna), nego između samog rimskog prvosvećenika zasebno i rimskog prvosvećenika zajedno s biskupima. Naime, kolegij istom zajedno sa svojom glavom i nikad bez te glave nosilac je vrhovne i pune vlasti u sveopćoj Crkvi” (ZR II, C 4).

Držim znakovitim da je upravo papa osobno proglasio Marijin naziv „Majka Crkve”, jer je u vršenju toga Djevičina materinstva prema putujućem Božjem narodu na zemlji osobita i prvenstvena briga za pastire naroda, a posebno za Petrova nasljednika. To se razumije razmišljajući o saborskom značenju „Bož-

jega naroda", a također i putem duhovne i proročke spoznaje nekih svetaca.

Ivan XXIII. je zaključujući svoj znameniti govor prigodom otvorenja Sabora uskliknuo: „O Marijo, 'Pomoćnice kršćana', 'Pomoćnice biskupa', ti koja si nam nedavno dala novi dokaz svoje osobite ljubavi u svom hramu u Loretu, upravljaj sve k sretnom ishodu" (Nagovor, 11. listopada 1962).

A Pavao VI, završavajući govor pri zatvaranju trećeg saborskog zasjedanja (na kojem je, kako smo vidjeli, proglasio naziv o kome razmišljamo), upravlja Gospi žarku molitvu govoreći: „Ti, 'Pomoćnice biskupa', štiti i pomazi biskupe u njihovu apostolskom poslanju, i svećenike, redovnike i laike, koji im pomažu u njihovim teškim naporima" (Nagovor 21. studenoga 1964).

I jedan svetac, u izrazito teškim vremenima za Crkvu, potvrđuje upravo taj naziv u prošlom stoljeću, nekoliko godina prije događaja kod Porta Pije i pada papine države. Riječ je o don Boscu, velikom širitelju pobožnosti prema Gospi, koja je snažno ukorijenjena u živom osjećaju Crkve. U jednom djelcu 1868. piše: „Iskustvo 18. stoljeća omogućuje nam da sasvim jasno vidimo kako je Marija s neba nastavila i to mnogo većim uspjehom poslanje 'Majke Crkve i Pomoćnice kršćana' koje je započela na zemlji" (*Maraviglie della Madre di Dio invocata sotto il titolo di Maria Ausiliatrice*, / „Čudesa Majke Božje zazivane pod nazivom Marije Pomoćnice"/, Torino 1868, str. 45 — „Opere edite", sv. XX, str. 237).

U istom djelcu iznosi razloge za to, koji nam se čine u posebnom skladu s proglasom Pavla VI. za vrijeme II. vatikanskog sabora: „Potreba" — pisao je — „koja se danas općenito osjeća da se zaziva Mariju, nije nešto posebna, nego općenita; nije tu riječ o krajnje mlakima koje treba oduševiti, o grešnicima

koje treba obraćati ili o nevinima koje treba očuvati. Te su stvari uvijek korisne na svakom mjestu i za bilo koju osobu. Ali napadnuta je sama Katolička Crkva, njezine službe, njezine svete ustanove, glava Crkve, njezina nauka, njena disciplina; napadnuta je kao Crkva Katolička, kao središte istine, kao učiteljica svih vjernika" (*nav. dj.*, str. 6–7; *isto*, str. 198–199).

Ako pažljivo promatramo Marijinu ulogu u povijesti spasenja, odmah ćemo ustanoviti da je ona Gospa početaka (Utjelovljenje, Pedesetnica), velikih prijelaza (prijelaz iz Staroga u Novi savez), karizmatičkih inicijativa (osnivanje različitih duhovnih obitelji), teških vremena (kriza, određenih borbi za opstanak vjere, korjenitih promjena, progona).

Sve su to značajke koje pobliže zanimaju naše povijesno razdoblje u kom lađa Crkve, upravljena pastirima, mora ići naprijed kroz snažno valovlje.

Brižljiva pomoć papi

Današnji dan, 22. veljače, jest liturgijski spomen Katedre sv. Petra apostola, i liturgija nas u navještaju Matejeva evanđelja podsjeća na obećanje koje je Krist dao Petru za služenje i dobro Crkvi. U ovom nazivu neumornog i djelotvornog Marijina materinstva sama se od sebe otkriva njezina posebna i osobita ljubav i njezino trajno posredovanje u korist Petrove službe, pa dakle i njegovih izravnih suradnika u Rimskoj kuriji.

Svjetlo za produbljenje te osobite ljubavi možemo naći u zapažanju što ga je izrekao jedan istaknuti suvremeni teolog: „I marijansko i petrovsko počelo zajedno se protežu u Crkvi.” Čitava se, naime, putujuća Crkva pokazuje „marijanskom” i „petrovskom”, iako u sličnom smislu, te se u konačnici nadopunjuju (usp. H. U. von Balthasar, *Il complesso antiromano*

/„Proturimski kompleks”/, Queriniana 1974, str. 203–225).

Marija i Petar su, na različiti način, trajno u službi Božjega naroda.

Marija je Majka za cijelu Crkvu, a i Petar ima ulogu stijene za cijelu Crkvu.

Marija je bezgrešna, posebnom milošću izuzeta od svake ljage grijeha; Petar je zaodjenut karizmom nepogrešivosti, da bi Crkvi izbjegao svaku zabludu u proglašavanju spasonosne istine.

Marija živi u nebu kao „pomoć” čitavoga Božjeg naroda; Petar prati putovanje čitavoga Božjeg naroda kao „vođa i učitelj”.

Marija surađuje s Duhom Svetim u plodnosti mnogostrukih karizmi za Crkvu; Petar, vođen istim Duhom Svetim, mora biti sudac istinitosti i urednog vršenja tih karizmi.

Marija u nebu ima udio na punini vazmene ljubavi koja je čini „kraljicom” u narodu izabranih; Petar za vrijeme putovanja kroz povijest ima udio u spasiteljskoj vlasti Krista – Gospodina svetom vlašću koja ga čini „službenikom”, „namjesnikom”, „slugom slugu Božjih” u izgradnji Crkve.

Marija je sva upravljena Kristu u materinskoj brizi za njegovo mistično tijelo; Petar je, zajedno s apostolskim zborom, znak i nositelj glavne Kristove uloge za to njegovo mistično tijelo, koje je sveopći sakrament spasenja.

Marija, prema tome, kao Majka putujuće Crkve, za sigurno gaji osobitu ljubav za papu (a dosljedno i za članove čitave njegove Kurije), čija je zadaća tako blizu i toliko u skladu s njezinom ulogom Majke, koja pomaže.

Eshatološka slika Crkve

Konstitucija *Lumen gentium*, pošto je prikazala tu spasonosnu podređenu ulogu Marije kao Majke koja zagovara i pomaže, podsjeća nas da je ona u konačnici eshatološka slika Crkve, njezin „tipski” lik, njezin uzor, ne samo u vršenju najviših kreposti koje treba nasljedovati (vjera, nada i ljubav) nego također i u njezinu konačnom određenju, koje postaje prosvjetljujuće proročanstvo i ogledalo vlastite majčinske i djevičanske uloge.

Marija i Crkva su zajedno „nova Eva”: Marija osobno, Crkva kao zajednica! Konstitucija *Lumen gentium* kaže: „Po vjerno primljenoj Božjoj Riječi i sama (Crkva) postaje majkom; jer propovijedanjem i krštenjem rađa na novi i besmrtni život djecu, začetu po Duhu Svetomu i od Boga rođenu. Ona je i djevica koja potpuno i čisto čuva vjeru danu Zaručniku, i nasljeđujući Majku svoga Gospodina, krepošću Duha Svetoga djevičanski čuva potpunu vjeru, čvrstu nadu i iskrenu ljubav” (LG 64).

Marija je, napokon, proslavljena u tijelu i u duši, prvina eshatologije Crkve. Ona je znak nade i obećanje pobjede i sreće koju ćemo u budućem Gradu zajedno dijeliti. Ono što od otajstva u njoj osobno odsijeva, bit će naslijeđe koje će zajedničarski odsijevati u svima.

Obraćamo se dakle s velikim pouzdanjem i radošću Djevici, Majci Božjoj, da nam pomogne vršiti ono o čemu smo razmatrali, da nam pomogne u:

- nastojanju oko svetosti da bismo mogli živjeti otajstvo Crkve (prva tema);
- u pastoralnoj zadaći, po kojoj postajemo službenicima Crkve-sakramenta (druga tema);
- u stalnom traženju istine i milosti po kojoj crpimo iz Crkve-izvora života (treća tema);

- u evangelizacijskoj djelatnosti koja nas čini apostolima Crkve u poslanju (četvrta tema);

- u dinamizmu i optimizmu nade po kojem postajemo svjedoci eshatološke odlike Crkve (peta tema).

Tako zazivamo Mariju, čije je poslanje sjediniti Krista s ljudima, da nas povede k njemu, koji je Alfa i Omega, Početak i Svršetak.

Ako pažljivo promatramo ustroj dogmatske konstitucije *Lumen gentium*, tako značajne za tumačenje i produbljivanje II. vatikanskog sabora, vidjet ćemo da počinje i svršava s vrlo živim osjećajem za otajstvo. Uvodna je misao tvrdnja da je Krist „svjetlo naroda”, a završava posredovanjem Marije Majke Crkve, da bi svi naraštaji tvorili jednu jedinu Božju obitelj u sretnom zajedništvu Presvetoga Trojstva.

Evo snažnog i pobudnog zaključka te konstitucije: „Neka svi kršćani upravljaju vruće molitve Majci Božjoj i Majci ljudi, da ona koja je svojim molitvama pomagala Crkvu u početku i sada na nebu uzvišena nad sve blažene i anđele, u zajednici sa svim svetima posreduje kod svoga Sina, dok se sve obitelji naroda, bilo one koje nose kršćansko ime, bilo one koje još ne znaju za svoga Spasitelja, sretno ne sjedine u miru i slozi u jedan Božji Narod, na slavu Presvetoga i nerazdijeljenog Trojstva” (LG 69).

Nastavimo dakle hod ove korizme prema Vazmu u pratnji Marije, Majke Crkve, i molimo je da nam pomogne ostvariti, za sebe i za druge, gorući poziv koji nam je uputila zadnja sinoda, za novim, obuhvatnijim i dubljim poznavanjem i prihvaćanjem II. vatikanskog ekumenskog sabora.

Marija, Majka Crkve, Pomoćnica kršćana, neka posreduje za papu, za njegovu Kuriju i za sav Božji narod!

Amen!

SADRŽAJ

<i>KRATICE</i>	5
<i>UMJESTO PREDGOVORA</i>	7

I. poglavlje LITURGIJSKO VRIJEME I POBOŽNOST

HOD PREMA VAZMU U SVJETLU SABORSKIH RAZMIŠLJANJA	11
„Duhovne vježbe”	11
„Korizmeno vrijeme”	12
Liturgija i karizma	13
Isusov primjer	14
Pogled na II. vatikanski sabor	16

II. poglavlje CRKVA – OTAJSTVO

Središnji sadržaj Sabora	19
POVLJEST I OTAJSTVO	20
Otajstvo kao punina stvarnosti	20
Dva oprečna izazova	22
Trojstvena stvarnost otajstva	23
Jedan jedini Bog, koji je ljubav	29
Otajstvo zahtijeva odgovornost	29
ŽIVOT U DUHU	31
Poziv na svetost	31
Djelo Duha Svetoga	33
Život vjere, nade i ljubavi	35

Dvostruki način nazočnosti Duha	36
Pastoral i svetost	37
MILOST JEDINSTVA	38
Svetost za svijet	38
Svetost je ljubav prema Bogu i bližnjemu	40
Pastoralna ljubav služi bližnjemu	41
Dva pola jedinstva	43
Tipologija apostolske duhovnosti	44
BLAŽENSTVA	48
Evanđeosko življenje ljubavi	48
Važnost blaženstava	50
Đuh blaženstava	52
Ljubav i njene socijalne perspektive	54
Naša uronjenost u otajstvo	55

III. poglavlje CRKVA – SAKRAMENT

Sakramentalna narav Crkve	57
BITI CRKVA	58
Otajstvo i sakrament	58
Sakramentalni osjećaj za stvarnost	60
Zajedništvo i sudjelovanje	61
Mjera svjedočenja	63
Osjećaj pripadnosti	65
PASTIRI U CRKVI	66
Opće i ministerijalno svećeništvo	66
Krist, jedini svećenik, sakramentalno prisutan	68
Sakramentalnost reda	69
Za duhovno bogoslužje	73
BITI PAPINA KURIJA U CRKVI	75
Suradnici Petrova prvenstva	75
Osjetljivi za gipkost u pastoralu	77
Zauzeti u tri pastoralna zadatka za unapređenje jedinstva	79

Prednosti koje treba promicati	82
BITI REDOVNICI ILI LAICI U CRKVI	84
Mnogostruka i duboka sakramentalnost	84
Članovi „posvećenog života”	87
Nebrojeni članovi laikata	89
Pastoralni zadatak rađati Crkvu	91
Jedinstveno, živo i organsko Tijelo	92

IV. poglavlje CRKVA: IZVOR ŽIVOTA

Osobni susret s Kristom	94
RIJEČ BOŽJA	95
Prvi dodir	95
Kruh riječi	97
„Slušanje u molitvi”	98
Navještaj	101
EUHARISTIJA	103
Liturgija Novoga saveza	103
Sam Krist vrši euharistiju	104
Nova i konačna vjera sinova u Oca	107
Postanak Crkve (ekleziogeneza)	109
POMIRENJE	111
Stvarnost grijeha	111
Pomirenje kao vid otajstva	113
Crkveno dostojanstvo „pokornika”	116
Pomirenje kao povijesna snaga	118
RADIKALNO NASLJEDOVANJE	121
Dođi i slijedi me!	121
Potpuna raspoloživost za izgradnju Kraljevstva	124
Primjerena asketska pedagogija	126
Obilje životnih izvora	128

V. poglavlje
CRKVA U POSLANJU

Kvasac svijeta	130
IZVORNOST PASTORALA	131
„Skok unaprijed”	131
„Religija” utjelovljenja	133
Kristova domišljatost	136
EVANGELIZACIJA	138
Prednost pastoralne obveze	138
Novi oblik	140
„Novi oblik” u službi spasonosne istine	142
Krajnja potreba za mudrošću koja povezuje	145
Pozvani „da probudimo zoru”	147
OPREDJELJENJE ZA SIROMAHE	
I ZA MIR	148
Dva mesijanska znaka	148
Krist i siromasi	149
Krist i mir	153
Široko obzorje za laike	156
MUČENIŠTVO I KRIŽ	157
Pouka iz iskustva	157
Neophodna uloga križa	159
Dar mučeništva	160
Tajna „trpljenja”	161
„Poslanje” u kojem je Bog glavni pokretač	163

VI. poglavlje
CRKVA I ESHATOLOGIJA

„Već i još ne”	165
DAR MLADOSTI	166
„Crkvena” eshatologija	166
Dinamizam „međuvremena”	168
Sklad između uskrsnuća i mladosti	171

MOĆ NADE	174
Protegnuti prema budućnosti	174
Dva pola nade	176
Neki plodovi nade	178
ZAJEDNIŠTVO S BUDUĆIM GRADOM	182
Crkva nadilazi povijest	182
Nebeski Jeruzalem	184
Konačni Gospodinov pojavak	186
Krist predaje svoje Kraljevstvo Ocu	187
Privlačivost sretnoga Grada	189
KRIST ALFA I OMEGA	191
Eshatološki dah konstitucije	
„Gaudium et spes”	191
Uskrsnuli Krist središte naših razmatranja	192
Krist je prvorođenac među mnogom braćom	196
Srce pastira kuca samo za Krista	197

VII. poglavlje

S MARIJOM, MAJKOM CRKVE

Marija u otajstvu	199
Trajna uloga materinstva	201
Brižljiva pomoć papi	204
Eshatološka slika Crkve	206

K3